

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAASTRICHT ANTLAŞMASI'NDAN GÜNÜMÜZE
AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİK KİMLİĞİ

GAMZE UŞAR
2501050177

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Rauf VERSAN

İSTANBUL 2010

MAASTRICHT ANTLAŞMASI'NDAN GÜNÜMÜZE AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİK KİMLİĞİ

GAMZE UŞAR

ÖZ

Avrupa Birliği, yapısı ve üyeleri itibariyle, Avrupa genelinde geniş bir alana hitap etmektedir. Bu durum Birliği, günümüze kadar gelen en güçlü uluslararası aktör olan devletle rekabet edecek düzeye getirmiştir. Bu yüksek lisans tez çalışmasında, Avrupa Birliği'nin Maastricht Antlaşması'ndan günümüze dek geçirdiği dönüşümler incelenecektir.

Çalışmada öne çıkan nokta Avrupa Birliği'nin ulus devlet ve uluslararası örgüt bazında kıyaslanması olacaktır. Bu kıyaslama sonucunda Birliğin kimliği ve halklar tarafından kabullenme durumu incelenecektir. Bu bakımdan Avrupalı kimliği ve ulusal kimlik arasındaki bağlantı, egemenlik ve yetki paylaşımı gibi açılar da göz önünde bulundurulacaktır.

Avrupa Birliği, yapısal olarak klasik uluslararası örgütlerden farklı bir yerdedir. Üye devletlerinin egemenlik haklarının bir kısmını devrettiği bir sisteme sahip olan Birlik, artan üye devlet sayısı ve genişleyen sınırları ile birlikte dünya genelinde küresel bir güç olarak kendisini göstermektedir.

Avrupa Birliği'nin yapısı ve egemenliği konusunda günümüzde de devam eden tartışmaların başlıcaları, kavramsal olarak aktörlük potansiyeli, etkinliği, yasal sınırları ve karar alma ve uygulama süreçlerine ilişkindir. Özellikle devlet merkezli bir uluslararası sistemde, egemen devletlerin birleşerek kurdukları ve ekonomik temelde başlayıp zamanla siyasi kapsamını da genişleten bir birliğin, üye devletleri bağlayıcı karar alabilmesi ve uygulayabilmesi, kuşkusuz kapsamlı değişiklikler ve kurumsallaşma ile birlikte mümkün olmaktadır. Bu açıdan Avrupa Birliği, günümüzde de üye ülkelerin kendi aralarında meydana gelen tartışmaları ile güncel bir kavram olarak incelenmeyi hak etmektedir.

THE CONCEPT OF EUROPEAN POLITICAL IDENTITY WITHIN THE
CONTEXT OF THE EUROPEAN UNION SINCE THE TREATY OF
MAASTRICHT

ABSTRACT

GAMZE UŞAR

The European Union is a unique experiment in regional organization, its aim being to achieve a high degree of economic, and ultimately, political integration, having created a body of law which mixes the characteristics of both international and municipal law. The Union thus created now displays features which can be compared with those displayed by the traditional actor of the international society, the State.

In the present study, it is attempted to examine the various stages through which this integration can be said to have been achieved. Special emphasis will be placed upon the notions of European identity and national identity, and the ways in which both have influenced the other.

The European Union cannot be regarded as an international organization in the typical sense. The present study will also attempt to examine this manifest difference, by looking into the aspects of the concepts of sovereignty and shared powers in the context of both the European Union and member states.

ÖNSÖZ

“Maastricht Antlaşması’ndan Günümüze Avrupa Birliği Politik Kimliği” konulu yüksek lisans tezinde, Avrupa Birliği’nin günümüzde etkin bir aktör konumunda olup olmadığı sorgulanmak istenilmiştir. Başlangıç tarihi olarak Maastricht Antlaşması esas alınıp incelemeye başlanmış, daha sonraki yıllarda meydana gelen antlaşmalar ve son olarak Anayasa ve Lizbon Antlaşması ile Birliğin geldiği durum değerlendirilmiştir. Bu bağlamda kendisini dünya siyasetinde etkili bir aktör olarak kabul ettirmek isteyen Avrupa Birliği’nin yapılan düzenlemeler ile istediği hedefe ulaşıp ulaşmadığı incelenmiştir.

Avrupa Birliği’nin politik kimliğini inceleyen bu tez çalışmasında, devlet ve uluslararası örgütler esas alınarak bir değerlendirme yapılmıştır. Bunların yanı sıra öne çıkan bir diğer nokta ise kimlik kavramı olmuştur. Bu amaçla çalışma üç bölümden oluşturulmuştur. İlk bölümde, Avrupa Birliği’nin klasik bir uluslararası örgüt olarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Daha sonra, geçirdiği aşamalar ile birlikte, günümüzde halen en güçlü aktör olma potansiyelini elinde bulunduran devlet ile kıyaslaması yapılmış, özellikle egemenlik kavramı öne çıkan nokta olmuştur. Egemenlik kavramının incelenmesi, tarihsel geçmişine kısaca göz atıldıktan sonra devlet egemenliği ve Avrupa Birliği ile olan egemenlik paylaşımı noktasında analiz edilmiştir. Son bölümde ise Birliğin politik kimliğini daha iyi anlayabilmek için Avrupa Birliği genelindeki halklar da incelemeye katılmıştır. Bu amaçla ulusal kimlik, ve bunun Avrupalı kimliği açısından etkisi tartışılmış, son olarak da vatandaşlık kavramı eklenmiştir.

Tezimizin genelinde, özellikle tezin konusu ve araştırma konusu olarak Avrupa Birliği’ni inceleme gayreti gösterilmiştir. Avrupa Birliği’nin II. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulması ve zaman içerisinde gösterdiği gelişmeleri de dikkate alarak özellikle günümüzde uluslararası bir aktör olarak kendisinden bekleneni verip veremediği sorgulanmıştır. Bunu yaparken Avrupa Birliği kuruluş aşamalarını, özellikle Maastricht Antlaşması sonrasında değişen yapısını ve genişlemesi ile birlikte sahip olduğu olanakları ne kadar etkili bir şekilde kullandığı da göz önünde

bulundurulmuştur. Avrupa Birliği'ni incelerken, özellikle onu diğer uluslararası örgütlerden ayıran özelliğini, ulus üstücülüğünü ve yetki devrini kullanmaya özen gösterirken, günümüzde kendi başına etkin bir aktör olabilme potansiyeli taşıdığının da altı çizilmiştir. Özellikle Avrupa Birliği'nin antlaşmalarını ve yayınladığları deklarasyonlar esas alınarak güncel konularda eklemeler yapılmıştır.

Çalışmada yararlanılan kaynak kitapların bir bölümüne basılı halde, bir kısmına ise internet ortamından ulaşılarak, birinci elden bilgi ve görüş sunulmaya dikkat edilmiştir. Özellikle Avrupa Birliği'nin yayınladığı deklarasyonlara internet üzerinden ulaşılmış, bu konu hakkında görüş bildiren makalelere de yer verilmiştir.

Bu tez çalışması, hakkında sıklıkla görüş bildirilen Avrupa Birliği hakkında güncel gelişmeler ışığında farklı bir bakış açısı ortaya koymak için hazırlanmıştır. Uzun ve zorlu bir süreçte ortaya çıkan bu çalışmada, bütün hata ve sorumluluklar bana aittir. Bununla birlikte bana bu süreç içerisinde destek olan yakınlarıma kısaca teşekkürü bir borç bilirim.

Başta bu çalışmanın amacına ulaşmasında emeği geöen Tez Danışmanım ve değerli hocam Prof. Dr. Rauf VERSAN'a, anlayışı, manevi desteği ve gerekli yerlerdeki yönlendirmesi için çok teşekkür ederim.

Bu çalışma sırasında, an be an yanımda olan, her koşulda destek veren, haklarını asla ödeyemeyeceğim sevgili aileme, anne ve babama teşekkürlerimi sanıyorum ki ilk sırada iletmek doğru olacaktır.

Tezin her aşamasında her zaman yanımda olan ve kütüphane yollarını paylaştığım sevgili arkadaşım Serpil Tunç'un katkısını öncelikli olarak belirtmek isterim. Aynı zamanda Galatasaray ve Boğaziçi Üniversitesi'nde beraber çalıştığım arkadaşlarım Aslı Süreyya Sayman ve Gülsüm Kınıkoğlu'na, uzakta olmasına rağmen hep yanımda olan Emek İlke Alban'a, Burcu Göömen, Tuğçe Sönmez, Miray Erdağı, Pelin Çifter, Ayça Benice ve şükriye Çelikkol'a destekleri için teşekkürü bir borç bilirim.

Gamze UşAR

İÇİNDEKİLER

ÖZ	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ KLASİK BİR ULUSLARARASI ÖRGÜT OLARAK DEĞERLENDİRİLEBİLİR Mİ?

A)Uluslararası Sistem Tanımı Ve Özellikleri	4
1) Uluslararası Sistemde Uluslararası Aktör.....	6
2) Devlet Dışı Aktörler.....	9
B) Uluslararası Örgüt Olarak Avrupa Birliği.....	13

1) Uluslararası Örgüt Olmaktan Devlete Giden Yol : Maastricht Antlaşması.....	17
---	----

II. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ DEVLET GİBİ Mİ HAREKET ETMEKTEDİR?

A) Devlet Teorisi.....	22
1) Egemenliğin Kurumsallaştığı Nokta: Modern Devlet Anlayışı.....	27
2) Modern Devletten Günümüze Değişen Egemenlik Anlayışı.....	38
B) Devlet Olma Yolunda İlerleyen Avrupa Birliği.....	45
1) Maastricht Antlaşması'ndan Günümüze Avrupa Birliği Gelişim Süreci.....	47
2) Avrupa Birliği ve Egemenlik Devrinin Devlet Kavramı ile Karşılaştırılması.....	66

III. BÖLÜM

NE BİR ULUSLARARASI ÖRGÜT, NE BİR DEVLET : KİMLİĞİNİ ARAYAN AVRUPA

A)Kimlik.....	82
1)Günümüzde Ulusal Kimlik.....	84
2)Ulusal Kimlik ve Avrupa Birliği'ne Etkisi.....	90

B)Avrupalı Kimliği.....	92
1) Halkların Avrupası.....	93
2) Vatandaşlık ve Avrupa Vatandaşlığı.....	101
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA.....	115

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Paktı)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

APT: Avrupa Politik Topluluğu

ODGP: Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası

CFSP: Common Foreign and Security Policy

yy.: Yüzyıl

çev.: Çeviren

s.: sayfa

a. e.: aynı eser

GİRİŞ

Avrupa Birliği, 20. yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar gelen süreçte kendisini sürekli geliştiren ve değişen bir yapılanmadır. Birlik; üye devletler, giderek genişleyen coğrafi sınırları ve halkların bütünleşmesi amacı ile de kurulduğu tarihten itibaren bir dönüşüm içerisindedir. Klasik bir uluslararası örgütten daha fazla potansiyele sahip olan Avrupa Birliği, üye devletler ile olan etkinlikleri bakımından da diğer örgütlenmelerden farklı bir yerde durmaktadır. Kuşkusuz ki ulus devletlerin Avrupa Birliği ile kurdukları ilişki, değişen dünya sistemine de ayak uyduracak şekildedir. Vestfalya Barışı'ndan itibaren uluslararası alanda etkin ve tek aktör konumunda olan ulus devletin, 20.yüzyılın ortalarından itibaren, özellikle kısa aralıklarla yaşanan dünya savaşları neticesinde eski gücünü kaybetmesi, Birliğin günümüzde artan nüfuz alanını da açıklamaktadır. Küreselleşme ile birlikte sınırların eskisi kadar katı ve sıkı olmaması, ulus devletlerin karşı karşıya kaldığı problemlerin eski yöntemlerle çözülemeyeceğinin de bir göstergesidir. Bu nedenle ulus devletler, kendi aralarında örgütlenmeye giderek uluslararası politika ve ekonomi alanlarında güçlerini birleştirmeyi seçmişlerdir. Bu birleşme uğruna gerekirse egemenlik haklarının bir kısmından ya da yerine göre tamamından vazgeçmeleri, günümüzdeki uluslararası sistemin değiştiğini de kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda ulus devletin dayanaklarından olan egemenlik hakkı ve devlet- vatandaş ilişkisinin de Avrupa Birliği ile birlikte değişmeye başladığını görebiliriz.

Son 50 yılda yaşanan gelişmelerle birlikte Avrupa Birliği'nin etkinliğinin artık sorgulamaya yer bırakmayacak ölçüde geniş bir alana yayıldığını söylemek mümkündür. Bu dönüşüm tabii ki ulus devlet açısından da farklılık yaratmıştır. Ulus devlet yapılanmasındaki temel yapıtaşlarında değişiklikler olmasa da güç kullanımı açısından Birlik lehine bazı uygulamaların olması kaçınılmazdır. Bu tezin amacı,

hakkında sıklıkla görüş bildirilen ve değerlendirilen Avrupa Birliği'nin üye devletler ile ilişkisini ve geleceğini araştırmaktır. Bu sayede Birliği hangi değerlere göre yargılayacağımız ya da sorgulayacağımız da kesinlik kazanacaktır. Ayrıca geçirdiği dönüşümler sonucunda en büyük rakibi olan ulus devlet yapılanması ile aralarındaki benzerlik ve farklılıklar incelenecek, bu bağlamda egemenlik hakları ve vatandaşlar açısından etkinlikleri karşılaştırılacaktır.

Bu değerlendirmeler ışığında biz bu çalışmada Avrupa Birliği'nin aktörlük kimliğini incelemeye çalıştık. Bu bağlamda Birliği uluslararası örgüt olarak mı yoksa devlet benzeri bir yapılanma içerisinde mi değerlendirileceği tartışıldı. Bu bakımdan sorduğumuz soru şudur: “Avrupa Birliği klasik bir uluslararası örgütün sınırlarına bağlı kalarak mı devam edecektir, yoksa yapılanmasını devlet üzerinden mi şekillendirecektir?”. Başka bir deyişle; “ Avrupa Birliği Bir uluslararası örgüt kriterlerine göre mi yoksa devlet kriterlerine göre mi değerlendirilmelidir?”

Bu soruları cevaplamak için tezi üç aşamada ele alacağız. Bu amaçla tezin birinci bölümünde, Avrupa Birliği'nin klasik bir uluslararası örgüt olarak değerlendirilmesini inceleyeceğiz. Bu bağlamda, aynı zamanda günümüzde uluslararası sistemin ne şekilde değiştiğini ve temel aktör olarak kabul edilen ulus devlet yerine hangi yapılanmaların geçtiğini göreceğiz. İkinci bölümde, tezimizin asıl problemi olan devlet ve egemenlik kavramları tarihsel boyutuyla incelenerek, Birliğin yapılan antlaşmalarla birlikte hangi yöne doğru evrildiği açıklanmaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümde ise tezimizin asıl sorusu olan Avrupa Birliği politik kimliği, kimlik, ve vatandaşlık kavramları açıklanarak sorgulanacaktır.

I. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ KLASİK BİR ULUSLARARASI ÖRGÜT OLARAK DEĞERLENDİRİLEBİLİR Mİ?

Uluslararası örgütlerin ön plana çıkması özellikle 20. yüzyılda kendisini göstermiştir. II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlayan dönem 1970li yıllar boyunca devam etmiş ve daha sonrasında gelen Soğuk Savaş dönemi; ulus-devletler yerine devlet dışı aktörlerin ortaya çıktığı ve dış politika gündeminin siyasi-askeri meselelerden çıkıp siyasi-ekonomik meselelere ve karşılıklı bağımlılığa döndüğü bir dönem olmuştur. Bu dönemde uluslararası ortam, yeni çıkan bir düşünce biçiminin, karşılıklı bağımlılık yaklaşımının etkisi altına girmekteydi. Buna göre devlet dışı aktörlerin dünya sahnesindeki rolleri en az ulus devletlerinki kadar geniş bir hale gelmiştir. Ulus ötesi kuruluşlar ve hükümetler arası örgütlenmeler dünya siyasetinde devletlerin yerini alırken bir yandan da ilgilendikleri konular bakımından ulus devletlerden farklılık göstermektedirler. Ulus devletler, yapıları itibarıyla, kendi çıkarlarını korumak ya da mevcut statükonun devamını sağlamak için dış politikayı yönlendirirken, devlet dışı örgütlenmeler ise bu sistemin ekonomik yönüyle daha çok ilgilenmektedirler. Şimdi ise özellikle Soğuk Savaş sonrası gelişen dünya düzeni artık sadece askeri ve siyasi konularla sınırlı kalmaz hale gelmiştir. Bu tür ilişkilerin geliştirilmesi ve dünya siyasetinde söz sahibi olabilmek için ayrıca ekonomik yönden gelişmiş ve diğer devletlerle entegre olmuş olmak gerekmektedir.¹

Uluslararası örgütler de artık günümüzde artık ulus devletler kadar etkiye sahiptirler. Bu nedenle tezimizin birinci bölümünde, sorumuzla bağlantılı olarak Avrupa Birliği'ni bir uluslararası örgüt olarak değerlendireceğiz. Uluslararası örgüt olarak değerlendirmeden önce mevcut uluslararası sistemi ve uluslararası örgütleri iki aşamada inceleyeceğiz. Bu bakımdan A Bölümünde uluslararası sistemi, içerdiği uluslararası aktörler ile incelerken B Bölümünde ise Avrupa Birliği'nin örgütlük yapısını ve devlet olmaya giden yolunu açıklayacağımız Maastricht Antlaşması ile devam edeceğiz.

¹ M.Fatih Tayfur, **Dış Politika, Devlet ve Ötesi**, yay.haz.: Atilla Eralp, İstanbul, İletişim Yayınevi, 2005, s. 102.

A)Uluslararası Sistem Tanımı Ve Özellikleri

Uluslararası sistem tanımı özellikleri adlı bölüm, Avrupa Birliği'nin halihazırda yer aldığı ortamı belirlemek ve ona göre değerlendirmek amacıyla incelenecektir. Bu bakımdan aktörlük kavramı, devlet dışı aktörler, uluslararası örgütler ile genel olarak aktarılabilecek, daha sonra ise çalışmamızın konusu olan Avrupa Birliği'ne değinilecektir.

Sistem, egemen birim olan devletler arasındaki ilişki ve etkileşimi anlatmak için kullanılan bir kavramdır.² Başka bir deyişle, aralarında düzenli ilişkiler bulunan, ortak özelliklere sahip, birinde meydana gelen değişikliklerin diğerini etkilediği bir bağımlı değişkenler dizisi olarak da tanımlanabilmektedir.³ Sistemin birimleri arasında, sistemin özelliklerine göre, önceden belirlenebilen ve öngörülebilir sürekli bir etkileşim bulunmaktadır. Hemen her sistem, gevşek veya sıkı örgütlenme yapısına sahiptir. Bu örgütlenme yapısı, içerdiği özellikler, devletler arasındaki ilişkiler, devletlerin sayısı gibi faktörler ise o sistemin özelliklerine göre sınıflandırılmasını sağlayacaktır. Sistemler bir dengeye ulaşmaya veya mevcut dengeyi korumaya uğraşırlar, bu bakımdan istikrarlı ya da istikrarsız bir yapıya sahip olabilirler. Sistemler arasında bu çeşit farklılıklar bulunabilmesine rağmen her sistemin kendisine özgü iletişim yöntemleri, sistem içi ve dışı girdi ve çıktıları bulunmaktadır.

Uluslararası sistem tanımlamasında farklı görüşler mevcuttur. Örneğin; Robert Gilpin uluslararası sistemi tanımlarken ve devletler arasındaki iş birliğinin kültürel değişiklikler nedeniyle gerçekleştiğini belirtirken,⁴ Kenneth Waltz ise devletler arasındaki gücün dağılımı sonucunda sistemin çift kutupludan çok kutupluya doğru

² Stanley Hoffman, "Hedley Bull and His Contribution to International Relations", **World Disorders, Troubled Peace in the Post-Cold War Era**, Rowman and Littlefield Publishers, USA, 1998, s. 21

³ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, MKM Yayıncılık, Bursa, 2008 s. 493

⁴ Robert G Gilpin, "No One Loves a Political Realist", **Realism: Restatements and Renewal**, Edited by Benjamin Frankel, Routledge, NY, 1996, s.18

değişiklik gösterdiğini belirtmiştir.⁵ Uluslararası sistem konusunda çalışmaları bulunan Morton A. Kaplan ise sistemi, “*kendilerine özgü tanımlanabilen davranışsal düzenlilikler ile dış çevreden ayrılan ve aralarında ilişki bulunan değişkenler dizisi*” olarak tanımlamıştır.⁶ Uluslararası sistem, aynı zamanda, temel ögeleri belirli sınırlarla birbirinden ayrılan ve aralarında düzenli ve bağımlı ilişkiler bulunan devletler ve devlet dışı aktörlerin oluşturdukları bir yapıdır. Burada üzerinde önemle durulması gereken nokta, sistem içerisindeki devletler arasında karşılıklı bağımlılığın olmasıdır.

Uluslararası sistemin analizi yapılırken ele alınması gereken nokta, sistemin yekpare bir birim olarak görülmemesi gerektiğidir. Uluslararası sistem, özellikleri ne olursa olsun, alt sistemlere sahiptir. Bu alt sistemler, uluslararası sistem şemsiyesi içerisinde var olurlar. Bu alt sistemleri coğrafi ve fonksiyonel olarak ikiye ayıracak olursak, Birleşmiş Milletler ve NATO gibi uluslararası örgütler fonksiyonel alt sistemlere, Orta Doğu Sistemi, Latin Amerika sistemi gibi örgütler ise coğrafi sistemlere örnek gösterilebilirler.⁷

II.Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde devletler uluslararası sistemde öne çıkan iki önemli alanda varlık göstermişlerdir. Bunlardan birincisi geleneksel olarak faaliyet gösterdiği diplomatik ve askeri alan diğeri ise ekonomik alandır. Diplomatik alanda bir devletin çıkarlarını korumak için diğeri devletin kayıpları önemsenmezken günümüzde geçerli olan ekonomik alanda ise uluslararası uyum ve ortak kazanç aranmaktadır. Her iki alan da kendi güç dağılımına sahiptir. Diplomatik alanda özellikle günümüze kadar ABD ya da Rusya gibi güçlü devletlerin çift kutuplu bir yapı oluşturduğu görülürken günümüzde geçerli olan ekonomik faktörler bu dağılımı değiştirmiştir. Soğuk Savaş sonrası Avrupa Topluluğu, Japonya ya da enerji alanında dünyanın öncü güçlerinden olan Suudi Arabistan, ABD’nin dünya ekonomisindeki liderlik durumunu sarsmaktadır. Buna göre ABD Soğuk Savaş sonrası ekonomik ve

⁵ Kenneth Waltz, “Anarchic Orders and Balances of Power”, **Neorealism and its Critics**, Edited by Robert O Keohane, Columbia University Press, NY, 1986, s.99

⁶ Tayyar Arı, a.e., s. 496

⁷ Tayyar Arı, a.e., s. 495

askeri bakımdan dünyanın en güçlü devleti olsa da karşılıklı bağımlılık ilkesi gereği tek süper güç olma durumunu kaybetmiştir.

Uluslararası sistem genellikle, egemen birim olan devletler arasındaki ilişkilerden oluştuğu için güç dengesi anlayışını da yansıtmaktadır. Özellikle bizim de öncelikle ele alacağımız realizm anlayışı doğrultusunda devletler bu sistemin temel aktörleri konumundadırlar. Realizm anlayışının uluslararası sistemi ve sistem içerisindeki aktörleri incelemede öncelikle ele alınmasının sebebi, bu akımın devleti uluslararası ilişkiler açısından temel aktör olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Vestfalya Antlaşması'ndan itibaren üzerinde anlaşılan devletlerin eşitliği prensibi doğrultusunda uluslararası ortamda bir üst otoritenin olmaması bu ortamı düzensiz bir hale getirirken aynı zamanda devletler arası ilişkilerin de güç kullanımı ile düzenlenmesini de beraberinde getirmiştir. Günümüzde devletlere ek olarak diğer uluslararası aktörler devreye girmiş olsa da güç dengesi sistemi genellikle devletler arasında yürümektedir .⁸

Bütün bu sayılanlar, devleti asıl uluslararası aktör olarak gören realizm anlayışının da sistem kavramına uygulanışıyla uyum içerisinde. Realizm, daha önce de belirtildiği gibi, uluslararası ilişkilerde tek aktör olarak devleti gören, ve uluslararası sistemin devletler arasındaki ilişkilerden oluştuğunu ileri süren bir anlayıştır. Avrupa Birliği'nin politik kimliğini açıklarken uluslararası sistem ve realizm , liberalizm gibi kavramlara biraz daha detaylı bakmak istememizin sebebi, bu ilişkileri ve Avrupa Birliği'nin politik kimliğini açıklarken , öncesini de bilmemiz gerektiğini düşünmemizdir..

1) Uluslararası Sistemde Uluslararası Aktör

Uluslararası aktör tanımı, zaman ve gelişen olaylar içerisinde değişiklik göstermektedir. Devletlerin kendi aralarında ilişki kurdukları uluslararası sistem günümüzde sadece sınırları belli olan egemen devletlerden değil, aynı zamanda bu devletlerin oluşturdukları ittifaklar ve uluslararası örgütlenmelerden de oluşmaktadır.

⁸ Tayyar Arı, a.e., s. 498

1648 yılında imzalanan Vestfalya Antlaşması ile devletlerin egemenlik alanlarında iç ve dış politika şeklinde belirgin bir ayırım olmaya başlamıştır. Bu ayırım, devletlerin egemenliklerini kullanım alanlarına göre de değişebilmektedir. Egemenlik, bir devletin, otorite yapısını ve sınırları içerisindeki bu otoritesini etkin bir biçimde kullanabilmesini ifade etmektedir. Aynı zamanda egemenlik; yasal ve politik otoritenin yerini, politik gücün kullanımını ve uluslararası düzeyde politik toplumun bağımsız statüsünü tanımlayan, kural koyanlar ile bu kurallara uyanlar arasındaki ilişkiyi açıklayan bir kavramdır.⁹ İç politika uygulamalarında devlet egemenliğini, kendi halkı üzerinde sınırları belli bir şekilde kullanırken, dış politika uygulamalarında ise çıkar ilişkileri doğrultusunda meydana gelen ittifaklar doğrultusunda kullanmaktadır.

Uluslararası sistemde teorik olarak aktörlük kavramı ve siyaset olgusu temel olarak devlet ile özdeşleştirilmiştir. Bu görüşü savunan düşünce biçimi olan realizm günümüzde liberalizm ile rekabet halinde olsa da etkinliğini sürdürmekte olan bir akımdır. Uluslararası aktör tanımlaması yaparken kullanılacak olan akımlar, sonuca ulaşmak için izlenen yolun da bir göstergesi olacaktır. Uluslararası sistemi tanımlarken kullanılacak öğretilerin başında gelen “realizm” anlayışına göre uluslararası sistem, temelde devlet, hükümet ve benzeri herhangi bir merkezi egemen anlayışının olmadığı bir düzendir.¹⁰ Vestfalya düzeni olarak da adlandırılan, feodalite ve Orta Çağ sonrası bu düzen ve uluslararası sistem, kendi içerisinde merkezi ve egemen devletlerin temel aktör olarak bulunduğu bir düzen olsa da özünde genel bir hiyerarşik yapılanmadan ve de egemen bir üst otoriteden yoksundur. Bu düzende devletler, özellikle Orta Çağ döneminin sona ermesi ve kilisenin ve feodal beylerin hakimiyetlerini yitirmesiyle birlikte, söz sahibi bir konuma gelmiş ve diğer devletlerle ilişkiye geçmeye başlamışlardır. Böylece artık sınırların korunduğu ve hakimiyetin kendi ülkesi toprakları içerisinde temel alındığı bir ulus-devletleşme süreci başlamıştır.

⁹ Raia Prokhovnik, “The State of Liberal Sovereignty”, **British Journal of Politics and International Relations**. Vol. 1, No. 1, 1999, <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119099396/PDFSTART>, s.65

¹⁰ Gökhan Bacık, **Modern Uluslararası Sistem**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2007, s. 94.

Realist akım, devletin ilişkide bulunduğu iç ve dış çevrenin her ikisine de farklı tarzda yaklaştığını varsayar. Buna göre, iç politika konusunda daha özgür olan devlet, buna bağlı olan dış politika konusunda ise iç politikadaki kadar özgür hareket edememektedir. İç politikada ilke olarak uygulayacağı yöntemin ve kullanacağı araçların şeklini belirleyen devlet, geri kalan ayrıntılarda ise özgürce hareket edebilirken, dış politikada ise içeride olduğu gibi zor kullanma potansiyelini kullanamamaktadır.¹¹

Realist akım aynı zamanda dış politikada seçimler yapılmasının gerekliliğini de ileri sürmüştür. Uzun vadede özgür ve bağımsız bir ülke olarak egemenliğini sürdürmeyi amaçlayan bir devlet, dış politikada silahlı gücünü göstermeyi bir zorunluluk olarak belirtmek durumunda kalabilmektedir.¹² Kenneth Waltz, dünyadaki çatışmaların azaltılması ve uluslararası sistemin devamlılığının sürdürülebilmesi için iki kutupluluk sisteminin yeterli olabileceği görüşündedir. İki kutuplu sistemde, ABD ve Sovyetler Birliği'nin dünyanın herhangi bir bölgesinde hakimiyet ilan ederek sınırlarını farazi olarak çizmeleri sonucunda o alanın kime ait olduğu belirlenmektedir. Böylece her iki taraf da kendisi için tehlike sayılabilecek olan o noktadan uzak kalabileceklerdir. Oysa ki çok kutuplu sistemde, devletlerin her biri Soğuk Savaş ve iki kutuplu sistemde olduğu gibi egemen taraf olabilmek ve bağımsızlıklarını devam ettirebilmek için güç ve iktidar mücadelesine girmekte ve bu durum da uluslararası sistemin dengelerini bozabilmektedir.¹³

Uluslararası aktörler temelde devlet ile özdeşleştirilse de günümüzde devlet dışı aktörler de faaliyet göstermektedirler.

¹¹ Chris Brown ve Kirsten Ainley, **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, İstanbul, Yayın Odası Yay., 2008., s.50.

¹² Kenneth Waltz ve George H. Quester, **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, Çev: Dr. Ersin Onulduran, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s. 100.

¹³ Kenneth Waltz ve G.H. Quester, a.e., s. 101

2) Devlet Dışı Aktörler

Uluslararası sistemde devletlerin temel aktör olması konusundaki görüşler, artık eskisi kadar sert bir biçimde dile getirilmemektedir. Devlet ile birlikte, hatta bazı durumlarda devletten daha çok yer edinen ve çıkar sağlayan devlet dışı aktörlerin de gündeme gelmesi, iletişimin bu derece arttığı ve küreselleşmenin neredeyse bütün dünya üzerine yayıldığı günümüzde kaçınılmaz gözükmektedir.¹⁴ Devletin temel aktör olma konusundaki esas savı, kendi sınırları dahilinde meydana gelen bütün olayları kontrol edebilmesi iken günümüzde bu iddianın geçerliliğini yitirdiği anlaşılmaktadır. Kendi sınırları dahilinde çıkan çatışmalara dahi zaman zaman müdahale edemeyen devletlerin uluslararası alandaki çatışmalara, krizlere hatta ortak çıkarlar doğrultusunda meydana gelen birleşmelere müdahale etmekte yetersiz kalacağını görmekteyiz. Kendisi gibi egemen birim olan diğer devletler ile ilişki kursa da eskiden olduğu gibi iki devlet arasındaki resmi ilişkiler kurma döneminden ve tek tehdidin savaş tehdidi olduğu dönemler geride kalmış, artık devletler haricinde diğer faktörler de devreye girmeye başlamıştır.

Günümüzde devlet dışı aktörlerin iç ve dış politika alanında etkili bir pozisyona sahip olmasının başlıca sebeplerini ararken, küreselleşme sonucunda iletişimin artmasını da hesaba katmalıyız. Eskiden kendi kendine yeterli olan ve sınırlarını büyük bir dikkatle muhafaza eden devletler, artık çıkarları konusunda diğer devletlerle paylaşım halinde olduklarından, devlet dışı aktörleri de hesaba katmak zorundadırlar. Bu durum kuşkusuz ki karşılıklı bağımlılık yaklaşımını da beraberinde getirmektedir.¹⁵

¹⁴ Joseph S. Nye Jr, “**Power in the Global Information Age, From Realism to Globalization**”, Routledge, New York, 2005, s. 38.

¹⁵ Robert O. Keohane, Joseph S.Nye, “**Power and Interdependence**”, Longman, New York, 2001, s. 260.

Karşılıklı bağımlılıktan bahsederken, günümüzde realist akımı eleştiren başlıca düşünce biçimi olan liberal akımdan da söz etmek gereklidir. Liberal akımda, yöneticiler ve bireyler arasındaki karşılıklı yükümlülükleri esas alınarak, devlet ve toplum arasındaki ilişkilerin tartışıldığını görebiliriz. Bu düşünce biçimi uluslararası sistemdeki devlet ve toplum arasındaki ilişkiyi ortak zorunluluk kavramı ile açıklamaktadır. Bireyler ve kural koyucular arasında açıklanan bu kavramla birlikte, özellikle uluslararası ilişkilerde sadece devletlerin değil bireylerin de aktif rol oynamaya başlaması bu teoriyi destekler niteliktedir.¹⁶

Önemli olan nokta liberalizmin devlet yerine bireyi esas alması ve bireyin isteklerine, özgürlüklerine değer veren bir anlayışı yansıttığıdır. Liberal düşünce, bireyler arasındaki özgürlüklere ve özellikle ifade özgürlüğüne vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda devletin varlığının bireylerin özgürlüklerini sağlama bakımından gerekli olduğunu savunan liberaller, devletler arasındaki ilişkilerin özellikle serbest ticaret ile daha olumlu bir şekilde güçleneceğini varsayarak bunun karşılıklı bağımlılığı arttırdığını ve bu sayede de savaşın önlenmesi konusunda adım atılabileceğini savunurlar. Buradan liberal anlayış ile Avrupa Birliği'nin üzerinde durduğu kavramlar olan barış içerisinde yaşamak, özgürlük, insan hakları gibi kavramların paralel gittiğini görebilmekteyiz.¹⁷

Liberalizm, devletin sınırlarının önemini ve güvenliğini esas alan realizm anlayışının aksine bireye ve bireylerin özgürlüklerine önem vermektedir. Burada ikisinin arasındaki sınırı iyi belirlemek gerekmektedir. Günümüzde sözünü ettiğimiz dünya düzeninde sadece devletlerin bulunmadığını kabul ederken, aynı zamanda da henüz tam olarak özgürlüklerden ve sınırların ortadan kalkmasından söz edemediğimizi kabul etmek gerekmektedir.¹⁸ Şimdiye kadar tek egemen birim olan

¹⁶ Stanley Hoffman, "The Crisis of Liberal Internationalism", **World Disorders, Troubled Peace in the Post-Cold War Era**, Rowman and Littlefield Publishers, USA, 1998, s. 72

¹⁷ Erik O. Eriksen, "The Question of Deliberative Supranationalism in the EU", **ARENA Working Papers**, 99/4, http://www.arena.uio.no/publications/wp99_4.htm .s.10

¹⁸ Raia Prokhovnik, a.e., s.71

devletlerin sınırlarının eskisi kadar sıkı ve güvenli olmaması, uluslararası organizasyonların başa çıkamayacakları güvenlik problemlerini de ortaya çıkarmıştır.

Liberal görüşe göre devlet ile bireyin bazı benzer özellikleri de bulunmaktadır. Özellikle uluslararası ortamda devletleri de bireyler gibi eşit bir şekilde ele alır. Buna göre devletler de bireyler gibi statüleri, hak ve egemenlikleri açısından eşittir. Devletler, bağımsızlık, ulusal çıkar, var olma gibi haklarını güvence altına alabilmek ve birbirleri karşısındaki eşit durumlarını koruyabilmek için uluslararası hukuka ihtiyaç duymaktadırlar. Bu durumda hukuk, meşruiyetini onu oluşturan devletlerden almaktadır. Bu nedenle uluslararası hukukun, onu oluşturan devletlerin rızasıyla oluşmaları gerekmektedir.¹⁹ Uluslararası hukukun kişileri arasında yer alan devletler, aynı zamanda asli süje olarak da kabul edilirler. Bir uluslararası kişilik olan devlet, uluslararası hukuk kurallarının oluşmasına doğrudan etken olabilir ve uluslararası hukuk kurallarına doğrudan tabiyete sahiptir. Konumuzla ilgili olarak diğer öge olan uluslararası örgütler ise, devletlerin iradeleri sonucu uluslararası hukuk kişisi olup, uluslararası toplumun türemiş üyeleridir.²⁰

Realist anlayıştan farklı olarak liberal devlet anlayışında devletlerin egemenliklerini sınırlandırılarak işbirliği içerisine girmelerine olumlu bakılmaktadır. Bir devletin egemenliğinden ödün vererek diğer devletlerle ya da uluslararası örgütlerle birlikte işbirliğine girmesi, onun çıkarlarından da ödün verdiği anlamına gelmemektedir. Özellikle Avrupa Birliği ile yapılan tartışmalarda egemenliğinden kısmen ödün veren devletler bunu, yeni uluslararası sisteme de uygun olarak karşılıklı bağımlılık anlayışı nedeniyle yapmaktadırlar. Aynı zamanda işbirliği sayesinde uluslararası etkileşimin artacağını ve bu durumun olası kazançları artırma ve zararları azaltma konusunda kendilerine faydalı olacağını düşünmüşlerdir. Bu durum karşılıklı bağımlılığın neticesinde devletlerin savaştan kaçınarak çıkarlarını

¹⁹ Tayyar Arı, a.e., s. 352

²⁰ Prof.Dr.Melda Sur, “Uluslararası Hukukun Esasları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2000, s. 97

artırmalarına yaradığı gibi aynı zamanda da barış ve refahın sağlanabilmesi, bu sayede de istikrarlı bir düzen oluşturulabilmesi için gereklidir.²¹

Liberal sistemde devletin asıl görevi, bireyin hak ve özgürlüklerini koruyarak güvenli bir ortam hazırlamaktır. Aynı zamanda uluslararası sistemde devletin özerkliğinin ve bağımsızlığının korunabilmesi için uluslararası hukuk tarafından kendisine görev verilen kurumlar ve örgütler aracılığıyla işbirliği içerisine girmektedir.²² Buradan da devletin realist eksende olduğu gibi kendi başına hareket eden tek ve egemen bir yapı olmadığını çıkartabiliriz.

Liberal hükümetlerarasıcılık kavramı ve Avrupa Birliği entegrasyonu hakkında önemli değerlendirmeler yapan Andrew Moravcsik ise liberalizmin temel varsayımlarını şöyle açıklamıştır: Liberal görüşe göre uluslararası ilişkilerin temel aktörleri sadece devletler değildir, aynı zamanda bireyler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler de bulunmaktadır. Ayrıca uluslararası çatışma ve işbirliği kavramı ile uluslararası etkileşimleri, devletlerin davranışlarının yansımaları ve tercihlerinin sonuçları olarak görmektedir.²³

Hedley Bull'un görüşüne göre günümüzde uluslararası toplumun ve sistemin işleyişi için devletler arası güç dengesinin korunması gerekmektedir. Buna örnek olarak, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi, Amerika Birleşik Devletleri karşısında Sovyetler Birliği'ni verebiliriz. Soğuk Savaş sırasında ABD'nin gücünü dengeleyebilen ve kontrol altında tutabilen tek güç Sovyetler Birliği idi. Günümüze kadar gelen klasik realist söylemde sistemdeki devletlerin gücü askeri potansiyellerine göre değerlendirilirken günümüzde ise bu anlayış yumuşamaya başlamıştır. Devletlerin sadece askeri güçlere değil diplomatik kapasiteye de ihtiyaçları bulunmaktadır. Realist söylemin uluslararası sistem ve güçler dengesini açıklarken eksik kalan bir tarafı da devlete karşı gelebilecek bir tehlikenin ancak diğer bir devletten gelebileceğini öngörmesiydi. Oysa ki günümüzde bu tehdidin

²¹ Tayyar Arı, a.e., s. 357

²² Tayyar Arı, a.e., s. 355

²³ S.Haggard, m.A.Levy, A.Moravcsik, k.Nicolaidis, "Integrating the Two halves of Europe : Theories of Interests, Bargaining and Institutions", **After the Cold War, International Institutions and State Strategies in Europe, 1989-1991**, Ed.by:R.O.Keohane, J.S:Nye, S.Hoffman, Harvard Uni.Press,1993, s. 193

geleceği yer, finansal kuruluşlardan irili ufaklı terörist gruplara kadar çeşitlilik gösterebilmektedir. Buradan da artık Vestfalyan dünyada olmadığımız sonucunu çıkartabiliriz.²⁴

Günümüz modern sisteminde devlet dışı aktörlerin, liberal görüşle birlikte etkinliğini arttırdığını yukarıda açıklamaya çalıştık. Tezimizin asıl konusu olan ve kuruluşu itibariyle uluslararası örgüt olan Avrupa Birliği bu bağlamda incelenmeyi hak etmektedir. Bu nedenle birinci bölümün B kısmında, Avrupa Birliği'ni örgüt olarak değerlendirirken, Maastricht Antlaşması'nı başlangıç noktası olarak alacağız.

B) Uluslararası Örgüt Olarak Avrupa Birliği

Uluslararası alanda örgütlenme, devletin kendi çıkarlarını düşünürken aynı zamanda bir başka devlete saygı göstermesinin de mecbur kılındığı bir düzen neticesinde doğmuştur. Bu örgütlenme öncelikle çeşitli düşünürler aracılığı ile soyut düzeyde başlamış, daha sonra, devletlerin ihtiyaçları ve içinde buldukları şartların zorlaşması neticesinde somut düzeye indirgenmiştir.²⁵ Devlet ve dış politika kavramları, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve daha sonrasında uluslararası aktörlerin çeşitlenmesi ile devlet dışı aktörler ve yeni meseleler çerçevesinde birtakım meydan okumalarla karşı karşıya kalmışlardır. Uluslararası sistemdeki bu gelişmelerle birlikte devletin iç ve dış meşruiyeti ve yetki gücü sorgulanmaya başlanmıştır. Devletler dış politikanın tek ve tartışmasız aktörleri olmaktan çıkmış ve dış politika ile iç siyaset arasında var olduğu kabul edilen önemli farklılaşma azalmaya başlamıştır.²⁶

Uluslararası örgütlerin bugün uluslararası faaliyet ve etki bakımından devletlerden sonra ikinci sırayı almaktadır. Uluslararası örgütleri de, devletler gibi, yapıları itibariyle sınıflandırma imkanı vardır. Temel olarak uluslararası örgütler, hükümetlerarası ve hükümetler dışı olarak ayrılabilir da çalışmamızla ilgili olarak , belki de cevabını aradığımız en temel soru olan Avrupa Birliği'nin yapısının her iki

²⁴ Stanley Hoffman, "Hedley Bull and His Contribution to International Relations", s.60

²⁵ Seha L Meray, "**Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**", Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, N:399, Ankara, 1977, s. 261.

²⁶ Seha L Meray,a.e ,s. 265.

sınıflandırmaya da girmeyişi, onun kendisine özgü bir yapısının olduğunun bir başka kanıtıdır.²⁷ Bu konuda bize yol gösterecek olan bir diğer açıklama ise uluslararası örgütler ile devletler arasındaki farklılıklardır. Buna göre, uluslararası örgüt ne kadar geniş yetkilerle donatılırsa donatılsın gene de devletlerin sahip oldukları hak ve yetkilere sahip değildir çünkü bu örgütün kendisine ait ne insan topluluğu ne de yetkili olduğu ülkesi vardır. Ayrıca devlet gibi, buyruk verme ve buna uymayanları cezalandırma yetkisi de yoktur. Bu durum ancak üye devletlerin örgütün organlarına verdiği destek ya da üye devletlerin işbirliğiyle gerçekleşmektedir ki bu da o örgütün etkisinin sınırlı olduğunu kanıtlar. Aynı zamanda bu örgütleri devletlerden ayıran bir başka özellik ise örgütlerin kuruluşunun devletlerin iradesiyle gerçekleşmesidir. Yani kendisini oluşturan devletlere bağımlı yapıları bulunmaktadır. Son olarak da uluslararası örgütler, amaçları ile sınırlandırılabilirliklerinden, devlet gibi tek ve münhasır yetki alanları ve amaçları yoktur. Bu sayede her bir uluslararası örgüt farklı şekilde yapılandırılabilir ve sınıflandırılabilir.²⁸ Bu da bizi çalışmamızın asıl sorusu olan kimlik kavramına götürebilmektedir. Her bir uluslararası örgütün farklı kimliğinin olması, devlet ile kendisini ayıran en önemli özelliklerden biridir. Buna göre Avrupa Birliği'ni analiz ederken özellikle yapısına dair herhangi bir kalıba sokulamaması, onun klasik uluslararası örgütlerden farklı olduğunu göstermektedir. Bayrak marş, anayasa, vatandaşlık gibi kavramlar neticesinde Birliğin etki ettiği nüfus topluluğunun da, kendi devletleri gibi, aynı şekilde Birliğe de bağlı olması amacını gütmektedir.

Günümüzde Vestfalyan sistem bir meydan okumayla ve değişimini isteyen bir dizi etmenle karşı karşıyadır. Bunlardan en önemlisi ise, özellikle bu dönüşümde büyük paya sahip olan küreselleşmedir. Küreselleşmeyle ortaya çıkan en önemli değişikliklerden bir tanesi, ulusal ekonomilerin artık eskisi gibi ulusal olmaması, sınırların muğlaklaşarak artık devletlerin birbirlerine karşılıklı olarak bağlı hale

²⁷ Stelios Stavridis ve Natividad Fernández Sola, "Conceptualizing the EU as an international actor after enlargement, constitutionalization and militarization", http://www.unizar.es/union_europea/files/Conceptualizing%20the%20EU%20as%20an%20international%20actor.doc, s. 5

²⁸ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, 1989, Ankara, s. 104.

gelmeleridir. Burada öne çıkan bir diğer nokta ise artık devletin sadece kendisini karar verici mercii olarak görmesinin imkansızlığıdır. Artık sadece devlet değil aynı zamanda o devleti oluşturan vatandaşlar da devlet politikalarında, kısmen de olsa, söz sahibi olmaktadır. Buradan hareketle bu durumun şimdiki Avrupa Birliği'nin savunduğu insan hakları ve sivilleşme gibi değerlerle uyum halinde olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Birliğin eleştirildiği en büyük noktalardan biri olan sivil güç kavramı da kendisini burada hatırlatmaktadır. Devletin kendisine ait yetkileri paylaşması ya da devretmesiyle birlikte kimlik, yasallık, meşruiyet, sadakat ve eylem gibi kavramlar da sistem içerisinde kendisini tekrar tanımlayacaktır.²⁹ Bu sayede eskisi gibi bütün yetkileri ve egemenliği tek elde, devlette, toplandığı bir sistem yerine, egemenlik ve yetkilerin bölüştüğü bir sistemden söz edebiliriz.

Birliğin aktörlük performansına bakılırken öne çıkan birkaç nokta Birliğin ekonomik blok aktörü, bölgesel güç ya da sivil güç olarak değerlendirilmesi olmuştur. Burada önemli olan nokta, Birliğin performansının ne yöne doğru evrildiği ya da ileride ne şekilde karşımıza çıkacağı şeklinde olacaktır.³⁰

Avrupa Birliği'nin nasıl bir aktör olduğuyla ilgili değerlendirmeler bazı ana başlıklara bölünürken bunlardan birincisi Birliğin küresel bir güç olması üzerine yapılan bir değerlendirmedir. Bu gücün nasıl bir oluşum üzerine şekillendiği ise asıl tartışma yaratan kısım olmuştur. Buna göre Birlik hükümetlerarası düzeyde iş gören bir oluşum mudur yoksa süper bir federal sisteme doğru evrilen bir yolda mıdır? Bu gibi tartışmalar ne yazık ki Birliğin yapısının klasik bir şablona oturtulamaması sebebiyle eksik kalmaktadır. Bu değerlendirmeler yapılırken sadece Birliğin Avrupa Ekonomik Topluluğu olduğu zamanlardan bahsetmek bu tartışmayı ve sorunun cevabını eksik vermek olacaktır.³¹ Ekonomik entegrasyon sürecindeyken

²⁹ Ramesh Mishra, "Beyond the Nation State: Social Policy in an Age of Globalization", **Social Policy and Administration**, Vol:32, N.5, 1998, <http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/1467-9515.00110>, s. 482

³⁰ Karen E Smith, "Still 'civilian power EU?'" <http://www.arena.uio.no/cidel/WorkshopOsloSecurity/Smith.pdf>, s.4

³¹ Joseph S. Nye Jr, "What New World Order?", **Foreign Affairs**, Bahar 1992; 71, 2; <http://proquest.umi.com/pqdlink?vinst=PROD&fmt=6&startpage=-1&ver=1&vname=PQD&RQT=309&did=414483&exp=10-25-2014&scaling=FULL&vtype=PQD&rqt=309&cfc=1&TS=1256556908&clientId=46927>, s. 86

hükümetlerarası bir yapı sergileyen AET, Maastricht Antlaşması ile birlikte uluslar üstü bir yapı kazanmış ve karar alma süreçlerinde ciddi değişiklikler olmuştur.

Akademisyenlerin ve teorisyenlerin tartıştıkları konulardan en önemlisi dünya politikasına Avrupa Birliği'nin hangi rolde kendisini göstereceğidir. Bu da yukarıda açıklamaya çalıştığımız farklı görüşlerin cevap aradıkları soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazıları Birliği küresel olmaktan ziyade bölgesel bir aktör olarak nitelendirirken Merkez ve Batı Avrupa dahilinde etkinliğini sürdürdüğünü ileri sürmüşlerdir.³² İkinci görüşe göre, ki bu görüş özellikle Irak Savaşı'ndan sonra daha da sağlamlaşmıştır, Birlik stratejik bir aktör olmaktan ziyade sivil bir aktördür. Yani Irak Savaşı'nın da gösterdiği gibi askeri kapasitesini oluşturamayan ve var olan kaynaklarını etkin bir şekilde kullanamayan Birlik, insan hakları ve demokrasi uğruna çalışmayı sürdüren, askeri olmaktan ziyade sivil yönlelere ağırlık veren bir Birlik olarak değerlendirilmektedir.

Burada, literatürde sıkça karşımıza çıkan “yumuşak güç” kavramını hatırlamakta yarar vardır. Birliğin karakteristiği hakkında araştırma yapan yazarlardan Joseph S.Nye, “yumuşak güç” kavramını olumsuz bir anlamda kullanmamıştır. Tam tersine, aslında yumuşak gücün diplomatik, ekonomik, kültürel, ve diğer olasılıkları da aklında tutabilen ve bunları orantılı bir şekilde kullanarak çabalaması gereken bir aktörün özelliği olarak düşünmektedir.³³ Özellikle Balkanlar'da 1990lı yıllardan sonra ortaya çıkan huzursuzluklar ve karışıklıklarda sadece askeri yönün yeterli olmadığı, bununla birlikte sadece diplomatik yöntemlerin de bir sonuca ulaşamadığı gözükmektedir. Önemli olan her türlü seçeneği yerinde ve zamanında kullanarak, işlerini sadece askeri yöne devretmeden halletmektir. Sadece diplomatik yönünü artırıp askeri yönünü zayıf bırakmak da örgütlerin birer aktör olabilmeleri için yeterli değildir çünkü zaten vatandaşları kurtaran askeri eylemler olmamaktadır.³⁴

³² John McCormick, “**Understanding the European Union**”, Palgrave Macmillan, New York, 2008, s. 66

³³ Joseph S. Nye Jr, **Power in the Global Information Age, From Realism to Globalization**, NY, Routledge, 2005.s. 47.

³⁴ Abdullah Özkan, “**Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye**”, Tasam Yayınları, İstanbul, 2004, s. 37

Yumuşak güç kavramından bahsetmemizin ardından, özellikle 1990lı yıllarda Avrupa Birliği'nden neden bu kadar çok şey beklendiğini de açıklamakta yarar vardır. Bu beklenti, Birliğin 1992 yılında Maastricht Antlaşması'nın imzalaması ile oluşmuştur. Bunun nedeni Maastricht Antlaşması'nın aynı zamanda Avrupa Topluluklarını birleştiren ve Avrupa Birliği'ni kuran antlaşma olarak da anılmasıdır. Şimdi kısaca Maastricht Antlaşması'na ve sonrasında Birliğin klasik bir uluslararası örgüt olmaktan daha fazlasına sahip olup olmadığına bakacağız.

1) Uluslararası Örgüt Olmaktan Devlete Giden Yol : Maastricht Antlaşması

Birliğin aktörlük yapısına bakarken ortaya çıkan şey onun kimliğiyle de ilgili olacaktır. Aslında diğer uluslararası örgütlerden farkı derken Birliğin asıl üzerinde titizlikle durması gereken konusu kendi kimliğidir çünkü kimliği, onun genişlemeyle birlikte yeni gelen üye ülkelerinin de nasıl bir Birliğe katıldıkları konusunda aydınlatıcı bir yol izlemesini de beraberinde getirecektir. Burada en önemli nokta, Maastricht Antlaşması'dır. Her konuda bir anlaşmazlık çıksa bile en azından diyebiliriz ki Maastricht Antlaşması ile birlikte Birliğe üye devletler arasında ortak bir çaba ve yol haritasına dair bir uyum ortaya çıkmıştır. Burada bir başka noktayı da vurgulamamız önemli olacaktır. Bu da 2004 yılının Mayıs ayında gerçekleşen ve Birliğin başlangıcından itibaren geçirdiği en büyük genişleme dalgası olan , 10 yeni üye devletin Birliğe katılması durumudur. Bu geniş katılımı birlikte Avrupa Birliği, 11 Eylül sonrasında iddia edildiği gibi yaşlı ve atıl bir kıta örgütü savlarına karşı çıkarcasına merkez Avrupa haricinde Doğu Avrupa ülkelerini de içine alarak daha aktif ve çok yönlü bir Birlik olma yolunda ilerlemiştir.³⁵

Birliğin küresel aktör olabilme yolunda öne çıkan engellerden belki de en önemlisi dış politika ve savunma politikası konusundaki eksikliğidir. Özellikle güvenlik ve savunma politikasını vurgulamamızın sebebi, bunun Avrupa Birliği'nin

³⁵ Roy H.Ginsber, "Conceptualizing the Eu as an International Actor: Narrowing the Theoretical Capability Expectations Gap", *JCMS*, Vol:37, N:3, 1999,<http://www.blackwell-synergy.com/action/showPdf?submitPDF=Full+Text+PDF+%28180+KB%29&doi=10.1111%2F1468-5965.00172>, s. 439

yumuşak karnı olmasıdır. Hele ki bu kadar genişlemişken, devletle rekabet ederek var olabilmesinin önündeki en büyük engel olarak üye devletlerin kendisinden bağımsız şekilde hareket etmelerini görebiliriz.³⁶ Bu durum özellikle kendisini güvenlik ve savunma alanında daha da fazla göstermektedir çünkü güvenlik ve savunma alanı, bir ulus devletin en kapsamlı işlevi ve öncelikleri arasında yer almaktadır. Bu durum kuşkusuz Birliğin tek bir ses olarak var olabilmesi açısından da büyük önem taşımaktadır.

Ortak bir güvenlik politikasının oluşturulması ve bununla birlikte ortak tutum ve ortak eylem planlarının da hayata geçirilmesi, Avrupa entegrasyonunun işlerlik kazanmasını sağlamıştır. Uluslararası düzenin değişmesi ve güç dengelerinin yeniden oluşturulmasıyla birlikte Avrupa Birliği'nin genişleme ve ortak tutum çabaları da hız kazanmıştır. Buna göre, Soğuk Savaş'ın bitmesi, Yugoslavya'nın dağılması, Avrupa Birliği'nin güvenlik alanındaki çıkarımları ve özellikle Birliğin güney ve doğu kısımlarındaki politik istikrarsızlıklar nedeniyle öne çıkan nokta Avrupa Birliği'nin, tek bir ses dahilinde hareket etmesi olacaktır. Bu sayede daha güçlü bir portre çizeceği ve uzun adımlarla ilerlemesini sağlayacağı gerekçesiyle bu politikalar hızlanmıştır.³⁷

Dış politika her zaman işbirliği gerektiren alanların en zorlarından biri olmuştur. Özellikle Avrupa Birliği gibi uluslararası sistemin etkin bir aktörü olma çabasında olan bir Birlik için, üye ülkelerin farklı tarihi geleneklerini ve politikalarını uyumlandırmak elbette ki zor bir süreçtir.³⁸

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, SSCB'nin yıkılmasından ve Soğuk Savaş'ın bitiminden sonraki dünya düzeni kendisine özgü bir dünya düzenidir ve bu nedenle de onu belirli kalıplara sokarak ifade etmek mantıksız olacaktır. Güç, çok boyutlu bir hal almıştır, mevcut kalıplar karmaşık, çözülmesi güç ve devletler de

³⁶ Charlotte Bretherton ve John Vogler, "The European Union as a Global Actor", Routledge, New York, 2000, s. 33

³⁷ John McCormick, a.e., s. 210

³⁸ Elfriede Regelsberger, Philippe De Schoutheete de Tervarent, Wolfgang Wessels Hardcover (Ed.by): **Foreign Policy of the European Union : From EPC to CFSP and Beyond** , London , L.Rienner Publishers, 1997, s.3.

geçirgen bir yapı halini almaya başlamışlardır. Buradan da anlaşılacağı gibi artık dünya düzeninin sadece geleneksel askeri güce odaklı şekillenmesi mümkün gözükmemektedir.³⁹

Avrupa Birliği, yeni bir tür politik sistemi, “supranasyonalizm”i temsil etmesi sebebiyle, kurulan diğer örgütlenmelerden farklıdır. Avrupa Birliği, uluslar üstüçülüğü, tamamlayıcı ve kuralcı bir şekilde uygulamaya sokmuştur. Buna göre birliğin ortak paydalarını yürütmekte kullanılan yöntem ile kendisini oluşturan devletlerin tamamından bağımsız bir birim haline gelmeyi amaçlamaktadır.⁴⁰ Bununla birlikte Birlik, her ne kadar onların egemenliğinin bir kısmını kendisinde toplasa da ancak kendisini oluşturan devletler sayesinde ayakta kalabilir.

Avrupa Birliği’nin diğer örgütlenmelerden bir farkı da, kendi bünyesindeki diğer kurumların da, örneğin Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa Komisyonu gibi, uluslar üstü bir konumda olmasıdır. Buna göre Avrupa Adalet Divanı’nın verdiği kararlar ulusal hukukun da üstündedir. Devletlerin, ulusal mahkemeler eliyle verdiği kararlar, Avrupa Adalet Divanı’nın verdiği kararlardan daha üstün olamaz. İkisi arasında bir çelişki olduğu taktirde bir üst otorite konumunda bulunan Avrupa Adalet Divanı’nın kararları bağlayıcı olmaktadır.⁴¹

Birlik kendine özgü (sui generis) bir yapıya sahiptir, dünyada bir başka benzeri yoktur. Kendine ait marş, bayrak, para birimi, yasama, yürütme ve yargı organlarına sahiptir. Ancak yapısının ne ulus üstü ne de ulus devlet düzeyinde olduğu söylenebilir. Farklı politika alanlarında farklı düzeyler benimsenmiştir. Örneğin dış politika alanında ulus devletçilik düzeyi hakimken, tarım politikaları için ulus üstü kararların alındığı söylenebilir.

³⁹ Karen E. Smith, **European Union Foreign Policy in a Changing World**, Polity Press and Blackwell Publishing Ltd, UK, 2005, s. 46

⁴⁰ Erik O. Eriksen, a.e., s. 1

⁴¹ Michael Zürn, “Democratic Governance Beyond the National State, The EU and Other International Institutions”, **European Journal of International Relations**, 2000, s. 3, s. 183, <http://ejt.sagepub.com/cgi/content/abstract/6/2/183>.

Avrupa Birliği'nin etkin bir uluslararası aktör olduğu yolundaki yaklaşımlardan bir tanesi de onun etki ettiği coğrafyayla ilgilidir. Birlik, özellikle son genişleme dalgasından sonra 27 üyeli bir birlik haline gelmiştir. Üye devletlerin toplam alanı kadar bir alana nüfuz eden Avrupa Birliği, devletlerin oluşturduğu bloklaşmaların en geniş kapsamlısıdır.⁴²

Birlik üye ülkelerinin her birinin politik ideolojisinin ve yönetim şeklinin birbirinden farklı olması, bu ulus devletlerin ortak bir paydada buluşmalarını zorlaştırmaktadır.⁴³ Ekonomik bakımdan yaklaşık 50 yıldır, zamanla oluşan bir Birlik kursalar da siyasi bakımdan ortak bir noktada buluşmaları ve ortak bir politika oluşturmaları zor gözükmemektedir. Özellikle genişleme sonrasında 27 üyeli bir birlik haline gelen Avrupa Birliği, yeni katılan üyelerin birliğe getireceği yükler ve kazandıracak getiriler arasında bir denge kurmak mecburiyetindedir. Bununla birlikte bu genişlemenin diğer genişlemeden farklı yanları da mevcuttur. Buna göre, Birliğin en kapsamlı genişlemesiyle birlikte eski Doğu Bloku ülkelerinin katılımı, ülkeler arasındaki heterojenliği artıracak düzededir. Özellikle her yeni üye ülkenin getirdiği mali yük ve uygulamalara uyumu konusu Birliğin bunları aşabilecek düzeyde olup olmadığı konusunu da gündeme getirecektir. Bu meydan okuma aslında güçlü bir politik aktör olarak kendisini kabul ettirmek isteyen Birliğin bir an önce geçmesi gereken bir sınavdır.⁴⁴

Birliği oluşturan devletlerin her birinin kendi egemenlik haklarından vazgeçmelerinin sebeplerinden birisi de ortak bir politika oluşturup ona göre hareket etmenin, tek başına hareket etmekten daha kazançlı olacağı düşüncesidir. Günümüzde özellikle Fransa, Almanya ve İngiltere gibi büyük güce sahip devletlerin Avrupa Birliği'ni etkin bir aktör yapmak ile kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek arasında kaldığını ve genellikle Birliğin çıkarları doğrultusunda değil kendi ülkelerinin kazanımlarını düşünerek hareket ettiklerini görebiliriz.

⁴² Brian White, **Understanding European Foreign Policy**, Great Britain, Palgrave, 2001. s. 28.

⁴³ Paul Kennedy, "Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1990, s. 555

⁴⁴ Gerda Falkner, "Enlarging the European Union", **European Union, Power and Policy Making**, Edited by Jeremy J. Richardson, Routledge, London, 1996, s. 236

Avrupa Birliği, yapısı itibariyle diğer uluslararası örgütlenmelerden farklı bir yerde durmaktadır. Ekonomik birleşmenin yoluna koyulduğu bu sistemde yeni katılan üye ülkelerle birlikte siyasi entegrasyon da hedeflenmektedir. Bununla birlikte kendisine özgü yapısı ve daha önce herhangi bir örnekle karşılaştırılmaması neticesinde Avrupa Birliği, karşısına çıkan sorunlarda bocalamaktadır. Özellikle üye devletlerin Birlik ile ilgili işleyiş ve genişlemesinden doğan sorunlarının olması, ortak bir paydada buluşmalarını güç hale sokmaktadır. Siyasi bir birlik olarak yoluna devam etmeyi düşünen Avrupa Birliği, özellikle genişleme dalgası ve üye ülkelerin kendi egemenlik haklarının devri konusunda, önceden dile getirildiği gibi bir “Avrupa Birleşik Devletleri” yaratma konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu amaca ulaşmak için ABD örneği ele alınsa da üye devletlerin oy kullanma konusundaki eşitsizlikleri ve politik konularda söz söyleme haklarının kısıtlı olması, bu teorinin hayata geçirilmesinin zor olduğunu göstermektedir.⁴⁵

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Avrupa Birliği, genişlemesi ile birlikte daha geniş bir alana nüfuz etmekte ve bu bağlamda yapısal değişikliklerini de zamanla uygulamaya başlamaktadır. Üye ülkelerin Birliğe katılmalarının sağlanması ve ortak değerler etrafında buluşmaları kuşkusuz tek sesli bir yapının ortaya çıkması bakımından önem teşkil etmektedir. Tek sesli ve kararlı bir yapının olması, uluslararası politika alanında ve kriz doğuran olaylarda harekete geçmek ve uygun politik argümanları hayata geçirebilmek açısından yaşamsal değerdedir. Aksi halde Birliğe üye olan devletlerin kendi egemenlik haklarının bir kısmından vazgeçmelerinin hiçbir anlamı olmaz.

Tezimizin birinci bölümünü, Avrupa Birliği’nin nasıl bir uluslararası örgütlenme yapısına sahip olduğuyla ilgili değerlendirmeler vererek sonlandırmaktayız. İkinci bölümde ise Birlik ile en önemli uluslararası aktörün, devletin kıyaslamasını yapacağız.

⁴⁵ Helen Wallace, “The Changing Politics of European Union: An Overview”, *JCMS*, kasım 2001, Vol:39/4, <http://centers.law.nyu.edu/jeanmonnet/hauser/TheChangingPoliticsoftheEU.pdf> s. 584.

II. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ DEVLET GİBİ Mİ HAREKET ETMEKTEDİR?

Tezimizin ikinci bölümünde, Avrupa Birliği ile devlet arasındaki benzerlikler incelenecektir. Bu bağlamda tez, A) Devlet Teorisi ve B) Devlet olma yolunda ilerleyen AB şeklinde iki bölüme ve altbaşlıklara ayrılmıştır. Bu bölümde incelenecek olan asıl kavram egemenlik olacaktır. Günümüzde Avrupa Birliği'nin üye devletler nezdinde karşılaştığı problemlerden biri olan egemenliğin devri konusu, Birliğin potansiyelini sınırlayan etkenlerden bir tanesidir. Bu nedenle başlangıçta devletin egemenliğinin nereden geldiğine bakılarak, devletlerin kendi egemenliklerini Birliğe devretmelerinin ne gibi sonuçlar doğuracağı araştırılacaktır. Öncelikle devlet teorisi ve modern devlet anlayışı incelenecektir.

A) Devlet Teorisi

Genel tanımına bakacak olursa her devletin, var olabilmesi için üç temel öğeye sahip olması gerekmektedir. Bunlar; ülke, insan ve otoritedir. Modern anlayışa göre ise devletin, temasta bulunduğu dış coğrafya ve içerisindeki insan topluluğuna hakim olabilmesine ve sınırlarının kesin olarak çizildiği bir coğrafyaya ihtiyacı vardır.⁴⁶

Ulus devletin çalışmamız açısından bu kadar önemli bir noktada bulunması, 1648 Vestfalya Barışı'ndan itibaren, alternatifini düşünmemize fırsat bırakmayacak

⁴⁶ Jürgen Habermas, **Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak, Siyaset Kuramı Yazıları**, çev: İlknur Ata, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2004. , s. 18.

ölçüde bir hegemonya oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle iç ilişkiler konusunda rakip kabul etmeyecek ölçüde vergi alma, düzenlemeleri yürürlüğe koyma, meşru şiddet kullanma tekeline sahip olma gibi ayrıcalıklarının olması, onu sınırları dahilinde tek egemen birim haline getirmiştir. Bu sayede kendisi gibi egemen devletler ile olan dış ilişkilerinde de aynı şekilde hareket etmiştir. Bu durum çeşitli uluslararası örgütlerin ve organizasyonların ortaya çıkması ile birlikte zayıflamıştır.⁴⁷ Devletin etkinliğinin azalmaya başlaması, dünya üzerinde meydana gelen çeşitli bunalımlar, savaşlar neticesinde olduğu gibi aynı zamanda küreselleşme, bilgi ve iletişimin geniş alanlara sınırsızca yayılması ile de bağlantılı olabilmektedir. Burada özellikle ekonomik alanda meydana gelen bunalımların büyük etkisi olmuştur çünkü ulus devletlerin halklarının refahını günümüze kadar korumakla mükellefken artık değişen düzene ve ekonomik bunalımlara eskisi kadar dirençle karşılık veremediği ortaya çıkmıştır. Sadece ekonomik faktörlerin bu konuda etkili olduğunu söylemek tabii ki eksik olacaktır. Özellikle konumuzla da alakalı olarak iki kutuplu düzen başta olmak üzere dünya düzeninin değişmesi, aynı zamanda ulus devlet düzeninin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Özellikle ulus devletin kendi egemenliği haricinde kendisine rakip kuvvetlerin ortaya çıkması, bu durumun hangi eksikliklerden ya da yetersizliklerden kaynaklandığının analizi edilmesini de gerekli kılmıştır.

Devletler arasında artan karşılıklı bağımlılık sonucu iç ve dış politikalar arasındaki uzaklık da azalmaya başlamıştır. Yani bir devletin iç politikası artık diğer devletleri de etkileyebilir hale gelmiştir.⁴⁸ Bu durum, devletin artık sadece iç ortamıyla değil dış odaklarla da ilişkiye girmesinin bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir.

Dış odaklar, devletin bağlı bulunduğu uluslararası örgütlenmeler ya da diğer devletlerdir. Dış ve iç çevrelerden gelen talepler, birbirleri ile uyumlu olabildikleri gibi çatışma da yaratabilirler. Sistem iç ve dış odaklardan gelen taleplere, yani

⁴⁷ İlhan Tekeli, Selim İlkin, “**Türkiye ve AB : Ulus Devleti Aşma Çabasındaki Avrupa’ya Türkiye’nin Yaklaşımı**”, Ankara, Ümit Yayınları , 2000, s. 558

⁴⁸“ M.Fatih Tayfur, **Dış Politika, Devlet ve Ötesi**, yay.haz.: Atilla Eralp, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 96.

girdilere direnemeyip çıktı aşamasında tıkanana kadar bu süreç devam eder. Özellikle modern devletin sadece kendi bünyesinde, kendi toplumunun çıkarları doğrultusunda hareket etmesi beklenemez. Dış dünya ile sürekli bir iletişim ve etkileşim halinde olduğundan, buradan gelen talepler ve baskılar kimi zaman iç odaklarıncinden daha kuvvetli olabilir.

Siyasal sistemdeki bu odakların, birey ve toplumların ürettiği sorunlar ve bunların karşılığında oluşturulacak çözümler ile bu taleplerin karşılanmasına yönelik örgütlenmeleri içeren bir siyasal yapıyı meydana getirmeleri, devletlerin kendi egemenlik alanlarını kısıtlamalarına neden olmuştur. Özellikle otorite ve yaptırım gücü ile kendisini gösteren uluslararası ilişkilerin şimdiye kadarki egemen birimi olan devlet, küreselleşme sonrası etkinliği daha da artan ulus üstü organizasyonlar sayesinde egemenliğini paylaşmaya başlamıştır. Bu durum kuşkusuz, bu ulus üstü organizasyonlardan bizim konumuzla alakalı olan Avrupa Birliği'nin işlevsel etkinlik alanını ve kurumsal kapasitesini rahatça geliştirmesine olanak sağlamıştır.⁴⁹

Uluslararası sistemde var olan ve kendisini diğer devletlerden ya da sistemdeki aktörlerden soyutlayamayan devlet, kararlarını verir ve politikalarını belirlerken yarar-zarar ilişkisini de göz önünde bulundurmaktadır. Buna göre, hiyerarşik bir yapıya sahip olmayan uluslararası sistem, çıkar ilişkileri dahilinde yönlendirilmekte ve şekillendirilmektedir. Kazançlarını ve kayıplarını değerlendiren devletler, bu doğrultuda hareket etmektedirler.⁵⁰

Devlet, meşruiyetini ve etkisini devam ettirebilmek için değişimin önemli aktörleri olan uluslararası düzlemdeki devlet dışı aktörlerle bir pazarlık ve alışveriş ilişkisine de girmiştir. Buradaki önemli nokta, devletin, kendisini çevreleyen ve rolünü çalmaya çalışan bu sistem ve sistemdeki aktörlerle olan ilişkilerinde edilgen

⁴⁹ İbrahim S. Canbolat, “Uluslararası Sistem : Avrupa Birliği, Bir Dönüşümün Analizi”, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 249

⁵⁰ Ertan Efegil ve Nezih Müsaoglu, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri”, Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, Yaz 2009, s. 20

ve pasif bir tutum yerine, kendisinin de dahil olduğu yeni bir sistem ve ilişkiler ağı yaratma amacı taşıyan etkin bir tutum izlemesidir.⁵¹

Özellikle modern sistemde devletler, uluslararası sistemde kendileri gibi başka egemen devletlerin de olduğunu kabul etmişlerdir. Yukarıda da bahsedildiği gibi bir devletin iç ve dış odakları vardır. Bu odaklarla iletişimi sürdürebilmesi, o devletin işlerliğinin devamını ve egemenliğinin pekişmesini sağlayacaktır. Bu durum özellikle modern devletin gelişimi ve uluslararası sistemin şekil değiştirmesiyle birlikte daha da artmıştır. Buna göre artık devletler kendi sınırları içerisindeki egemenliklerini sağlamışlar ve sınırları dahilindeki bu egemenliklerini diğer egemen devletlerden sakınmaya başlamışlardır. Her devlet artık kendisi gibi diğer devletlerin bulunduğu, egemenliğini sağladığı ve her birinin ayrı ayrı güç odaklarına dönüştüğü bir sistemin varlığını kabul eder hale gelmiştir. Devletler artık belli bir otoriteye ya da krallığa veya kiliseye bağlı kalmadan kendi politikalarını uygular hale gelmiştir. Bu durum kuşkusuz egemenliğin sınırsız kullanımı kadar sorumluluk da yüklemektedir. Bu sistemin en önemli sorunu, belki de artık devletlerin, diğerlerini birer tehdit olarak görmeye başlaması ve üst otorite yokluğundan kaynaklanan bu ortamda kendi kendilerini kontrol ederek ilişkilerini sürdürme zorunluluğunun olmasıdır. Artık her devlet kendi çıkarlarını kollar durumdadır ve diğer devletlerle olan ilişkisi, kendi inisiyatifine kalmıştır.⁵²

Bütün bu bahsedilenlerin ışığında uluslararası aktör kavramının özerklik kavramı ile de yakından ilişkisi olduğunu görebilmekteyiz. Buna göre uluslararası aktör, özerk, yani otonom olarak uluslararası politikada sonuçlar doğuran ve diğer aktörlerle ilişkiye geçebilen bir birim olmalıdır.⁵³

⁵¹ Tayfur, a.e., s. 103.

⁵² Gianfranco Poggi, **Modern Devletin Gelişimi**, Çev: Binnaz Toprak, Şule Kut, Binnaz Toprak, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, Nisan 2005, 3. Basım, s. 109.

⁵³ David John Frank, Ann Hironaka, Evan Schofer, "The Nation-State and the Natural Environment over the Twentieth Century", **American Sociological Review**, Vol: 65, N: 1, 2000, <http://www.jstor.org/stable/2657291>, s. 99

Uluslararası aktör olarak devlet, temel olarak ulustan oluşur. Kendi iktidarı ve yönetme kapasitesi olsa da tek başına ulustan bağımsız bir şekilde karar alamaz. Özerk olması, iç ve dış çevrelerle ilişkiye geçmesi ve varlığını, meşruiyetini sürdürmesi ulusa bağlıdır. Devletin var olabilmek için bir ulusa sahip olması, onun adına karar verme yetkisini de beraberinde getirmektedir. Buna göre ulus adına karar alan devlet, uluslararası politika alanında kendi ulusunu temsil ederken, üniter bir birim olarak belirlemektedir. Üniter ve egemen yapısı sonucunda, dış politika alanında kendisini, iç politikada her ne kadar farklı seslere sahip olsa da, egemen ve kendi içerisinde uyumlu bir birim olarak ifade etmektedir.

Devlet, kabaca ulus ve egemenlikten oluşur. Egemen devletler arasındaki sınır, fiili imkanlar ve o devletin gücü ile çizilebilmektedir.⁵⁴ Eğer bir devlet, kendisinde egemenlik ve iktidar hakkını görüyorsa, meşruiyetini elde ettiği ulusun haklarını uluslararası arenada savunmak, çıkarlarını korumak ve herhangi bir gücün müdahalesi ya da aracılığı olmadan diğer egemen devletlerle ilişkiye geçebilmek için dış egemenliğe sahip olmalıdır. Hukuken herhangi bir engel olmamasına karşın fiili anlamda başka devletlere ya da güç odaklarına bağımlı olan devlet, kendi toprağı üzerinde kendi halkına iktidar olamaz. Dışarıdan gelen herhangi bir baskı unsuruna karşı mücadele edebilmesi ve boyun eğmemesi için siyasi bağımsızlığının olması gerekmektedir.

Devlet modern toplum için 5 faktör açısından önemlidir :

- Kitlesele ve rutin hale gelmiş savaşı sürdürme konusunda kapasiteli hale gelmişlerdir.
- Askeri zorunluluklar ve kapitalizm için iletişimin altyapısını sağlamışlardır.

⁵⁴ Richard Bellamy ve Dario Castiglione, “ Building the Union: The Nature of Sovereignty in the Political Architecture of Eeurope”, **Law and Philosophy**, 16, N:4, 1997, <http://www.springerlink.com/content/v408910144768616/fulltext.pdf>, s. 422

- Politik demokrasinin şehri olmuşlardır.
- Özel alana da el uzatarak da olsa sosyal vatandaşlık haklarını garanti altına almışlardır.
- Makro ekonomik planlamaları icat etmişlerdir.

Bu 5 fonksiyon da birbirleriyle ve modern toplumla bağlantılı haldedir.⁵⁵

Bununla birlikte devletler artık hayat döngüsü ve ailenin mahrem olan özel alanlarını da düzenlemeye ve müdahale etmeye başlamışlardır. Devletin, kadın erkek arasındaki ilişkiler, aile içi şiddet, çocukların bakımı, kürtaj, ve daha önceden özel olarak adlandırılan diğer alışkanlıklar konusundaki düzenlemeleri artarak devam etmektedir. 20. yüzyılda, merkezi hükümet, yerel hükümetten daha hızla yükselmektedir.

Dünya toplumu şu anda ulus devletlerden oluşmuştur. Fransız ve Amerikan devrimlerinden itibaren ortaya çıkan tarihi devlet tipi, küresel hakimiyetindedir.⁵⁶ Kuzey ve Batı Avrupa'daki klasik ulus devletler, mevcut karasal devletlerin sınırları ile birlikte genişlemektedir. 1648 Vestfalya Barışı ile birlikte kabul edilen bir hal alan Avrupa devlet sisteminin bir parçasıdır.

Tezimizin incelediği konuların başında gelen Avrupa Birliği ve ulus devlet arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek için , günümüzde de en çok tartışılan noktaya, egemenliğe değinmemiz, devlet ve Birlik arasındaki ilişkileri göstermek açısından faydalı olacaktır.

⁵⁵ Michael Mann, "Nation States in Europe and Other Continents: Diversifying, Developing, Not Dying", **Mapping The Nation**, Ed.By. Gopal Balakrishnan, Verso, Londra, 2000, s. 295-317

⁵⁶ Jürgen Habermas, "The European Nation State : On The Past And Future Of Sovereignty And Citizenship", **The Inclusion Of The Other_ Studies In Political Theory**, Jürgen Habermas, Ed.by. Ciaran Cronin and Pablo de Greiff, The MIT Press,Cambridge,2001, s. 105.

1) Egemenliğin Kurumsallaştığı Nokta: Modern Devlet Anlayışı

Modern devlet, daha önce de belirttiğimiz gibi kendi toprakları üzerinde egemen olan tek kuvvettir. Buna göre devlet, kendi hukukunu yaratır, kendi kurallarını koyar, egemenliğini, sistem içerisindeki organlar eliyle kullanır ve dışa karşı da tek ve bölünmez bir egemen kuvvet olarak görünür. Devletin bu özellikleri, oluşan uluslararası sistem içerisindeki tek aktör olmasından kaynaklanmaktadır. Kuşkusuz devletin yegane aktör olarak kalabilmesi günümüzde pek de mümkün gözükmemektedir. Egemenliğine sıkı sıkıya bağlı olan devletler, artık uluslararası sistemin bir parçası olabilmek için gerektiğinde egemenliklerinden ve haklarından feragat edebilmektedirler.⁵⁷

Egemenlik kavramının yorumlanması ve değerlendirilmesi sırasında tabii ki öne çıkan nokta ulus devletin egemenliği ve Avrupa Birliği ile bu egemenliğin kısmen de olsa paylaşılmasına neden olabilecek gelişmelerdir, ancak kısaca egemenliğin kökenlerine bakacak olursak günümüze dek ulaşan aşamaları daha iyi anlayabiliriz. Böylece egemenliğin nasıl şekil ve de kimlik değiştirdiği, bu bağlamda da egemenlik sahibi olma konusunda ulus devletlerin ve Avrupa Birliği'nin yargılanması söz konusu olduğunda daha detaylı ve geniş perspektiften bir bakış açısı yakalayabilmemiz olanaklı olacaktır.

Egemenlik kavramına bakarken öne çıkan noktalardan birisi, zaman sınırlama sınırının önemidir. Buna göre egemenliğin tanımı ve kullanılması konusunda Orta Çağ ve Yeni Çağ arasında bariz farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılık kuşkusuz ki o zamana ait düşünürlerin yorumlarına da etki etmiştir. Nasıl ki günümüzde egemenliğin kullanılması devlet ile Birlik organları arasında paylaşılırken bu durum klasik egemenlik anlayışına ters gelebiliyorsa Orta Çağ ile Yeni Çağ arasındaki egemenlik kavramına dair farklılıklar da gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur.

⁵⁷ Michael Zurn, "Democratic Governance Beyond The Nation State: The EU and Other International Institutions", **European Journal of International Relations**, 2000; 6; <http://ejt.sagepub.com/cgi/content/abstract/6/2/183>, s. 190

Günümüzde egemenliğin kullanımı konusunda sınırlar ve ayırt edici durumlar bulunurken Orta Çağ süresinde egemenliğin kaynağı ilahi olarak görülmüştür. Buna göre, Orta Çağ süresinde gerek gündelik hayat gerekse yönetim şekli bakımından sonsuz (uhrevi) hayata önem verilmiştir. Aynı zamandaki eşitsiz, yani dünyevi ve geçici olan siyasal iktidarların kaynağını Tanrı'dan almasını da beraberinde getirmiştir.⁵⁸

Orta Çağ'da kullanılan anlamıyla egemenlik kavramı, Yeni Çağ ile birlikte biçimini değiştirmiştir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi, Yeni Çağ ile birlikte egemenliğin dünyevileşmesi ve iktidarın sürekliliğidir. Bu, güç ilişkilerini değiştiren bir etken olmuştur. Bu çağda karşımıza çıkan en önemli şey, egemenliğin laik ve dünyevi olarak tanımlanmasıdır. Bu durum kuşkusuz modern devlet ile birlikte daha da belirginleşecektir.⁵⁹

Egemenlik kavramıyla ilgili olarak özellikle Yeni Çağ'da ele alınan egemenlik kavramını vurgulamamızın sebebi, modern devletin gelişimi ile birlikte ikisi arasında daha fazla benzerlik ve paralellikler olmasıdır. Özellikle din savaşları ve ardından gelen reform süreci neticesinde Tanrı ya da ilahi güç kavramı, eşitsizler arası ilişkileri benimsemekteydi. Daha sonra ise yerini, özellikle 16. yüzyılın sonunda modern devlet kuramının da ortaya çıkmasıyla birlikte modern egemenlik kavramına bırakmıştır.⁶⁰ Burada önemli olan nokta, modernlikle kastedilen egemenliğin ve devlet anlayışının günümüzdeki biçimiyle karıştırılmaması gerektiğidir. Örneğin 1789 Fransız İhtilali'ne kadar geçen süreç içerisinde egemenlik genel olarak ilahi bir güçten kaynaklanmasa da gene de şimdiki formunda değil, tek kişinin iradesine dayanan bir biçimdeydi. Günümüzdeki egemenlik kavramına yakın bir biçimde ortaya çıkması Fransız İhtilali sonrasında, egemenliğin halka verilmesi ve temsilcilerinin seçilmesi ile meydana gelmiştir. Özellikle modern ulus devletteki egemenlik kavramından bahsederken başlangıç tarihi olarak Fransız İhtilali ve sonrasını almak daha sağlıklı bir bakış açısı edinmemize yardımcı olacaktır.

⁵⁸ Cemal Bali Akal, “Sivil Toplumun Tanrısı”, Engin Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 71

⁵⁹ Yrd.Doç.Dr. Yusuf Şevki Hakyemez, “Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı, Doğuşu, Gelişimi, kavramsal Çerçevesi ve Dönüşümü”, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 24.

⁶⁰ Yusuf Şevki Hakyemez, a.e., s. 25.

Fransız İhtilali öncesindeki döneme, yani feodalitenin çöküp yerine merkezi krallıkların yönetimi devraldığı döneme kısaca bakacak olursak, özellikle kilisenin siyaset dışına itilmesiyle birlikte tarım dışı zenginlik kaynaklarına sahip olan burjuvazinin amacına uygun bir sistemin oluştuğunu görebiliriz. Kilisenin Orta Çağ boyunca insanları kullanması ve yetkilerle zenginliği kendi bünyesinde toplamasına duyulan tepkiler neticesinde bilindiği gibi laiklik anlayışı yaygınlaşmış ve dinin dünyevi alana olan etkisi dışlanmıştı. Bu dönemi açıklarken kısaca o dönemin önemli düşünürlerine de yer vererek aslında siyasetin ve egemenlik kavramının felsefi temellerini incelemek, dönemi ve kavramı anlamak açısından daha yararlı olacaktır.

Egemenliği inceleyen düşünürlerden, modern politikanın tanımını değiştiren Machiavelli'nin düşüncesinde, Orta Çağ'da geçerli olan din kavramının yerini politikanın aldığını söyleyebiliriz. Din eksenli egemenlik anlayışı ve devlet yönetimi yerine siyaseti ön plana alması, aslında bir kavramsallaştırma ihtiyacında değil, tamamiyle değişen yönetim sistemini bir düzene oturtmak istemesi ile açıklanabilir.⁶¹ Machiavelli'nin, yaşadığı dönemle de bağdaşarak ileri sürdüğü düşüncenin en önemli tarafı, Hükümdarın Tanrı kaynaklı olmaması ve egemen otoritenin kesinlikle din dışı otorite ile birlikte paralel gitmesidir. Buna göre İtalya'da egemenliğin kurulmasına engel olan kilisenin, artık yönetim ve egemenlik aşamasında ön planda olması imkansız hale gelmiştir. Böylece siyaset Tanrı temelinden çıkarak din dışı bir temele oturtulmalı ve bununla birlikte iktidar ve egemenlik soylular yerine halka devredilmelidir.⁶²

Machiavelli, siyaset felsefesinin “İnsan nasıl yaşamalıdır” sorusu sormasını gereksiz bulmaktadır, ona göre asıl soru “ İnsanlar gerçekte nasıl yaşıyorlar?” olmalıdır. Sivil toplumun genel itibariyle adaletsiz olduğuna inanan Machiavelli, adaleti düşünebilmek için sosyal bir düzen kurulmasının gerekliliğine dikkat çeker.

⁶¹ Cemal Bali Akal, a.e., s. 45

⁶² Louis Dumont, “Bireycilik Üzerine Denemeler: Doğuş. XIII: Yüzyıldan Başlayarak Siyaset Kategorisi ve Devlet”, **Devlet Kuramı**, Der: Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s. 151

Tanrı tarafından ya da doğal özgürlük alanlarında var olmayan adalet anlayışı, ancak insana dair bir düzende kendisini gösterebilir.⁶³

Egemenlik kavramından bahsederken bahsedeceğimiz önemli isimlerden bir tanesi de egemenliğin özellikle modern anlama yakın bir biçimde kavramsallaştırılmasını sağlayan Jean Bodin olacaktır. Jean Bodin egemenlik kavramını analiz ederken sadece Fransa'yı değil, Avrupa genelini incelemekte ve egemen devlet olarak gördüğü kimi Avrupalı devletleri sıralamaktadır. Bunlar; İngiltere, İskoçya, Danimarka, Polonya ve İsviçre Kantonlarıdır.⁶⁴ Bodin'i incelerken göz önünde tutmamız gereken bir diğer nokta da onun devletin teorileşmesi konusunda yol gösterici olduğudur.

Jean Bodin'e göre bir devlette egemenlik, yurttaşlar üzerindeki en mutlak ve üstün güç olarak tanımlanır. Bu gücün uyruklar (vatandaşlar) üzerinde belli bir süre içerisinde devredilmesi, bir ya da birden çok kişiye verilmesi fark etmez, önemli olan kim gelirse gelsin bu egemen iktidarın sürekli olmasıdır. Bodin'in modern çağlardaki devlet anlayışına yakışır bir biçimde egemenlikten bahsettiğini göz önünde bulundurarak diyebiliriz ki egemenliğin kaynağı halktan gelmektedir, bu hakkını halktan ödünç almıştır, ve zamanı geldiğinde onu terk edecektir. Burada aynı zamanda halkın kendisine ait olan egemenliğinden feragat ederek başkasına verdiğinde o haktan tamamen vazgeçtiğini de söyleyemeyiz.⁶⁵

Bodin egemenlik türlerini de ayırmıştır. Bilinen tanımları bir kez daha tekrar etmek gerekirse, egemenliğin bir tek prensin elinde bulunduğu zaman bu yönetim şekli monarşi, halkın egemenliğin bütün sahibi olduğu durumlarda demokrasi, egemenlik sadece küçük bir kesimin elindeyse de aristokrasi olarak adlandırılacaktır.

⁶³ Leo Strauss, "Tabii Hak ve Tarih", **Devlet Kuramı**, Der: Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s. 279

⁶⁴ Carl Schmitt, "Somut ve Çağa Bağlı Bir Kavram Olarak Devlet", **Devlet Kuramı**, Der: Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s. 248

⁶⁵ Jean Bodin, "Devlet Üstüne" Çev: Özer Uzunkaya, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi – 2, Seçilmiş Yazılar**, Der: Mete Tunçay, Teori Yayınları, Ankara, 1986, s. 167

Bu yönetim şekilleri farklı olsa da egemenlik, doğası gereğince hiçbir zaman bölünemez ve devredilemezdir.⁶⁶

Egemenlik kavramını açıklarken insanın doğasına ait olan bazı korkulara da yer verecek olursak eğer, burada Thomas Hobbes'tan bahsedebiliriz. Thomas Hobbes'un analizine göre, insanların hepsini birden kontrol altında tutabilecek ve korkuya sebep olabilecek bir güç bulma ihtiyacı hissetmelerinin sebebi, insanların hepsinin rekabet, güvensizlik ve şeref gibi sebeplerden ötürü kavga etmeleridir. İnsanların birbirleriyle savaş halinde buldukları zaman döneminde, çalışmaya, sonuçlarını tam olarak elde edemeyecekleri şüphesi nedeniyle yer yoktur, kültüre de aynı şekilde yer verilmemiştir. Sadece bireylerin kendi aralarında değil, sınırlarını ve kalelerini korumak isteyen kralların, otorite sahiplerinin de doğal savaş halinde bulunduğu bir ortamdan bahsedebiliriz. Korkuya ve iktidara sahip genel bir güç olmadığı için ortada adalet, adil düzen, kazanan, kaybeden yoktur, doğal savaş hali neticesinde yasa da yoktur. İnsanların hayatlarında adalet, haklı, haksız gibi kavramların olmaması, herkesin elde edebildiği her şeyi kendi tekeline almasını da beraberinde getirmiştir. Bu durumda söyleyebiliriz ki insanların toplum içerisinde kazandığı nitelikler bu dönemde ortaya çıkmamış, ancak ölüm korkusu, rahat yaşayabilmek için gerekli şeyler isteği ve umut, onların bir düzen içerisinde yaşamayı arzu etmelerine sebep olmuştur.⁶⁷

İnsanların doğal durumlarında özgürlüğe, her şeyi yapabilmek hakkına sahip olmaları kaçınılmaz olsa da gene de herkesin dilediğini yapabilme hakkı insanları bir savaş durumuna doğru götürebilmektedir. Bununla birlikte başkaları nezdinde kendi haklarından vazgeçen insanın, ortada kurulu bir düzen ve yasa koyucu olmadığı taktirde, başkalarına av olacağı açıktır. Bu nedenle bir bireyin kendisinde bulunan hakkı devretmesi, dileğe bağlı ya da yeterli görünen bir işaretle ya da bir bildiri ile meydana gelebilmektedir. Bu bildirme hali genellikle sözle olduğu kadar eylemle de kendisini göstermektedir. İnsanların kendilerini bağlı tuttukları anlaşmalar, akitler sözle olmasına rağmen, aynı zamanda bozulduğu taktirde geri dönülecek olan

⁶⁶ Jean Bodin, “Devlet Üstüne”, Çev: Özer Uzunkaya, s. 174

⁶⁷ Thomas Hobbes, “DEV'den”, Çev: Mete Tunçay, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi – 2, Seçilmiş Yazılar**, Der: Mete Tunçay, Teori Yayınları, Ankara, 1986, s. 188

durumdan korku duyma neticesinde bir bağıllık da yaratırlar. Burada bireylerin barış ortamında yaşamak amacıyla, doğal halde kendilerinde mevcut olan haklardan, kendi istekleriyle feragat ettiklerini görebilmekteyiz. Bir bireyin hakkını devretmesi, kendisine daha büyük bir fayda getireceğinden duyulan umut neticesinde meydana gelir. Bireyin kendisinin doğal haklarından feragat etmesi veya kendisini bunlardan mahrum bırakması, gönüllü bir eylem olarak kabul edilir ve bu eylemin sonucunda da bir fayda sağlanması öngörülür.⁶⁸

Hobbes’da egemenliğin, bireylerin ortak iradesi ve isteği neticesinde oluşması ve onların güvenliğini sağlamak amacı gütmesi, yapılan sözleşmenin tarafları açısından da önemlidir. Bu sözleşmenin tarafları insanlardır ve kendilerine güvenli ve özgür bir alan yaratıp, orada yaşamak amacıyla bir egemen kuvvet oluşturmuşlardır. Leviathan’ın oluşması, insanların iradeleri sayesinde olsa da aslında sözleşmeye taraf olmaması itibariyle Leviathan, yani egemen kuvvet herhangi bir yükümlülük altına girmez ve mutlak bir özgürlüğe sahip olur. Diğer bireylerden farklı olması ve kuvvete sahip olması neticesinde Leviathan’ın egemenliği, mutlak, sürekli, bölünmez ve en üsttedir. Egemen kuvvetin bu tek taraflı gibi görünen yetkisi ve sınırsız özgürlüğü aslında bireylerin çıkarlarıyla ters düşüyor gibi gözükse de aslında burada en önemli nokta bireyin güvenliğinin korunmasıdır. Devlet gibi nitelendirilen Leviathan, egemen kuvvet, bireylerin özgürlüklerini korumak amacıyla yapay bir şekilde ve tek taraflı özgürlükle oluşturulmuştur. Buna rağmen aslında her bireyin kendi özgürlüklerinin kısıtlandığı noktada itaat özgürlüğünün ve direnme hakkının olabileceği de üzerinde önemle durulan noktalardan bir tanesidir.⁶⁹

Hobbes’un egemen kuramında demokrasiyi aramak belki de sonuçsuz bir çaba olacaktır çünkü günümüzde kullandığımız anlamda demokratik bir yönetimin Hobbes’un Leviathan’ında bulmak olanaksızdır. Halk adına kullanılan fakat halkın

⁶⁸ Thomas Hobbes, “DEV’den”, a.e., s. 193

⁶⁹ Mehmet Ali Ağaoğulları, Levent Köker, “Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı”, İmge Yayınevi, Ankara, 1994, s. 223

tam anlamıyla kullanamadığı bir yönetim şeklinden bahsetmek demokratik yönetim anlayışına tam anlamıyla uymamaktadır.⁷⁰

Hobbes'un egemen erkinde, demokratik yönden tam anlamıyla tatmin edici olmasa da gene de uyrukların, yani bireylerin ona kendi haklarından feragat ederek yetki verdiklerini görebiliriz. Bu yetkinin neticesinde egemen kuvvetin halkın güvenliği ve iyiliği için bazı kurallar koymasında bir sakınca yoktur. Aynı zamanda bireylerin görüş ve düşüncelerinin üstünde karar verebilmesinde, anlaşmazlıkları çözmesinde, savaş ve barışa karar verip ona uygun davranmasında ödül, ceza, şeref, paye verme gibi eylemlerde tek karar alıcı olmasında şaşılacak bir taraf yoktur çünkü egemen irade, kendisine haklar verildiğinde o insanlar üzerinde tek yetkili olur. Egemenliğin bölünemez olması da bunu kanıtlar niteliktedir.⁷¹ Hobbes'un bu sisteminde demokrasi eksikliği olsa da gene de günümüzdeki devlet sistemine yakın bir yönetim şekli öngörmesi, onu diğer düşünürlerden ayıran bir noktadır.

Sonuç olarak Thomas Hobbes'un egemenlik kavramını kısaca özetleyecek olursak şunları görebiliriz. Egemenliğin kaynağı Orta Çağ'da olduğu gibi Tanrı değil, bireyler olmuştur, doğa durumunda kendi özgürlükleri için birbirleriyle savaşan bireyler artık kendilerini korumak için kendi rızalarıyla bir egemen kuvvet seçmişler ve ona biat etmeyi tercih etmişlerdir, bu egemen kuvvet barış ve özgürlüğün sağlanması için gereklidir. Son olarak egemen kuvvet mutlakdır, sorgulanamaz.⁷²

Egemenlik kavramını incelerken üzerinde duracağımız bir diğer düşünür olan Jean Jacques Rousseau'da ise bütün toplumların en eskisi ve doğal olanının aile olduğunu görmekteyiz. Rousseau'nun, özgürlük ve egemenlik kavramlarını toplum genelinde açıklarken öncelikle aile örneğini verdiği, baba ve çocuklar arasındaki ilişki ile paralellik kurduğunu söyleyebiliriz. Buna göre bir ailede egemen olan baba,

⁷⁰ Cemal Bali Akal, a.e., s. 119

⁷¹ Thomas Hobbes, "DEV'den", Çev: Mete Tunçay, a.e., s. 213

⁷² Cemal Bali Akal, "İktidarın Üç Yüzü", Dost Yayınları, Ankara, 2005, s. 18

devlet anlayışına tekabül ederken çocuklar da halk gibidir. Hepsi ailede eşit ve özgür doğarlar ancak özgürlüklerinden bir çıkar uğruna vazgeçerler.⁷³

Yönetimlerin iktidar sahibi olabilmelerinin yolunun, halkın kendi özgürlüklerinden ve kimi haklarından feragat ederek egemen kuvvete devretmesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumda yönetimin bu özgürlükleri ve egemen kuvveti yerinde ve doğru olarak kullanabilmesinin, onun meşruluğundan ileri geldiği görülmektedir. Burada meşru bir yönetimin keyfe bağlı olmaktan çıkarak belli bir amaç uğruna halk tarafından kabullenilmesi ön plana çıkar. Bir topluluğu ulustan ayıran faktörlerden bir tanesi, topluluğun dağınık bir biçime sahip olmasıdır. Ulusun ise başındaki insana efendi şeklinde itaat etmek yerine kamusal yarar uğruna o siyasal bütünü oluşturması ile topluluktan ayrıldığı söylenebilir. Rousseau'da insanların bir araya gelerek bir Toplum Sözleşmesi oluşturduğunu görmekteyiz. Böylece bu sözleşmenin insanların hem eskisi kadar özgür olacakları hem de kendi canını, malını korumak amacıyla ortak bir örgütlü güç oluşturmasına imkan verdiği söylenebilir. Egemenliğin kullanılmasında göze çarpan bu iki taraflı güç, her bir bireyin bütün varlığını genel iradenin buyruğuna verdiği ve bu doğrultuda güvenliğini sağlayabildiği ölçüde sağlıklı yürüyebilmektedir.

Egemenliğin özelliklerinden bölünmezliği, Rousseau'da da kendisini göstermiştir. Rousseau'ya göre irade ya halkın tümünün ya da bir bölümünün iradesidir, ya geneldir ya değildir. Aslında egemenliğin parçaları sayılan hakların hepsi(vergi koymak, savaş açmak, barış yapmak vs gibi) egemene ait parçalardır, sonuç olarak hepsi egemenin kendi varlığında bütünleşir. Egemen iktidarla egemen iradenin karıştırılması da kavram karmaşasına bir örnektir. Rousseau'da egemen irade daimdir, başkasına geçirilemez, iktidar sahipleri değişebilir ancak egemen iradenin vuku bulduğu kavram ya da kurum her zaman sabittir. Yalnız bu otoritenin yurttaşlarını, devletin yararına olmadıkça herhangi bir faaliyete zorlaması da düşünülemez, çünkü zaten egemen varlığın varoluş sebebi, yurttaşların oluşturduğu devletin etkin ve yararlı bir biçimde işlemlerini sağlamaktır. Egemen iradenin

⁷³ Jean Jacques Rousseau, "Toplum Sözleşmesi'nden Seçme Parçalar", Çev: Vedat Günyol, **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi – 2, Seçilmiş Yazılar**, Der: Mete Tunçay, Teori Yayınları, Ankara, 1986, s. 329

toplumun geneline yönelik kararlar alabilmesi de bu iradenin genelliğinden kaynaklanmaktadır. Burada iradenin genelliğini, toplumun geneli tarafından ortak yarar uğruna oluşturulmasından anlayabilmekteyiz.⁷⁴ Egemenin genel bir bütüne hitap ediyor olması, yurttaşlarının hepsini eşit olarak görmesinden de kaynaklanmaktadır. Rousseau'da öne çıkan bir nokta da vatandaşların egemen iradeyi oluştururken kendi egemenliklerinden vazgeçmek yerine değil tokuş yaptıkları ifadesini kullanmasıdır. Buna göre bireyler doğal haldeki bağımsızlıkları yerine özgürlüklerini kazanmış, savaş yerine barış durumuna geçmiş, kararsızlık yerine güvenli bir durum seçmiş, ve bunun sonucunda toplumsal olarak birliği seçmişlerdir.⁷⁵

Hobbes'un egemenlik anlayışı, egemenliğin modern devlet kalıplarına yaklaşmasını gösterse de eksik olan demokratik ögenin, Rousseau'da kendisini gösterdiğini görebiliriz. Rousseau'nun egemenlik anlayışında Hobbes'un Leviathan'ında olmayan bir demokratik nitelik vardır. Leviathan'da halk, kendi iradesiyle o egemen kuvveti oluştursa da, daha sonrasında onu sorgulayamaz ya da yargılayamazken Rousseau'da ise halk egemenliği neticesinde egemenliğin meşruiyet boyutu da işin içine girmiştir.⁷⁶ Halk egemenliği kavramının daha da demokratikleşmesine sebep olan Rousseau, daha demokratik bir kavram oluşturulmasına da yardımcı olmuştur. Bireylerin kendi iradeleri ile verdikleri egemenliğe dair yetkiler, onların yönetilen sınıfında olmaları sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte, yurttaşların genel irade içerisinde kendilerini görmeleri ve o sözleşme ile oluşan devlette etki sahibi olmaları neticesinde aynı zamanda yöneten tarafında da kendilerini görebilmişlerdir. Bu durum, Rousseau'daki demokratikleşmenin de bir kanıtı niteliğindedir.⁷⁷

Egemenlik kavramını incelerken yukarıda bahsettiğimiz düşünürler, Orta Çağ'dan Yeni Çağ'a geçişte kavramın gelişmesini ve devamlılığını inceleyerek kavrama her biri farklı bir boyut getirmektedir. Egemenlik kavramının ideal şekliyle

⁷⁴ Cemal Bali Akal, "İktidarın Üç Yüzü", s. 116

⁷⁵ Jean Jacques Rousseau, "Toplum Sözleşmesi'nden Seçme Parçalar", Çev: Vedat Günyol, s. 344

⁷⁶ Yusuf Şevki Hakyemez, a.e., s. 37

⁷⁷ Louis Dumont, "Bireycilik Üzerine Denemeler: Doğu. XIII: Yüzyıldan Başlayarak Siyaset Kategorisi ve Devlet", s. 156

incelenmesi ve özellikle demokratik bakımdan ele alınarak uygulamaya geçirilmesi Fransız Devrimi ve sonrasında meydana gelmiştir. Bu açıdan Fransız Devrimi'nin egemenliğin tanımı ve kullanılmasında büyük öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Fransız Devrimi'nin sonuçlarını anlayabilmek ve analiz edebilmek, kuşkusuz öncesinde neler yaşandığı ile de bağlantılıdır. Devrim öncesinde, Rönesans hareketleri ve düşünce tarzının da etkisiyle giderek bilinçlenen ve ekonomik olarak da soylu sınıftan daha verimli olan burjuvazinin, soylulardan bazı taleplerinin olduğu görülmektedir. Bunlar, soylular ile eşit haklara ve siyasal iktidara sahip olma konusunda ortaya çıkmaktadır.⁷⁸

İhtilalin neticesinde ortaya çıkan kavramlar ve uygulamalardan bahsetmek, özellikle konumuzla ilgili olarak egemenlik konusunda daha verimli bir bakış açısı sağlayacaktır. Fransız İhtilali'nin en önemli sonuçlarından birisi, konumuzla da ilgili olarak, ulus egemenliğinin artık teorik düzeyden çıkıp hayata geçirilmesi olmuştur. Egemenlik anlayışı çerçevesinde egemenliğin kaynağının halktan alındığının kabul edilmesi, ulusla egemenlik kavramının siyasal hayatın merkezine yerleştirilmesi ve bu doğrultuda yönetim şeklinin düzenlenmesi, ve monarktan halka egemenlik kaynağının değişmesi, kuşkusuz sadece Fransa'yı değil, tüm dünyayı etkileyen bir değişiklik bütünü olarak görülebilir.⁷⁹

Fransız Devrimi ile birlikte öncelikle Tanrı'dan, daha sonra da monarklardan alınan irade ulusun eline geçmiş ve bu egemenlik de yasa kavramı ile taçlandırılmıştır. Yasa ile birlikte halkın iradesinin de gönüllü olarak devredildiği bu sistem, yasanın halkın isteği olması sebebiyle günümüzdeki anlamıyla ulus devlet modeline yakın bir modele tekabül etmektedir.⁸⁰ Özellikle ulus devlet yapılanması içerisinde önemli yer tutan halk, yurttaş kavramı 1789 Fransız İhtilali sonrasında yayılan düşünce biçiminde kendisini göstermiştir. Buna göre halkın egemenliğin kaynağı ve sahibi olması, egemenlik kavramının kral, monark ya da Tanrı yerine halk tabakasının bütün katmanlarına ait olduğunu göstermektedir. Bu durum, ulus

⁷⁸ Prof.Dr.Murat Sarıca, "100 Soruda Fransız İhtilali", Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1970, s. 19

⁷⁹ Mehmet Ali Ağaoğulları, "Halk ya da Ulus Egemenliği'nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce", **A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt XLI,Sayı 1-4,Ocak-Aralık 1986, s. 141.

⁸⁰ Mehmet Ali Ağaoğulları, a.e., s. 144

devlet inşasının en önemli dayanağı olan ulusa, halka, yurttaşa işaret etmesi bakımından önemlidir. Özellikle halk tabakaları arasında fark gözetmeden egemenliğin halkın tamamından ileri geldiğinin belirtilmesi, Fransız İhtilali'nin en önemli yeniliklerinden eşitlik ilkesinin de hayata geçmesini sağlamıştır. Burada, İhtilalin diğer yenilikleri olan özgürlük, bireye ve insan haklarına saygı gibi kavramların ve değerlerin de bu eşitlik ilkesi ile bağdaştığını görebiliriz. Buna göre, eşitlik ilkesi doğrultusunda halkı meydana getiren bireyler, egemenliğin kaynağı olmaları sebebiyle yöneticilere karşı da yasa önünde eşittirler. Bu bakımdan da bireyin yönetenlere karşı korunaklı durumda olduğunu ve bunun temel insan haklarına saygıyı da beraberinde getirdiğini görebiliriz.⁸¹ Bireyi bu kadar ön plana çıkartan bu anlayışla birlikte yönetenlerin de egemenliği devraldıkları halka karşı üstün pozisyonda olmalarını engellemek amacıyla kuvvetlerinin yasa ile sınırlandırıldığını görmek, İhtilal ile birlikte öne çıkan özgürlük kavramının da bir göstergesi niteliğindedir.

Orta Çağ'daki egemenlik düşüncesinden sıyrılan ve kaynağını bireyden alan egemenlik anlayışı, Fransız İhtilali ile birlikte dünya geneline yayılmıştır. Kaynağını ilahi bir otoriteden almaması sebebiyle, günümüzde varlığını sürdüren ulus devletin egemenlik anlayışının da temelini oluşturmaktadır. Bu egemenlik anlayışına kısaca değindikten sonra, günümüz devlet ve egemenlik anlayışında değişen noktalardan bahsedeceğimiz bölüme geçilecektir.

2) Modern devletten günümüze değişen egemenlik anlayışı

Egemenlik düşüncesi, kavram itibariyle devlet, otorite, kamusal güç, devlet gücü gibi anlamlar yüklenerek tanımlanabilse de en genel ve geniş kapsamlı olanı egemenlik tabiridir. Egemenlik, her şeyden önce bir iradedir.⁸² İrade, atıl durumdan, hareketli duruma geçtiği takdirde irade eylemi meydana gelmiş olur. Buna göre iradi eylem, eylemin yaratıcısının belirlediği bir hedef tarafından belirlenir. Yani ortada bir hedef, bir eylem ve iradeyi hareket ettirmeyi amaçlayan bir yaratıcı olmalıdır.

⁸¹ Yusuf Şevki Hakyemez, a.e., s. 47

⁸² Leon Duguit, "Egemenlik ve Özgürlük", **Devlet Kuramı**, Der: Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s. 381

Burada önemli olan nokta bir hedefin varlığıdır. Yani iradi eylemin bir amaca hizmet etmesi gerekmektedir.⁸³

Egemenliğin bir irade olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu tanıma göre egemenliğin kendisine özgü bir irade yapısının olmasının sebebi, kendisinden başka hiç kimse tarafından belirlenme olanağının olmamasıdır. İradenin eyleme geçmesi durumunda bu isteği yaratan, o irade sahibidir, başkasının isteği ya da amacı doğrultusunda harekete geçmez, eylemi belirleyen nedenleri yalnızca kendisi için yaratır. Egemenliğin başka bir irade tarafından eyleme geçirilmeye zorlanamaması, egemenin, mevcut eylemin gücünü ve çapını belirlemesini de beraberinde getirir.⁸⁴

Egemen iradenin kendisi hariç başka herhangi bir irade ya da varlıktan etkilenmemesi ve yetkinliğini alamaması durumu, günümüz ulus devlet sisteminde saf ve kesin bir şekilde uygulanabilmesi zor bir düşüncedir. Buna göre sorgulamamız gereken nokta şudur: Devletin, kendi iradesi haricinde toplumsal ya da uluslararası baskı grupları ve zorunluluklar, anlaşmalar vs. neticesinde tamamiyle özgür davranamaması, onun artık egemenliğini kullanamadığı ya da egemen olmadığı anlamına mı gelmektedir? Burada özellikle Avrupa Birliği ile ulus devlet ilişkisi bağlamında bizim de aradığımız cevabın sorusu bu olacaktır.

Egemenliğin başlıca özelliği, iradesini kendisinden önce ya da üstün olan herhangi bir kaynaktan almamasıdır. Eğer alsaydı, bu durum egemeni, o kaynağa (Tanrı, monark ya da doğa yasaları) bağımlı kılardı. Oysa ki egemenin kendisi hariç hiçbir kuvvete bağlı olmaması, üstün güç ya da rakip olarak nitelendirebileceği herhangi bir irade olmaması anlamına gelmektedir. Egemen kuvvetin kendisinden başka bir kuvvete bağlı ya da bağımlı olmaması, aynı zamanda başka kuvvetlere karşı kendisini yükümlülük altına sokamayacağı anlamına da gelmektedir. Buna göre, egemen iradeyi kendisi hariç başka bir kuvvet yükümlülük altına sokamaz çünkü bu durum egemen kuvvetin kendisi hariç başkaları tarafından yönlendirilmesi ve boyunduruk altına alınabilmesi ihtimalinin bulunduğu anlamına gelirdi ki bu durumda da egemenliğin kudretinin yok olduğunu ya da azaldığını görebiliriz.

⁸³ Leon Duguit, a.e., s. 382

⁸⁴ Leon Duguit, a.e., s. 384

Egemenliğin kendi iradesi haricinde başka bir otorite kabul etmemesi, onun kendisine ait, belli bir toprak üzerinde başka bir irade tanımamasına ve kuvvetini başkasıyla paylaşmamasına da yol açmaktadır. Buna göre egemen kuvvetin belli toprak üzerinde diğer iradeler ile sözleşme, anlaşma, uzlaşma gibi yöntemlerle ilişkiye girebilmesi mümkün değildir. Bu görüşe göre, egemen irade sadece buyruk verir, o buyrukların uygulanmasını düzenler. Demokratik niteliğe sahip olsa da egemen irade , yönetilen ve kendisine bağlılık duyan diğer kesimle eşitsiz bir ilişki içerisindedir, egemen irade buyruk verir, yapılacak bir sözleşme varsa da bu sözleşme iki kişi arasında, eşitler arası ilişkileri düzenleyen bir sözleşme olmayacaktır, kendisine özgü bir niteliğe sahip olacaktır.⁸⁵

Egemenliğin bir diğer özelliği olan bölünmezlik ilkesine gelince, bunun açıklamasını da bir iradenin var ya da yok olması açıklaması ile sadeleştirebiliriz. Buna göre bir irade ya vardır ya yoktur. Kısmen, parçalı, bölünebilen irade, egemen irade olmamaktadır. Eğer egemenlik iki farklı kuvvet, iki farklı organ ya da organizasyon arasında bölünürse eğer, bu tek bir iradeden kaynaklanmaz, o zaman bu parçaların her biri kendi çapında egemen olur, bir egemenliği bölüşemezler.⁸⁶Burada tezimizle ilgili olarak asıl sorunun, Avrupa Birliği ve egemenlik ilkesiyle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Üye ülke devletinin topraklarında çeşitli kanun ve hükümlerle egemen kuvvet ve başvurulacak son mercii olması, Avrupa Birliği ve devlet egemenliği konusunda çelişkili bir durum yaratmaktadır. Egemenliğin bölünemez olduğu gerçeğini hesaba katacak olursak, o zaman devletin iradesinin kendi toprakları üzerinde hiçbir şarta bağlı kalmadan eyleme geçebilmesi gereklidir. Oysa ki Avrupa Birliği'ne üye devletler, kendi topraklarında, Birliğe üye olurken kabul ettikleri kriterler, antlaşmalar ve yaptırımlar doğrultusunda kendi ulus devlet iradelerinden kısmen de olsa vazgeçmeyi kabullenmişlerdir. Bu durum yetki paylaşımı (subsidiarite) ile açıklansa da egemenliğin özüne ters düşebilen sonuçlar yaratabilmektedir.

⁸⁵ Leon Duguit, a.e., s. 385

⁸⁶ İlhan Lütem, “**Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk**”, Sakarya Basımevi, Ankara, 1947, s. 26.

Burada, belirli bir toprak üzerinde egemenliğin birliği ve bölünmezliğini açıklamaya çalışırken aynı zamanda son özelliğini de hesaba katmak gerekmektedir, bu da egemenliğin devredilmezliğidir. Egemenlik, yapısı itibariyle bir irade olduğundan, egemen kuvvet haricinde kimse o iradeyi kullanamaz, onu egemenin kendisinden ayıramaz olması gerekmektedir. Eğer belli topraklar üzerindeki tek egemen varlık, kendi iradesini başkasına devredebilseydi, o zaman bu onun iradesi olmaktan çıkacaktı ve bunun sonucunda da kendi egemenliği kalmayacaktı. Burada tekrar ulus devlet sistemi ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkiyi hatırlamakta fayda vardır. Avrupa Birliği'nin, yukarıda da bahsedildiği gibi, üye devletlerden ortak politikaların yürütülmesi amacıyla yetkilerinin bir kısmını devralması, günümüzde üye devletlerin ve halklarının zaman zaman karşı çıkmalarına neden olmaktadır. Hatta günümüzde Birliği analiz ederken kullanılan yumuşak güç eleştirisi de, onun dış politika alanında zayıf kalmasından ileri gelmektedir. Burada, kendi toprakları üzerinde tek egemen kuvvet olan ulus devletlerin, iradelerinden kaynaklanan en önemli yetkilerinden birini hala kendilerinde saklı tuttıkları gerçeğiyle açıklanabilir. Bu da dış politika ve güvenlik alanında hemen her devletin kendi iradesi doğrultusunda hareket ettiğidir. Bu hareket serbestliği, egemenlik kavramının devredilmez ve bölünmez olması ile açıklanabilir.⁸⁷

Egemenlik kavramını incelerken egemenliğin kaynağı konusunda da çeşitli düşüncelerin var olduğunu belirtmek gerekmektedir. Özellikle Orta Çağ döneminde egemenliğin kaynağının Tanrısal irade olduğu düşünülürken bizi asıl ilgilendiren günümüz ulus devlet sisteminde ise egemenliğin asıl kaynağı ulus, halk olarak görülmektedir. Bir topluluk, ulus olarak var olduğunda, ya da Benedict Anderson'un önerdiği gibi "yaratıldığında", o ulusun bir iradesi olmaya başlamıştır. Bu irade, ulusun geneline verilmiş bir iradedir. Nasıl ki ulus, kendisini oluşturan bireyler vasıtasıyla var olabildiği halde o bireylerden farklı bir yapıya, iradeye sahipse,

⁸⁷ Michael Newman,: **Democracy, Sovereignty and the European Union**, NY, St.Martin's Pres, 1996, s.43.

egemenlik konusunda da ulusun egemenliği , tek tek bireysel iradeler şeklinde değil, toplu ve tek bir egemen irade şeklinde var olabilmektedir. ⁸⁸

Egemen iradenin, gúcünü halktan alsa da gene de kendisine ait topraklar içerisinde tek kuvvet olduğu yadsınamaz bir gerçekken kendi toprakları haricinde kalan kısımda mevcut bulunan diğer egemen devletler ilişkiye geçmesi de kaçınılmazdır. Bu durum, özellikle Vestfalya Barışı'ndan itibaren ortaya çıkan ulus devletler ve bu devletlerin birbirlerini eşit ve egemen gúcler olarak kabul etmeleri ile yakından ilgilidir. Devlet, egemen kuvvet olarak kendi toprakları içerisinde ulusunu, iradesi doğrultusunda yonetebilirken dışarıda da aynı şekilde davranması mümkün değildir. Kendisi gibi iç politikada egemen olan devletler ile karşı karşıya geldiğinde birbirlerinin sınırlarına saygı gostermekten başka bir are bulunamaz. Özellikle savaştan kaçınma amacıyla, günümüzde g dengesi adıyla da sıkça belirtilen sistemde dengede kalarak savaşın çıkması engellenebilmektedir. Oysa ki egemen devletlerin bu durumda, egemenliğin özüne göre, birbirlerine ya tabi olmaları ya da hakim olmaları gerekmektedir çünkü egemenliğin özüne göre egemen irade birdir ve devredilemez. Dolayısıyla aynı coğrafyada mevcut durumda olan devletlerin, savaştan kaçınmak amacıyla, yazılı hukuk kurallarına, uluslararası hukuka tabi olmaları nasıl düşünülebilir? ⁸⁹ Her egemen devletin aynı statüde olması ve aynı koşullarda egemen iradesini kullanması, onları birbirlerine eşit hale getirirken aynı zamanda da bu iradenin başka yükümlülükler altında kısıtlanmasının imkansızlığını da gostermektedir. O halde özellikle uluslararası ilişkiler bakımından, uluslararası hukuk kuralları altında yorumlanan dev ve yükümlülüklerin egemen iradeler tarafından nasıl kabullenileceği konusunda çelişkili bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası hukukun kaynağı olan egemen kuvvetler arasındaki ilişkilerin bu çelişkili duruma düşmesi, aslında durumu çıkmaza sürüklemektedir çünkü egemen kuvvetlerin birbirleriyle g ve irade ilişkisi doğrultusunda harekete geçmeleri savaş sonucunu doğuracak, aksi halde, kendilerinden üstün bir egemen iradeyi tanınmaları ve bu hak ve yükümlülükler çerçevesinde davranmaları ise kendi

⁸⁸ Leon Duguit, a.e., s. 391

⁸⁹ Leon Duguit, a.e., s. 396

egemenliklerinin sona ermesine neden olacaktır.⁹⁰ İşte özellikle günümüzde ulus devletler ve Avrupa Birliği arasındaki ilişkiyi analiz ederken göz önünde bulundurmanız gereken nokta budur.

Egemen devletlerin kendileri gibi egemen olan diğer devletlerle olan ilişkilerini düzenleyen uluslararası hukuk kuralları yorumlanırken ve uygulamaya konulurken birçok zorlukla karşılaşmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi egemen devletlerin, kendilerinden başka hiçbir kuvvete boyun eğmemeleri ve bu doğrultuda da yükümlülük altına girmemeleri, uluslararası ortamın işleyişini nasıl etkileyecektir? Burada bir kısım hukukçuların yorumlarına bakacak olursak şunu görebiliriz: Nasıl ki iç hukukta bireyler kendileri gibi diğer bireylerin haklarına ve iradelerine saygı gösteriyorlarsa aynı şekilde uluslararası hukukta da devletlerin kendi aralarında da iradelerine saygı duymaları beklenmektedir. Bununla birlikte egemen devletlerin anlaşma imzalamaları da egemenliklerini kısıtlamaktadır şeklindeki yorumları, Fransız hukukçular, aslında anlaşmanın, üye devlet için her şey aynı kaldığı sürece geçerli olduğunu öne sürerek savunmaktadırlar.⁹¹ Böylece her devlet anlaşmanın kurallarının değiştiğine hükmettiği anda o anlaşmadan çekilmek konusunda irade gösterebilmektedir. Bu durum devletlerin egemenliklerine zarar vermezken uluslararası hukukun üstünlüğüne zarar verebilmekte ve geçerliliğini sarsmaktadır. Bizce burada önemli olan nokta uzlaşmadır. Devletlerin kendi rızalarıyla uluslararası hukuk kurallarına ve yükümlülüklerine tabi olmaları, onların, nasıl ki bireyler iç hukukta kendi iradeleriyle bazı haklarından vazgeçiyorlarsa, aynı şekilde kendi haklarından feragat edebilmeleri şeklinde açıklanabilmektedir. Nasıl ki devletin bireyler için var olduğunu, bir sözleşmeyle oluşturulduğunu kabul ediyorsak, aynı şekilde uluslararası hukukun da devletler için var olduğunu ileri sürerek, devletlerin uzlaşmayla anlaşma yapabilme olanaklarını da göz önünde bulundurabiliriz. Bu sayede de egemenliklerinden tam anlamıyla vazgeçmeden, istedikleri zaman çıkma olanağının da bulunduğunu kabul edebiliriz.

⁹⁰ İlhan Lütem, a.e., s. 127.

⁹¹ Leon Duguit, a.e., s. 398

Çalışmamızın ilk kısmında açıkladığımız gibi realist düşünce biçimi, uluslararası ilişkiler alanındaki aktörleri ve sistem yaklaşımını açıklarken devleti tek ve bölünmez bir yapı olarak ele almaktaydı. Devletlerin birbirleriyle olan ilişkileri mevcut güçlerinin kullanımlarıyla yakından ilgilidir. Buna göre devletlerin birbirleri karşısındaki tutumları, özellikle askeri güçleri ile yakından ilgilidir. Devleti esas aktör olarak kabul eden realist görüş, devlet içi dinamiklerin dış politika konusunda göz ardı edildiği bir düşünce biçimidir, ki buradan günümüzdeki uluslararası sistemi açıklarken realist düşüncenin neden yetersiz kaldığını anlamak mümkün olacaktır. 1648 Vestfalya Barışı'ndan itibaren devletin uluslararası arenadaki tek aktör olması kabul edilebilir bir gerçek iken günümüzde bunun geçerliliği sorgulanmakta ve hatta reddedilmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden bir tanesi, devletlerin artık iç ve dış politika konusunda özgür karar alıcı konumundan uzaklaştıkları olarak açıklanabilirken aynı zamanda uluslararası örgütlerin devreye girmesi ve hatta insan faktörünün de bu konuda öne çıkmasından ileri gelmektedir.⁹² Realistlerin savundukları görüşün diğerlerine göre yetersiz kalmasındaki bir yön de budur, yani insan faktörünün göz ardı edilmesidir.

Çalışmamızın birinci bölümünde uluslararası örgütleri ve Avrupa Birliği'ni karşılaştırmalı olarak incelerken değindiğimiz realist görüş, egemenlik konusunda da kendisini göstermektedir. Örneğin realist görüşe mensup düşünürlerden Machiavelli'nin savaş kavramına da kısaca yer verecek olursak bu görüşü daha iyi açıklayabileceğimiz kanaatindeyiz. Realist görüşte, devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde güç kavramının öne çıkması ve savaş olasılığının her daim gündemde olması, günümüz politikaları için artık geçerli olmamakla birlikte örneğin Machiavelli'ye göre haklı ya da haksız savaş kavramı bulunmamaktadır.⁹³ Savaşın haklı ya da meşru bir sebebinin olup olmaması önemli değildir, devletler kendilerini

⁹² Barry Buzan and Richard Little, "Beyond Westphalia? Capitalism After the Fall", **Review of International Studies** (1999), 25, Cambridge University Press, http://journals.cambridge.org/download.php?file=%2FRIS%2FRIS25_05%2FS0260210599000893a.pdf&code=86c7259ccbba7af4388169c5ae3c5095, s. 92

⁹³ Fredrik Söderbaum ve Luk Van Langenhove, "The EU as a Global Actor and the Role of Interregionalism", **Journal of European Integration**, 27:3, 2005, <http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t713393849>, s. 254

savunmak, egemenlik alanlarını genişletmek ya da üstünlüklerini ilan etmek için savaş yoluna başvurmaktan kaçınmazlar. Günümüzde ise bu yöntem, zorunda kalmadıkça başvurulmadığı bilinmektedir. Bu durum da devletin yanı sıra diğer aktörlerin, karar alma süreçlerinde etkili olduğunun bir göstergesidir. Egemenliğin açıklanmasının ardından, tezimizin asıl sorusu ile ilgili olan noktaya, yani Avrupa Birliği ve üye devletler arasındaki egemenlik paylaşımı konusuna değinmek istemekteyiz. Bu bakımdan Birliğin, zaman sınırlamasına bağlı kalarak Maastricht Antlaşması'ndan itibaren yapılan antlaşmalar neticesinde yapısal olarak ne gibi değişimler geçirdiğini inceleyeceğiz.

Avrupa Birliği'ni incelerken uluslararası örgüt ve devlet arasında kıyaslama yapmamızın sebeplerinden belki de en önemlisi, egemenlik paylaşımı konusunda belirsiz alanların çokluğudur. Bu bakımdan Birliğin yapılan antlaşmalar neticesinde etki alanını daha da genişlettiğini görebiliriz. Örneğin Anayasa Taslağı ile birlikte, her ne kadar hayata geçirilmediyse de, Avrupa Birliği'nin diğer uluslararası örgütlerden farkı daha iyi anlaşılabilir. Bu nedenle yaygın görüşe göre devlet olma yolunda ilerleyen Avrupa Birliği'ni incelerken Birliğin devlet ve egemenlik kavramları ile ilişkisine de değinilecek ve daha sonrasında ise Anayasa ve Lizbon Antlaşması neticesinde ulaştığı sonuç değerlendirilecektir.

B) Devlet Olma Yolunda İlerleyen Avrupa Birliği

Realistlerin devletin yöntemleri ya da davranışları konusunda somut bir ahlak kuralı aramaması, günümüzdeki uluslararası politika ortamında neden realizmin bir fikir akımı olarak eksik kaldığının bir başka göstergesidir. Özellikle tezimizin asıl konusu olan Avrupa Birliği'ni ele alacak olursak, daha önce de belirttiğimiz gibi, Birliğin asıl kuruluş amacını tekrar vurgulamamız gerekmektedir. Avrupa Birliği, II.Dünya Savaşı'nın sonuçlarından, henüz kısa süre önce yaşanan I.Dünya Savaşı'ndan daha fazla etkilenen Avrupa'da, özellikle iki büyük güç olan Fransa ve Almanya'nın arasında çıkan sınır ve kömür yatakları sorununu tekrar yaşamamak ve Avrupa kıtasındaki devletlerin barış içerisinde yaşamalarını sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütlenmedir. Bu tarihsel veriye bakarak artık realizmin öngördüğü gibi devletlerin kendi egemenlik alanlarını genişletmek veya hakimiyetlerini yaymak

amacıyla savaşa başvurmaları gibi bir durum söz konusu değildir. Özellikle II.Dünya Savaşı'nın ardından gelen Soğuk Savaş döneminde dahi, iki büyük kutup olan ABD ile SSCB arasında, nükleer silahların varlığı ve bunun caydırıcılığı savaştan kaçınmak için önemli bir faktör olmuştur.

Ulus-devlet, bağımsız ve otonom olarak faaliyet gösteren ve uluslararası yapı içerisinde diğer otonom aktörlerin davranışlarını etkileme kapasitesine sahip olan birimlerin başında gelse de, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası ilişkilerin niteliğinin değişmesi ve güç dengelerinin yeniden tanımlanmasıyla ikinci planda kalmıştır. Burada devletin kısmi olarak prestij kaybetmesinin bir nedeni olarak iletişim teknolojisinin gelişmişliği ve artık herkesin her türlü bilgiye anında ulaşım tepkisini gösterebilme olanağına sahip olması gösterilebilir. Bununla birlikte özellikle Soğuk Savaş dönemiyle beraber devletler arasında karşılıklı bağımlılık olgusunun arttığını da unutmamak gerekir. Bu nedenle uluslararası politikayı sadece devletlerin kendi aralarında devam eden bir ortam olarak görmek yanlış olacaktır. Özellikle AB gibi, devletlerin kendi istekleriyle egemenlik haklarının bir bölümünü devrettikleri örgütler, uluslararası politika ve karar alma süreçlerinde gittikçe daha fazla etkin olmaya başlamışlardır.⁹⁴

Bu tanımlamalara bakarak söyleyebiliriz ki artık ulus devlet modeli kendisini değişen dünya düzeni ile birlikte yeniden tanımlama ihtiyacındadır. Özellikle kısa aralıklarla iki dünya savaşı yaşayan Avrupa coğrafyasında, savaşı durdurmak ve daha sonra da etkilerini silip tekrarlamasını önlemek için kurulan örgütler vasıtasıyla “ulus-üstüçülük” kavramları etkili olmaya başlamıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği'nin, Maastricht Antlaşması'ndan egemenlik paylaşımı başta olmak üzere geçirdiği yapısal değişiklikleri incelemek faydalı olacaktır.

⁹⁴ Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, Alfa yayınları, İstanbul, 2004, s. 67.

1) Maastricht Antlaşması'ndan Günümüze Avrupa Birliği Gelişim Süreci

7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan ve Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Avrupa Toplulukları, Avrupa Birliği adını almıştır. Avrupa Birliği'ni kuran Maastricht Antlaşması'yla Avrupa Topluluklarına yeni boyut kazandırılmış ve Birliğin “üç temel sütunu” oluşturularak, yeni bir hukuksal yapı düzenlenmiştir. Maastricht Antlaşması'yla sağlanan bu üç temel sütun, Ekonomik ve Parasal Birlik, Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği ile Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasıdır. Bu sütunlarla birlikte Avrupa Birliği, sadece üye ülkelerin ekonomik çıkar nedeniyle katıldıkları bir Birlik olmaktan çıkıp, daha derin, sadece ülke bürokratlarının değil, aynı zamanda vatandaşların da etkilendiği ve kararlar alabildiği bir yapı haline gelmiştir.

Tezimizde başlangıç olarak Maastricht Antlaşması'nı baz almamızın sebebi , bu üç sütundan itibaren, daha sonraki Hükümetlerarası Konferanslar ve yapılan antlaşmalar, deklarasyonlarla birlikte Avrupa Birliği'nin geleceğine dair yapılan tüm çabaların Birliğin daha yakın bir işbirliği içerisinde olmasını da hedeflemesidir.

Gerek Amsterdam gerekse diğer Antlaşmalarda olsun, Antlaşmalardan önce Hükümetlerarası Konferans yapılması, hem Birlik hem de üye devletler açısından yararlı olmaktadır. Hükümetlerarası konferanslar, bir önceki Antlaşmada ya da zaman içerisinde ortaya çıkan eksikliklerin ve bunların çözümlerinin tartışıldığı bir ortam iken aynı zamanda da her üye devletin kendi çıkarlarını savunduğu ve bu doğrultuda Birliğin hareket tarzını da belirlemek istediği bir alan olmaktadır. Hükümetlerarası konferanslarda, görüşmedeki aktörlerin ilk ağızda neler istediklerinin tartışılması ve ortak bir biçimde problem çözebilme ortamının yaratılması için de yerel ve Birliğe dair isteklerin açıkça ifade edilmesi gerekmektedir.⁹⁵ Bu doğrultuda hükümetlerarası konferanslarda üye ülkeler antlaşmaların düzeltilmesi ve yenilenmesi için çeşitli müzakerelerde bulunurlarken

⁹⁵ Andrew Moravcsik and Kalypso Nicolaïdis, “Explaining the Treaty of Amsterdam: Interests, Influence, Institutions, *JCMS*, Mart 1999, Vol. 37, No. 1, s. 62, <http://www3.interscience.wiley.com/user/accessdenied?ID=119063389&Act=2138&Code=4727&Page=/cgi-bin/fulltext/119063389/PDFSTART>

aynı zamanda da stratejik ve coğrafi alanlarda, ideolojileri doğrultusunda kendi önceliklerini de belirlemektedirler.

Özellikle günümüzde de sıkça tartışılan Avrupa Entegrasyonu, bölgenin jeopolitik olarak istikrarlı kalabilmesi için tartışılan konulardan bir tanesidir. Devletlerin hükümetler arası konferanslarda tartıştıkları şeylerden bir tanesi ,karşılıklı bağımlılık ilkesidir. Örneğin ekonomik karşılıklı bağımlılık ekonomi alanlarındaki devlet politikasının birincil önceliği halindedir. Bu durum, Birliğin diğer dış politika gibi konularda neden üye devletlerin çıkar çatışmaları sonucunda tam anlamıyla işlerlik kazanamadığının da bir göstergesidir. Bu karşılıklı bağımlılık, üye devletler için tek başlarına hareket etmekten daha fazla fayda getirirse de aynı zamanda kendi yetkilerini devretme ve başka devletlerle birlikte hareket etme konusunda daha az bağımsız olmaları nedeniyle aynı zamanda da rahatsızlık vermektedir. Özellikle üye devletlerin hükümetlerinin tek boyutlu politikaları artık bırakmaları ve içinde buldukları ortamın ve Birliğin şartlarına göre hareket etmelerinin gerekliliği, hükümetlerarası konferanslarda Birlik-üye devlet çıkarları arasındaki çatışmayı da anlayabilmemizi sağlamaktadır. Hükümetlerarası konferanslar üye devletler açısından hem öğrenmeyi hem de pazarlığı bir araya getirmesi açısından önemlidir.⁹⁶

Maastricht Antlaşması'nın gündeme getirdiği en önemli yenilik, Avrupa Vatandaşlığı kavramıdır. Avrupa Vatandaşlığı, tanımından da anlaşılacağı gibi Birliğin sadece bir uluslararası örgüt yapısında kalmayı planlamadığının da açık bir göstergesidir. Bu durum çeşitli yapısal değişikliklerle de desteklenecektir.

Kurumların Birlik gelişimi içerisindeki değişimlerine bakacak olursak, Avrupa Tek Senedi'nin ardından Maastricht Antlaşması da Avrupa Parlamentosu'nun rolünü genişletmiştir. İşbirliği prosedürü ve onay prosedürünün kapsamı yeni alanlara genişlemiştir. Bunun yanı sıra, Antlaşma, Konsey ile bağlantılı olarak Parlamento'nun kanunları onaylamasını sağlayan yeni bir ortak karar prosedürü yaratmaktadır. Bu prosedür anlaşmaya varmalarını teminen Parlamento ve

⁹⁶ Andrew Moravcsik and Kalypso Nicolaidis , a.e., s. 65

Konsey arasında güçlü bağların oluşması gerekliliğini de beraberinde gerektirmektedir. Bunun yanında, Antlaşma, Parlamentoyu Komisyonu onaylamak sürecine dahil etmiştir. Avrupa entegrasyonu içerisinde Avrupa'daki politik partilerin rolleri de ortaya çıkmıştır. Partiler bir Avrupa bilincinin oluşumuna ve Avrupalıların politik isteklerinin belirtilmesine katkıda bulunmaktadır. Komisyonun görev süresi parlamentonunkiyle uyumlu olması açısından 4 yıldan 5 yıla uzatılmıştır.⁹⁷

AB üyeliğini arzulayan herhangi bir ülke Avrupa Birliği Antlaşmasınının 49 uncu maddesinde yer alan şartlar ve 6(1) maddesinde belirtilen prensipleri yerine getirmekle mükelleftir. Bu konudaki kriterler 1993 Kopenhag Avrupa Konseyi zirvesinde oluşturulmuş ve 1995 yılındaki Madrid Avrupa Konseyi zirvesi ile güçlendirilmiştir. Birliğe katılım için yeni bir üye devletin karşılması gereken kriterler; sırasıyla, politik, ekonomik kriter ve Topluluk Mevzuatının kabulü olarak üç bölüme ayrılmaktadır. Politik kriter, demokrasiyi garanti altına alan kurumların kalıcı olması, hukuk kuralları, insan hakları ve azınlık haklarına saygı ve bunların korunması olarak tanımlanırken, ekonomik kriter ise işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı ve Birlik içinde rekabetçi güçler ve piyasa güçleri ile başa çıkabilme kapasitesini gerektirmektedir. Topluluk Mevzuatının kabulü ise, politik, ekonomik ve parasal birlik amaçlarının kabulü dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini yerine getirebilme vasfını şart koşmaktadır. Birliğe katılmak isteyen bir ülke katılım kriterini yerine getirmek durumundadır. Katılım öncesi stratejisi ve katılım müzarekeleri gerekli çerçeve ve araçları sağlamaktadır.⁹⁸

Maastricht Antlaşması'nın üç sütun halinde oluşturulması ve sonrasında Birlik haline gelerek ilerisi için genişleme ve derinleşme açısından planlar yapılması, Maastricht'e giden sürecin çok da kolay geçtiği anlamına gelmemektedir. Maastricht'te meydana gelen değişiklikler, devletlerin özellikle savunma ve dış politika alanlarında ortak karar alma yolunu, ekonomik alanda olduğundan daha zor kabullendiklerini de ortaya çıkarmıştır. Özellikle güvenlik ve savunma alanları,

⁹⁷ John McCormick, **Understanding European Union, A Concise Introduction**, PalgraveMacmillan, 4th Edition, New York, 2008, s. 89.

⁹⁸ Desmond Dinan, **Ever Closer Union : An Introduction to European Integration**, Ed: Neill Nugent, William E. Paterson, Vincent Wright, 2nd ed., Palgrave, New York, 1994, s. 173.

Avrupa Birliği'nin günümüzde de sıkça tartişılan “yumuşak güç” (soft power) ⁹⁹ sıfatı ile doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda ülkeler arasındaki güvenlik ve ortak dış politika alanındaki ihtilafa kısa bir örnek verecek olursak, özellikle Maastricht'ten itibaren ,Avrupa'nın merkezinde olan ve gerek I. gerekse II. Dünya Savaşı'nda maddi manevi büyük kayıplar veren ülkelerin başında gelen Almanya ve Fransa gibi devletlerin , Avrupa Birliği'nin güvenlik ve savunma alanında bağımsız bir yapıya sahip olması konusunda ısrar ettiklerini görebiliriz. Buna karşılık İngiltere, İrlanda, Hollanda gibi devletlerin ise NATO eksenindeki ortak güvenlik politikalarından memnun olduğunu ve Avrupa Birliği'nin bağımsız bir savunma yapısı geliştirmesine sıcak bakmadıkları görölmektedir. ¹⁰⁰ Özellikle İngiltere'nin ABD güdümündeki NATO'yu ısrarla savunması ve Birliğin ortak güvenlik politikası oluşturmasındaki yetersizliği, 1990lı yıllarda meydana gelen Yugoslavya Krizi ve Bosna Hersek Savaşı'nda kendisini göstermiştir.

2000li yıllara geldiğimizde ise Birliğin dış politikadaki karar alma ve eyleme geçme konusundaki yetersizliği kendisini 11 Eylül saldırıları ile göstermiştir. 11 Eylül saldırıları, AB açasından da dünyanın geri kalanı açasından da çok edici bir etkiye sahiptir. Birliğin 11 Eylül saldırıları sonrasında en yakın müttefikine, Soğuk Savaş süresince Avrupa'nın istikrarını ve birliğini destekleyen ABD'ye, destek vermek istemesi, onun yeni oluşturulan yapısının da bir deneyim kazanmasına neden olmuştur. Daha önceki uluslararası krizlerde pek etkinlik gösteremeyen AB, bu sefer çağrıya hızla yanıt verecektir. 11 Eylül, Birliğin Maastricht Antlaşması ile ortaya koyduğu üç sütunlu yapının birbiri ile uyumlu ilerleyip ilerlemediğinin gerçek anlamdaki ilk testi olarak görölebilir. AB'nin rolü sadece terörizmi ve teröristleri kınayıp askeri müdahalede bulunmak değil, aynı zamanda teröristlerin beslendiği

⁹⁹ Robert Kagan,: “Power and Weakness”, **Policy Review**, No. 113, (<http://www.unc.edu/~rlstev/Text/Kagan%20Power%20and%20Weakness.pdf>), s.13

¹⁰⁰ Yard.Doç.Dr.Ercüment Tezcan, “Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri”, s. 146, http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dergi/pdf/54/1/10_ercument_tezcan.pdf, 15.9.2009

kaynakları kurutmak, aralarındaki iletişimin engellenmesini sağlamak ve koordineli çalışmalarını engellemek de olmuştur.¹⁰¹

Birliğin siyasi bir birlik olma yolundaki en büyük güvencelerinden biri olan ODGP, 11 Eylül saldırılarından önce uluslararası krizlerde etkin bir varlık gösterememektedir. Maastricht Antlaşması ile kurulan ve Amsterdam Antlaşması ile de etkinliğini sürdürebilmesi için yeni reformlar yapılan bu sistem, 11 Eylül saldırılarına kadar olan krizlerde yeni yeni oluşmaya başladığından ötürü harekete geçememektedir. Ancak 11 Eylül saldırıları, sistemin oturmaya başladığı döneme denk gelmiştir. Buna rağmen AB, örneğin NATO gibi bir anda karar alma mekanizmalarını harekete geçiren ve üye devletlerinin uyumlu bir şekilde hareket etmesini sağlayan bir örgüt olmaktan uzaktır. Bununla birlikte ODGP'nin 11 Eylül saldırılarından sonra uygulama alanlarının genişlemesi de söz konusu olmaktadır. Buna göre, saldırılardan sorumlu tuttuğu El Kaide terör örgütünün saklandığı yer olan Afganistan'a savaş açan ABD, Soğuk Savaş sonrası desteğini esirgemediği Balkanları yalnız bırakmak mecburiyetinde kalacaktır. Bu sayede eski müttefiki olan AB, bu alanda etkisini artıracak ve ABD'nin yarattığı boşluğu dolduracaktır.¹⁰²

ODGP, AB'yi sıradan bir örgüt değil etkin bir uluslararası aktör olarak yansıtmaya çabalarının bir parçasıdır. Buna göre üye devletlerin kendi aralarında ortak tutum ve ortak eylem ile birlikte ortak bir dış politika oluşturmaları beklenmektedir. Bunun yerine sıradan bir uluslararası örgüt olmaktan daha fazlasını yapamayan bir AB ile karşılaşıldı. ODGP, Birliğin Maastricht Antlaşması ile birlikte oluşturduğu yapının belki de en önemli sütununu oluşturmaktadır. Adalet ve içişlerindeki işbirliği ile ortaklaşa bir dış politika oluşturma çabaları, siyasi bir mekanizma yaratmayı amaçlaması doğrultusunda daha büyük önem arz etmektedirler¹⁰³. 11 Eylül saldırıları Birliğin ODGP'ye ne derece işlerlik kazandırabildiğini de gözler önüne

¹⁰¹ Monica Den Boer & Jörg Monar : "Keynote Article: 11 September and the Challenge of Global Terrorism to the EU as a Security Actor, *JCMS*, Volume 40 Issue 1, September 2002, (<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/1468-5965.40.s1.2>), s. 12

¹⁰² Charles Grant, "The Eleventh of September and Beyond: The Impact on the European Union", *The Political Quarterly*, Volume 73, Issue s1, s. 135-153, August 2002, <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/1467-923X.73.a.e.,s.144>

¹⁰³ Christopher Hill, "CFSP: Conventions, Constitutions and Consequentiality", *The International Spectator*, 4/2002, <http://www.iai.it/pdf/articles/hill.pdf>, s. 77.

sermiştir. Burada farklı yazarların görüş ayrılığına düştüğünü söyleyebiliriz. Örneğin Monica Den Boer ve Jörg Monar'a göre "ODGP, 11 Eylül saldırılarından sonra AB'nin bir aktör olarak ortaya koyduğu diğer yaptırımlarla birlikte uyum halinde ve yapıcı bir şekilde faaliyete geçmiştir. Buna göre; Maastricht'ten itibaren yürürlüğe sokulan üç sütunlu yapıyı uygulama fırsatını bulamayan AB, 11 Eylül saldırıları sonrasında stratejik müttefiki olan ABD ile ilişkilerini ve ittifakını güçlendirerek içişleri ve adalet alanındaki işbirliği ve dış politika uygulama konusundaki uyum çalışmalarını da etkin ve hızlı bir şekilde gerçekleştirmiş ve terörizmle mücadele konusunda yeterli ve kapsamlı bir politika uygulamıştır."¹⁰⁴

Karşıt yönde olan bir görüşe göre ise Birliğin, 11 Eylül saldırıları sonrasında, Maastricht'ten beri uygulamaya çalıştığı bütünlük yapısında birtakım aksaklıklar ve bozulmalar meydana gelmiştir. Üye ülkelerin kendi dış politikaları ve karar alma süreçlerini Birliğin ortak karar alma mekanizmalarıyla uyumlandırılması ve karar alma sürecinin hızlanması hedefi gerçekleşmemiştir. Özellikle ABD'nin Irak'a müdahalesi, üye ülkelerin iki zıt kutba ayrılmasının en önemli faktörlerinden biridir. Bir taraf Irak'a yapılan müdahalede aktif bir rol almanın Birliğin dünya üzerindeki aktörlük iddiasını güçlendireceğini savunurken diğer taraf ise böyle bir müdahalenin Birliğin dış politikadaki hedefleriyle uyuşmadığını belirtmektedir. Christopher Hill'in savunduğu fikre göre "AB'nin siyasi bir birlik olarak evrimleşmesi ve genişleme dalgası ile daha fazla ülkeye nüfuz edebilmesi, uluslararası bir aktör olmasına fayda sağlarken 11 Eylül saldırıları da, bu etkinliğini kanıtlaması için önüne fırsat olarak çıkmıştır. Birliğin 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizme bakış açıları ve uygulanacak yaptırımlar konusunda hemfikir olmasına rağmen yöntemler konusunda fikir ayrılıklarına düşmesi, Avrupa için ortak bir dış politika yaratılması sürecinin uzun ve zahmetli bir yol olduğunu bize hatırlatmıştır."¹⁰⁵

¹⁰⁴ Monar, a.e, s. 15.

¹⁰⁵ Christopher Hill, "Renationalizing or Regrouping? EU Foreign Policy Since 11 September 2001", **JCMS**, 2004, Volume 42, N: 1, (<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.0021-9886.2004.00480.x>), s.144

Avrupa Birliği'nin aktörlük performansına ilişkin diğer bir değerlendirme de Karen Smith'ten gelmiştir. Smith'e göre; *“AB'nin uluslararası etkili bir aktör olmasının önünde birtakım problemler bulunmaktadır. Üye devletler ve kurumlar arasında, birlik olabilme çabasının yetersizliği, uygulanması hedeflenen politikaların işlerliği için gerekli olan özenin ve çabanın gösterilmesini engellemektedir. Buna göre çeşitli politikaların uygulanması sırasında gösterilecek çaba ve kurumsallaşma ancak üye devletlerin işbirliği ile meydana gelebilmektedir. Üç sütunlu yapının henüz tam manasıyla oturmamış olması, zaman zaman bazı konularda üye devletlerin farklı görüşler bildirmesine ve tutarsızlıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Diğer yandan genişlemekte olan bir birlik olan AB, genişlediği alanlarda uyguladığı politikalarla etkinliğini sürdürmek istese de çifte standart uygulanması, etkinliğini sınırlamaktadır. Birliğin etkinliği, dış politika konusundaki araçlarının yasallaştırılması ve meşruiyetlerinin kazandırılmasıyla mümkün olabilmektedir. “*

Birliğin aynı zamanda etkin bir aktör olabilmek için kullandığı yöntemlerin uygunluğu ya da amacına uygun şekilde kullanıp kullanmadığı da problem yaratmaya devam etmektedir. *“Burada hakim olan görüşe göre AB sadece demokratik ve insan haklarına saygılı örgüt anlayışı ile uluslararası etkin bir aktör olabilme kapasitesini sınırlandırmaktadır. Askeri müdahale ve caydırıcılığı olmadan bir uluslararası örgütün, kriz zamanlarında etkin bir rol oynayabilmesi ve yaptırımlar uygulayabilmesi pek mümkün gözükmemektedir.”*¹⁰⁶

Maastricht Antlaşması ile kurulan ODGP 'nin birlik için nasıl bir yöntemle işleyeceği, antlaşmanın 12. maddesi ile belirlenmiştir:

Buna göre Birlik;

- ortak dışışleri ve güvenlik politikasının ilkelerini ve bu politika için genel yönlendirici ilkeleri tanımlar
- ortak stratejiler üzerine karar verir

¹⁰⁶ Karen E. Smith, **European Union Foreign Policy in a Changing World**, Polity Press and Blackwell Publishing Ltd, UK, 2005, s. 24.

- ortak eylemler kabul eder
- ortak tutum benimser
- politikayı uygularken üye devletler arasındaki düzenli işbirliğini geliştirir.¹⁰⁷

Buna göre ortak stratejiler; birliği ilgilendiren belli bir ODGP konusu veya bölgesine yönelik olarak AB'nin izleyeceği politikaya ilişkin oldukça kapsamlı politika çerçeveleridir.

Ortak eylem Bakanlar Konseyi tarafından karar alınır. Birliğin ortak stratejileri geniş kapsamlı olabilirken ortak eylem, birlik tarafından gerektiğinde operasyonel durumlara da aktarılabileceğinden, kesin ve net olmalıdır. Ortak eylem, amaçlarını, kapsamını araçlarını, zamanını ve uygulaman koşullarını ortaya koymak durumundadır.¹⁰⁸ Ortak eylemin uygulamaya konulacağı alanlar, Maastricht Antlaşması'nda açıkça belirtilmiştir. Bu alanlar, merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin demokratik gelişimlerinin ve işbirliğinin gelişiminin sağlanması, Orta Doğu barış süreci çerçevesinde Birlik'in ekonomik, politik ve mali kaynaklarını kullanmak, Güney Afrika'daki çok partili demokrasi sistemine geçiş için gerekli desteğin (ekonomik ve sosyal yardım) sağlanması, eski Yugoslavya konusunda bir barış planı ve insani yardım konusunda bir çözüm bulunması ve Rusya'daki demokratik gelişimin özellikle seçimlere gönderilecek olan gözlemciler vasıtasıyla izlenmesidir.¹⁰⁹ Ortak tutum ise ortak stratejinin kabulü ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen genel kural ve prensiplere ilişkin kararlara tabidir.

Maastricht Antlaşması ile birlikte oluşturulan üç sütundan, konumuzla da ilgili olarak önemli bulduğumuz ODGP sütunu, aynı zamanda Birliğe üye devletlerin dış politika alanında da Birlik üyesi devletlerle birlikte ortak karar alma mekanizmalarını çalıştıracakları ve bu bağlamda ortak eyleme geçecekleri anlamına

¹⁰⁷ Smith, a.e., s. 12-13.

¹⁰⁸ Anthony Forster and William Wallace, "CFSP: A New Policy or Just a New Name?", **Policy-Making in the European Union**, Ed. by: Helen Wallace and William Wallace, NY, Oxford University Press, 1997, 3rd Edition, s. 428.

¹⁰⁹ Richard G. Whitman, "The Common Foreign and Security Policy After Enlargement", **The Enlargement of the European Union: Issues and Strategies**, Edited by: Victoria Curzon Price, Alice Landau and Richard G. Whitman, Routledge, NY, 1999. s. 140.

da gelmektedir. Tabii ki bu durum düşünöldüğü kadar kolay gerçekleşmemiştir. Tezimizin başından itibaren tartıştığımız ve cevabını aradığımız soru belki de burada kendisini açık bir şekilde göstermektedir. Avrupa Birliğı kendisini üye devletlerden soyutlayarak ortak karar alma mekanizmasını eyleme geçirecek ve bunun neticesinde dünya üzerinde etkin bir şekilde varlığını sürdürebilecek potansiyele sahip midir? Bu amaçla yapılan düzenlemeler, genellikle üye ölkelerin çekincelerini ortadan kaldırma ve karar alma mekanizmalarındaki katılımlarını düzenleme amacı gütmektedir. Maastricht ile birlikte ortaya çıkan siyasal derinleşme süreci, daha sonra gelen Amsterdam Antlaşması ile “daha yakın bir işbirliğı”(ever closer union)¹¹⁰ kavramını ortaya koyarak ilerlemiştir.

29 Mart 1996 tarihinde Torino Zirvesi'yle başlatılan Hükümetlerarası Konferans süreci sonucunda hazırlanan Amsterdam Antlaşması, 16-17 Haziran 1997 tarihli Amsterdam Zirvesi'nde onaylanmış ve 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Amsterdam Antlaşması, Avrupa Birliğı'ni kuran Maastricht Antlaşması ve Avrupa Toplulukları Kurucu Antlaşmalarının yanısıra, bazı ilgili kararları, Birliğin işleyişini daha da etkinleştirmek amacıyla düzenleme ve yeniden yorumlayarak tadil etme amacı taşımaktadır. Bu bakımdan Amsterdam Antlaşması'nın önceki kurucu antlaşmalardan ve Maastricht'ten farklı olarak yeni bir kural getirmek yerine varolanı düzenlemek ve düzeltmek amacı taşıdığını söyleyebiliriz. Amsterdam Antlaşması'nda yer alan temel değişiklikler özellikle karar alma süreçlerinin işleyişi ve hızlandırılması ile ilgilidir. Örneğin Amsterdam Antlaşması'yla ilk kez, Kurucu Antlaşmalara üyelik için gerekli görölen bazı yeni koşullar eklenmektedir. Bu çerçevede temel hak ve özgürlükler ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne riayet etmek, tam üyelik için bir koşul olmaktadır. Bu ilkelere aykırı davranma eğilimini sıklıkla gösteren ölkelerin Avrupa Birliğı Konseyi'ndeki oy hakkı, diğere üyelerin üçte birinin teklifi ve oybirliğıyle karar alması sonucu askıya alınabilecektir.¹¹¹

¹¹⁰Desmond Dinan, a.e., s.6

¹¹¹John McCormick, a.e., sf. 64

Daha önce de belirttiğimiz gibi Birlik üyesi devletlerin sıklıkla problem çıkarabildiği konuların başında gelen Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası da Amsterdam Antlaşması'nın düzenlediği alanlardan bir tanesidir. Savunma alanında askeri girişimlerin hedefleri yeniden tanımlanarak Petersberg Deklarasyonu¹¹² çerçevesindeki misyonlar, AB savunma politikasının kapsamına alınmaktadır.

ODGP'den sonra, Birliğin politik kimliğiyle ilgili olarak göze çarpan en önemli alanlardan biri de Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliğidir. Bu durum Birliğin siyasi kimliğiyle de bağdaşmakta ve üye devletler arasındaki işbirliğini güçlendirmektedir. Özellikle iltica ve göç konularıyla ilgili koordinasyonun güçlendirilmesi öngörülmekte, bu nedenle bu alanda üçüncü temel kapsamında yer alan ve halihazırda hükümetlerarası yöntemle ele alınan bazı konular, Topluluk politikaları kapsamına alınmaktadır. Ayrıca yeni Antlaşma ile Schengen mevzuatı, AB müktesebatı kapsamına dahil edilmektedir.

Avrupa Birliği için, ileride de söz edeceğimiz üzere, öne çıkan en önemli problemlerden biri de Birliğin şeffaflığı ve vatandaşlarına yakın durabilmesi ile ilgilidir. Karar alma ve eyleme geçerken meydana gelen bütün sürecin sadece Birliğe mensup bürokratlar tarafından kapalı kapılar ardında alınması, Birliğin şeffaflığına gölge düşürdüğü gibi aynı zamanda da Birliği vatandaşlarından uzaklaştırmaktadır. Bu durumu engellemek için Birlik faaliyetlerinin şeffaflığının artırılması amacıyla tüm Birlik kurumlarının çalışmalarına ilişkin dokümanlara erişim kolaylaştırılmaktadır. Karar alma mekanizmasında ise ortak karar yönteminin uygulama alanı artırılarak, yasama yöntemi basitleştirilmektedir. Avrupa

¹¹² Petersberg Deklarasyonu ;19 Haziran 1992de kabul edilen Petersberg Deklarasyonu, Batı Avrupa Birliğinin (BAB) AB'nin savunma unsuru olarak geliştirilmesi ve NATO'nun Avrupa kanadının kuvvetlendirilmesi için bir araç olarak kullanılması yönündeki kararlılığı belirtmesi açısından son derece önemlidir. Deklarasyonun üç bölümü, BAB'ın geleceğine ilişkin yönlendirici ilkeleri tanımlamaktadır.

Deklarasyonda BAB üyesi devletler, konvansiyonel silahlı kuvvetlerinin tüm unsurlarını, BAB yönetiminde gerçekleştirecek askeri misyonlarda kullanıma sunmaya hazır olduklarını açıklamaktadırlar. BAB'ın yürütebileceği askeri misyonlar şu şekilde tanımlanmaktadır: Washington Antlaşmasının 5. Maddesi ve tadil edilen Brüksel Antlaşmasının V. Maddesi çerçevesinde ortak güvenliğe katkıda bulunmanın yanısıra, BAB üyesi devletlerin askeri güçleri aşağıda belirtilen alanlarda kullanılabilir: insani misyonlar ve kurtarma misyonları;barış misyonları;barış sağlama da dahil olmak üzere çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi için belirlenen misyonlar.

Parlamentosu'nun yalnızca Birlik politikaları açısından değil, ikinci ve üçüncü sütunlar çerçevesindeki rolü de artırılmaktadır. Ayrıca Komisyon Başkanı'nın atanması için Parlamento'nun uygun görüşü gerekli kılınmaktadır.

Amsterdam Antlaşması'nda konumuzla alakalı olarak öne çıkan değişiklikler genellikle savunma ve güvenlik alanı başta olmak üzere karar alma mekanizmaları, veto gibi alanlarda ortaya çıkmıştır. Bunlardan ortak karar alma mekanizmalarına baktığımızda, “ortak eylem” fikrinin, Birliğin üye devletler arasındaki işbirliğini geliştirme açısından yararlı bir madde olduğunu görebiliriz. Bu anlamda “daha yakın işbirliği” ile üye devletlerin, Birliğin menfaatleri ve amaçlarını gerçekleştirmek için ilerleme kaydetmesi gerekliliğinin de altı çizilmektedir. Buna göre, daha yakın işbirliği, sadece Birlik içerisindeki üye devletlerin Birliğin menfaatleri doğrultusunda işbirliği içerisinde olmasını değil, aynı zamanda Birlik dışındaki ülkelerle olan ilişkilerinde gerekli olan esnekliği de sağlayabilmek adına ortaklaşa hareket etmelerini de gerektirmektedir.¹¹³ Bahsettiğimiz daha yakın işbirliği kavramı aynı zamanda üye devletlerin çoğunluğunun katılımı ile gerçekleşebilmektedir, bununla birlikte katılmamayı tercih eden devletlerin de bu ortak karar ve ortak eylemi engellemeleri yapılan düzenlemelerle devre dışı bırakılmaya çalışılmıştır.

Maastricht Antlaşması ile oluşturulan ODGP, teorik anlamda üye devletlerin onayını alsa da özellikle kendisinden sonraki dönemlerde çıkan uluslararası krizlerde etkin bir şekilde yer alamamasından dolayı, Birliğin daha sonra meydana gelen zirvelerinde ve yapılan antlaşmalarda değişime uğramıştır. Maastricht'ten sonra gelen Amsterdam Antlaşması, özellikle 1997'de yapılan zirveye kadar, çıkan Yugoslavya Krizi konusunda Birliğin sessiz kalmasının bir sonucudur. Amsterdam Antlaşması ile özellikle ODGP karar alma süreçlerinde yenilik yapma yoluna gidilmiştir.

¹¹³ Claus Dieter Ehlermann, “Differentiation, Flexibility, Closer Co-Operation: The New Provisions of the Amsterdam Treaty”, **European Law Journal**, Vol:4, No:3, Eylül 1998, s. 253, <http://www3.interscience.wiley.com/user/accessdenied?ID=119135137&Act=2138&Code=4727&Page=/cgi-bin/fulltext/119135137/PDFSTART>

Avrupa Birliği ortak bir savunma politikası oluşturma ve bu alanda kendi kendine yetebilme konusunda kararlı olsa da bu durum ne yazık ki üye ÷lkelerin hepsinin ortak bir eyleme geemesini sağlayamamaktadır. Üyelerin her şeyden önce böyle bir yapıyı ve getirdiği sorumlulukları istemelerinin kesin bir şekilde belirtilmiş olması gerekmektedir. Burada önemli olan üye ÷lkelerin isteksizliği olduğu kadar aynı zamanda Birlik içerisindeki yapısal kararların alınması konusundaki oy ilkesinin değişiklik göstermesidir. Özellikle tüm üye ÷lkelerin dış güvenliğini ilgilendiren ODGP konusunda oybirliği ilkesi, demokratik bir yöntem olduğu kadar aynı zamanda Birliğin kararlar alması ve uygulaması konusunda da engel teşkil edici bir niteliktedir. Ülkelerin, Birliğin başlangıçtan itibaren tartışılan yapısı itibariyle, ortak bir politika oluşturmaları konusunda kendi ulusal karar alma mekanizmalarını ve politikalarını mı yoksa Birliği ve Brüksel’de görev yapan bürokratları mı dikkate alacağı sorusu bu yapının işlemesinin önüne çıkan engeller konusunda bize bir ipucu vermektedir.¹¹⁴

Irak krizi, AB’nin büyük umut bağladığı ODGP konusunda, yapılan yasal değişiklikler sonrasında nereye vardığını görebilmesi açısından önemli bir deneyimdir. Birlik içerisindeki devletlerin kendi çıkarlarını Birlik çıkarlarından önde tuttıkları noktalardan birisi de bu krizdir. Birliğin daha önce de ifade edilen egemen devletlerinden biri olan İngiltere, Irak krizi konusunda ABD’ye tam destek verirken Almanya ve Fransa ise bu konuda çekimser kalmışlar ve çözümün işgal ile sağlanamayacağını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte tam anlamıyla meşruiyet temeli olmayan bir savaşta yer almak konusunda üye ÷lkelerin büyük bir kısmının gösterdiği isteksizlik, AB’nin ortak bir tutum oluşturmasını da zorlaştırmıştır. ODGP’nin kurumsal yapısının, Birlik yönünden değil üye devletlerin dış ve ulusal politikaları yönünden işlemesi de bu durumu zorlaştırmıştır. Özellikle ABD’nin bu eylemi sırasında kendisine tam destek veren İngiltere’nin yanına, Birlik içerisinde kendisi gibi düşünen ek Cumhuriyeti, Danimarka, İspanya, İtalya, Macaristan

¹¹⁴ Helene Sjursen, “The Common Foreign and Security Policy: an Emerging New Voice in International Politics?”, **ARENA Working Paper**, 99/34, s. 2, http://66.102.9.104/search?q=cache:A0W9nG2LWakJ:www.arena.uio.no/publications/wp99_34.htm+common+foreign+and+security+policy+an+emerging+new+voice+in+international+politics&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr.

Polonya ve Portekiz'i de alarak AB içerisinde Irak krizine destek veren ülkeleri diğerlerinden ayrıştırması, Birliğin ortak bir politika ve tek ses oluşturması konusunda büyük bir sorunla karşı karşıya kaldığının da göstergesidir.¹¹⁵ Bu cepheye karşılık Fransa ve Almanya gibi Birlik içerisinde hayati öneme sahip ülkelerin de olması, durumun içinden çıkılmaz bir hal almasına neden olmuştur. ODGP konusunda yapılan en büyük eleştiri Birliğin tek bir ses olarak kendisini uluslararası sistemde gösterememesi olmuştur. Bu durum varken ortak bir savunma ve güvenlik politikası oluşturmak ve askeri güç ile desteklemek mümkün gözükmemektedir. Birlik, üye ülkeleri arasındaki bu kopukluktan kurtulabilmek için diplomasi seçeneğini öne sürse de bu yöntem de başarıya ulaşamamıştır. Burada önemli olan nokta, Avrupa Birliği'nin ne çeşit bir küresel güç olacağıdır. Irak Krizi'nde ABD'nin yanında yer almak istemeyen devletlerin ortak argümanı, Birliğin silahlı güç kullanmaktan ziyade diplomatik ve ekonomik yaptırımlar uygulanması konusunda daha başarılı olacağıdır.

Dış politika alanının, üye devletler arasında rekabete yol açması, ortak bir dış politika oluşturma gayretinde olan üye devletler ve Avrupa Birliği arasında, yetkinlik bakımından tartışmalara yol açmaktadır. Buna göre, hükümetlerarası işbirliği ve ulus üstü kurumlar tarafından yönetilme konusunda yetki ayrımı olmuştur. Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları ile düzenlenen bu kavramlar, Birliğin üye ülkeler ile arasında zaman zaman çıkan yetki paylaşımı sorununa açıklık getirmeyi hedeflemiştir.¹¹⁶

Helene Sjursen'in de makalesinde belirttiği gibi, "*AB, yeni bir sistem oluştururken, Fransa gibi, birliğin daha etkin bir pozisyonda olmasını isteyenler ile İngiltere gibi, mevcut durumun devamını tercih edenler arasında da bir uzlaşma yapmak durumunda kalmıştır.*"¹¹⁷

¹¹⁵ Halil Bilecen, "Maastricht Antlaşması'ndan Günümüze Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, yay. USAK ve Bahçeşehir Üniversitesi, Yıl 1, Sayı 1-2, 2005, s.160

¹¹⁶ Ben Torna and Thomas Christiansen, "**Rethinking European Union Foreign Policy**", Manchester University Press, Manchester and NY, 2004., s. 28.

¹¹⁷ Helene Sjursen, "Understanding the Common Foreign and Security Policy: Analytical Building Blocs, **ARENA Working Paper** 9/03, (http://www.arena.uio.no/publications/wp03_9.pdf) s.4.

Burada önemli olan, sistemini değiştirmekte ve yeni bir kimlik oluşturma çabası içerisinde olan Avrupa Birliği'nin, uluslararası arenada ne derece kabul göreceği ve etkili olacağıdır. Adalet ve içişleri, savunma ve dış politika gibi bir devletin en önemli politik alanlarıdır. Her biri ayrı ayrı egemen devlet olan üyeler arasında bu konuların uyumlu bir şekilde işlemesi ve ortak bir politika oluşturulması zor bir süreci de beraberinde getirmektedir. Birliğin bu sistemleri oturturken aynı zamanda genişleme çalışmaları içine girmesi de, hedefinin daha geniş ve etkin bir uluslararası aktör olduğunu da açıkça göstermektedir.

Avrupa Birliği üye devletlerinin her zaman, her olay karşısında aynı fikirde olmaları tabii ki beklenmemektedir. Üye devletlerin, ortak bir paydada buluşmaları ve ortak bir tutum izleyebilmeleri, sadece Birliğin devamlılığı ve etkinliği açısından değil, kendi politik duruşları açısından da zorunludur. Üye devletlerin uluslararası olaylar karşısında ayrı ayrı duruş sergilemelerinden ortak bir noktada buluşup, blok halinde hareket edebilmeleri, uluslararası ortamdaki mevcudiyetleri açısından daha etkili olacaktır.¹¹⁸

Amsterdam Antlaşması ile Birliğin değişim sürecinin sadece genişleme gibi geniş nitelikli politikalarla değerlendirilemeyeceği, aynı zamanda bu sürecin ikincil hukukun da yerleşmesini sağlayacağı öngörülmüştür. Topluluk hukukuna yasal dönüşümlerin eklenmesi ve Birliğin var olan amaçlarının tekrar değerlendirilmesi gibi eylemleri de içermektedir.¹¹⁹ Birliğin kendisini üye devletler nezdinde ve uluslararası ortamda bütünsel bir varlık olarak kabul ettirebilmesinin yolu, daha önce de belirtildiği gibi, kurumlarının ve yasal prosedürlerin tam olarak oturması ve eksiksiz yorumlanmasıyla olacaktır. Avrupa Birliği'nin kurumsal adaptasyonunun sağlanması, Antlaşmanın yenilenme sürecinde de etki sahibi olacaktır.

Kısaca özetleyecek olursak Maastricht Antlaşması ile ortaya çıkan üç sütunlu yapının uluslar üstü ve hükümetler arası diye ayrılan sütunları Amsterdam Antlaşması ile birlikte daha homojen bir hale gelmiştir. Maastricht ile birlikte birinci

¹¹⁸ Karen Smith, "The European Union Foreign Policy in a Changing World", s. 202.

¹¹⁹Youri Devuyt, "Treaty Reform in the European Union : The Amsterdam Process", **Journal of European Public Policy**, 5:4, Aralık 1998, s. 617,
<http://www.informaworld.com/smpp/ftinterface~content=a778384773~fulltext=713240930>

sütun uluslar üstü, ikinci ve üçüncü sütun hükümetler arası iken Amsterdam Antlaşması ile birlikte bu durum değişmiştir. Maastricht'ten sonra Birliğin yapısındaki aksaklıklar nedeniyle anlaşmanın tadil edilmesi, Amsterdam'da sütunlar arasındaki ilişkileri güçlendirerek tamamiyle hükümetler arası olan ikinci ve üçüncü sütuna Topluluk öğelerinin eklenmesiyle son bulmuştur. Bu durum oybirliği yerine nitelikli oy çokluğunun da karar alma süreçlerinde yayılmasıyla doğru orantılıdır. Özellikle dış politika alanında hükümetler arası nitelik taşıyan ikinci sütun, oy çokluğu ile karar alma süreci sayesinde uluslar üstü düzeye bir adım daha yaklaşmıştır. Adalet ve içişleri alanındaki birliği öngören üçüncü sütun ise, Konsey'in bağlayıcı nitelikte karar alma yetkisine sahip olması ve hukuki denetime tabi tutulması ile birlikte, aynen ikinci sütunda olduğu gibi, uluslar üstü niteliklerle donatılmıştır. İkinci ve üçüncü sütuna kıyasla tamamen uluslar üstü bir yapıya sahip olan ve 1950lerden itibaren sağlamlaşarak gelen ekonomik birliği kapsayan birinci sütun ise Amsterdam Antlaşması ile birlikte, egemenlik yetkilerinin devrinin daha da fazlaşması ve oy çokluğu ile karar alma şansının artmasıyla uluslar üstü niteliklerini sağlamlaştırmıştır.¹²⁰

Nice Antlaşması, kendisinden daha önceki antlaşmaları revize etmesinin yanı sıra aynı zamanda Birliğin sınırlarının genişlemesi ile birlikte eski ve yeni Avrupa'yı bir araya getirmesi açısından da önemlidir. Eski ve yeni Avrupa derken tabii ki özellikle Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği güdümünden kurtulan ve Kıta Avrupası'nın doğusunda bulunan devletlerin Birliğe katılmasını kastetmekteyiz. Bu sayede artık Avrupa Birliği'nin sadece sınırlarının değil aynı zamanda savunduğu değerlerin de genişlediğini görebilmekteyiz. Nice Antlaşması aynı zamanda Avrupa'nın değiştiğinin de bir kanıtı olarak kabul edilebilmektedir. Merkez ve Batı Avrupa'yı demokrasinin, özgürlüğün ve insan haklarının beşiği sayarken aynı zamanda Doğu Avrupa'daki devletleri, Avrupa kıtasında olmalarına rağmen soyutlamak, Avrupa Birliği'nin savunduğu değerlere ters düşmesi anlamına gelmekte

¹²⁰ Dag Lokrantz-Bernitz, "Egemenliğin Devri", **Avrupa Birliği Hukuku**, AB Hukuku Semineri İsveç Başkonsoloslugu, 10-12 Ekim 2002, yay.haz. İdil Işıl Gür ve Lami Bertan Tokuzlu, İstanbul, 2003, s. 55

ve aynı zamanda genişlemesi ve etkinliğinin attırılmasını da engellemekteydi.¹²¹ Nice Antlaşması ile birlikte artık bölünmüş ve neredeyse yarım yüzyıldır komşularıyla bütünleşememiş Avrupa'dan değil, güçlenerek entegre olan bir Avrupa'dan söz etme umudu doğmuştur.

Nice Antlaşması'nın getirdiği yenilikler, daha önce de bahsedilen eksikliklerin tamamlanması anlamına gelse bile, daha da önemlisi, Avrupa Birliği'nin koruyucu şemsiyesinin altına girmenin, devletlerin tek başlarına hareket etmekten daha fazla fayda getireceğinin öngörülmesidir. Klasik bir uluslararası örgüt olarak görülmeyen Birliğin devletlerin egemenlik yetkilerini paylaşma konusunda kimi zaman ısrarcı ve rahatsız eden bir yapısı olsa da, özellikle günümüzde de örneklerini gördüğümüz şekilde Birliğin giderek genişlemesi, devletlerin bazı fedakarlıklar sonucunda topluluk olarak daha etkin olacaklarını düşünmelerine yol açmıştır.¹²² Özellikle daha geniş bir Avrupa'nın yasadışı göç, organize suç, uyuşturucu trafiği gibi konularda sınırların açılması itibariyle daha etkin bir yardımlaşma ve ortak karar alma prosedürü sağladığından daha hızlı ve kolay baş etme yöntemi vermesi, aynı zamanda ortaklaşa alınan kararlarla daha temiz bir çevre olanağı sağlaması, Birliğe katılıma daha sıcak bakılmasına yol açmıştır.

Nice Antlaşması'nda öne çıkan değişiklikler, daha ufak fakat etkin bir Komisyon, nitelikli oy çokluğunun kimi alanları da kapsayarak daha da gelişmesi, Avrupa Adalet Divanı kararlarının veto yöntemiyle engellenmesinin önüne geçilmesi olarak öne çıkmaktadır. Burada öncelikli olan nokta, üye ülkelerin veto hakkının ellerinden alınması ya da kısıtlanmasının mevcut egemenlikleri tehdit eder bir noktada olup olmayacağıdır. Özellikle ülkelerin kendi içlerinde Avrupa düşmanlığının ya da aşırı milliyetçiliğin artmasıyla birlikte, genellikle iç politika malzemesi yapılmak üzere dile getirilen korkulardan en önemlisi, sınırların açılmasıyla ortaya çıkan yabancı düşmanlığıdır. Bu durum tabii ki Halkların Avrupası olarak adlandırılan bu yeni oluşumun devamı ve sürekliliği açısından büyük tehdit içermektedir.

¹²¹ Peter Hain, "The Treaty of Nice: Enlargement and the Reunion of Europe", **The Treaty of Nice Explained**, ed.by. Martyn Bond and Kim Feus, the Federal Trust, UK, 2001, s. 21

¹²² Peter Hain, a.e., s. 30.

Her şeyden önce üye ülkelerin kimi değişiklikleri ve reformları kendi parlamentolarında onaylamadan ya da halklarına referandum yoluyla onaylatmadan uygulamaya koymaları imkansızdır. Bu da doğal olarak vatandaşların, sadece bürokratik bir yapı olarak gördükleri Avrupa Birliği'ne bakış açılarını daraltmaktadır. Bu durum yabancı düşmanlığı ve Avrupalı kimliği fikrini benimseme konusunda negatif etkileri şeklinde ortaya çıkarken diğer yandan da bir sonraki aşamada bahsedeceğimiz Anayasa taslağının reddi ve Lizbon Antlaşması'nın uygulanması konusunda Birliği ciddi sıkıntılara sokmaktadır.¹²³

Nice Antlaşması, kimilerine göre Amsterdam Antlaşması ile çözülemeyen ve yerine yenileri gelen eksiklikleri tamamlamak ve problemlerini çözebilmek amacıyla yapılan bir antlaşmadır. Diğer yandan genişleme sürecine girilmesi ile birlikte ülkelerin gerek kendi devletlerinin çıkarlarını korumak gerekse Birliğin yerinin sağlanabilirliği için gerekli önlemleri almak konusunda çaba sarf ettikleri bir düzenleme anlamına da gelmektedir.¹²⁴

Nice Antlaşması'nda müzakere edilen ve çözülmesi en güç alanlardan birini oluşturan Nitelikli Oy Çokluğu uygulaması da üye devletler ve onların nüfusları ölçüsünde ihtilafli bir yapı teşkil etmiştir. Amsterdam Antlaşması'nda nitelikli oy çokluğu, ortak karar alma süreciyle birlikte koşul olarak kabul edilmiştir, Nice 'te ise bu durum daha fazla ilerleme yapması gerekirken gene sınırlı kaldığı için hayal kırıklığı yaratmıştır. Özellikle ortak karar alma sürecinin etkin olduğu durumlarda üye ülkeler oybirliği yönteminin devamı yönünde ısrarcı olmuşlardır.¹²⁵ Bu alanlar özellikle vergilendirme, dış politika, sosyal politika ve göç gibi üye ülke hükümetlerinin ulusal çıkarlar doğrultusunda pazarlık ettikleri alanlardır. Bu sayede ülkelere dönüşte başarı olarak nitelendirebilecekleri bir kararın alınmasını sağlamak için çetin geçmiştir. Burada özellikle üzerinde durulması gereken nokta neden bu tip alanların üye devletler nezdinde bu kadar ihtilafli bir yapı teşkil etmesi ve kararların zor alınabilmesidir. Bu tip endişelerle birlikte özellikle Birliği üye

¹²³Kim Feus, Substantive Amendments, The Treaty of Nice Explained, **The Treaty of Nice Explained**, ed.by. Martyn Bond and Kim Feus, the Federal Trust, UK, 2001 s. 35

¹²⁴ Kim Feus, Conclusion, **The Treaty of Nice Explained**, ed.by. Martyn Bond and Kim Feus, the Federal Trust, UK, 2001 s. 245

¹²⁵ Kim Feus , Conclusion, s. 247.

devlet halklarının gözünde şeffaflıktan uzak yapan ve şüpheyle bakılmasını sağlayan esas nokta ise nitelikli oy çokluğunun doğasında olan belirsizlik ve karar alma süreçlerindeki şeffaflığın eleştirisidir. Burada asıl sorulması gereken soru, bizim de tezimizin asıl sorusuyla bağdaşmaktadır. Bu soru, Birlikte önemli bir yere sahip olan karar alma süreçlerinde Birlik çıkarları ile üye devletlerin çıkarları arasında bir tür denge sağlayan uzlaşma yönteminin benimsenip benimsenmeyeceğidir.¹²⁶

Nitelikli oy çokluğu ve Nice Antlaşması'na baktığımızda vatandaşların istediğinin, Birliğe ve karar alma süreçlerine güven duymak olduğunu görebiliriz. Öncelikle Birliğin işsizliğe karşı olan mücadelede, güvenlik konularında, vatandaşlık haklarında, sağlık ve çevre gibi konularda etkin bir politika uygulaması konusunda beklenti duydukları söylenebilir. Bu konuların çözüme kavuşturulması, üye ülkelerin ulusal çıkarlar doğrultusunda alınan kararları veto edebilme olasılığının mevcut olmasıyla zora girmektedir.¹²⁷

Maastricht'ten itibaren değişime uğrayan Avrupa Birliği'nin Amsterdam ve Nice Antlaşmaları ile çözüme kavuşturmayı beklediği ve bu doğrultuda adım attığı sorunlar, Birlik vatandaşlarını artık farklılıkları ve uyumsuzluğu göz önüne alarak yabancı düşmanlığı ve husumete doğru çeviren bir yol ayrımına itmiştir. Bu durum Avrupa Birliği'nin bir dönüm noktasında olduğunu da bize göstermiştir. Birliğin ekonomik birleşmeden sonra siyasal ve sosyal birleşme aşamasında olması, diplomasi yöntemiyle anayasal değişikliklerin oluşmasına olanak sağlamış, bu durum ise sorunların halen çözülememiş olması nedeniyle toplumsal desteğin azalmasına neden olmuş ve dolayısıyla da meşruluğun ortadan kalkmasına sebebiyet verecek ölçüde tehdit içeren bir nokta haline gelmiştir.¹²⁸ Birlik vatandaşları, Birliğin kendisinden, karar alma organlarından ve ulusal hükümetlerden, bir araya gelerek işsizlik, sağlık gibi ortak karar alınan noktalara çözüm bulmalarını istemektedirler. Birliğe duyulan şüphe ise, kamuoyu araştırmalarının da gösterdiği gibi, bilgi eksikliğinden ve şeffaflıktan uzak süreçlerden kaynaklanmaktadır.

¹²⁶ John McCormick, a.e, s. 81.

¹²⁷ Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2003, s. 78.

¹²⁸ Kim Feus., a.e., s.251.

Nice Antlaşması'nda çözülemeyen sorunların Birliğin geleceğini ve genişlemesini etkilememesi için Nice sonrasında yayınlanan “ Birliğin Geleceğine İlişkin Deklarasyon”, özellikle Birliğin genişleme dalgasına hitap etmekteydi. Bu deklarasyonda liderler tarafından, “Avrupa Birliği'nin gelecekteki gelişimi için daha yakın ve daha derin bir münazara” yapılması hedeflenmiştir.¹²⁹ Bu deklarasyon, özellikle anayasa tartışmalarının ve hazırlıklarının yapıldığı 2004 yılındaki Hükümetlerarası Konferansa hazırlık niteliğindeydi. Nice Antlaşması ile istedikleri hedefe ulaşamayan üye devletler, güven tazelemek ve ilerdeki adımlarına referans olabilmesi için bu deklarasyonu kabul etmişlerdir. Bu deklarasyonda ele alınan noktalar, egemenlik yetkisi konusunda Avrupa Birliği ve üye devletler arasındaki rekabeti nasıl sınırlandıracağı, Temel Haklar Şartı'¹³⁰ nın statüsünün belirlenmesi, mevcut antlaşmalarının içeriğinin değiştirilmeden herkesin anlayabileceği bir dilde sadeleştirilmesi gerekliliği ve Avrupa yapısında ulusal parlamentoların rolüdür.¹³¹ Avrupa'nın Geleceğine Dair Konvansiyon¹³² 14-15 Aralık 2001 tarihinde

¹²⁹ Mark Gray “Keynote Article: The Treaty of Nice - Negotiating a Poisoned Chalice?”, *JCMS*, Vol.39/1, <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/118994100/PDFSTART>, s. 14.

¹³⁰ Temel Haklar Şartı- Avrupa Temel Haklar Şartı, 2000 yılının Aralık ayında kabul edilmiştir. Almanya eski Cumhurbaşkanı Roman Herzog Başkanlığında toplanan 62 üyeden oluşan bir Komisyon tarafından hazırlandı. Avrupa Birliği'ni kuran antlaşmada temel insan haklarına atıfta bulunulsa da bunlar Temel haklar şartı'nda açık bir şekilde güvence altına alındı. Avrupa Temel haklar şartı, bireylerin itibarını korumak ve bireyler arası eşitliği sağlamak, temel özgürlükleri güvence altına almak, dayanışmayı güçlendirmek ve Birlik vatandaşlarına daha fazla adalet sağlayabilmek için 54 maddeden oluşmaktadır ve sivil, politik, sosyal ve ekonomik haklara yönelik ayrıntılı bir liste içermektedir. Avrupa Temel haklar Sözleşmesi, Avrupa Birliği'nin anayasa sürecinin bir parçasıdır. Kaynak : http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

¹³¹ Mark Gray, a.e., s. 16.

¹³² Genişleme süreci kapsamında Birliğin gerçekleştirilmesi gereken kurumsal reformları ele almak üzere Şubat 2000'de oluşturulan Hükümetlerarası Konferans (HAK) ve bunun bir sonucunu oluşturan Aralık 2000 tarihli Nice Zirvesi ile çalışmalar önemli bir mesafe katetmiştir. Bu konuda 19 Ekim 2001 tarihinde Belçika'nın Ghent şehrinde yapılan AB Gayriresmi Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesinde, kurumsal reformlara ilişkin çalışmaları 2004 yılında sonuçlandırılacak olan Hükümetlerarası Konferansla ilgili bir "Konvansiyon"un oluşumu ve çalışma usulleri ele alınmıştır. Konferansta, Konvansiyonun hazırlık sürecine üye ülkelerin ulusal parlamento ve hükümet temsilcileri, Avrupa Parlamentosu üyeleri, Komisyon temsilcileri ve sivil toplum örgütlerinin katılımı, aday ülkelerin de Konvansiyona davet edilmesi Onbeşlerce kararlaştırılmıştır. Konvansiyon çalışmalarının Temel Haklar Şartı'nın statüsü, ulusal parlamentoların rolü, AB kurumları ve üye ülkeler arasındaki yetki paylaşımı, AB Antlaşmalarının sadeleştirilmesi konuları üzerinde yoğunlaşması öngörülmektedir. Konvansiyon'un statüsü Laeken Zirvesinde yayınlanan bir Bildiri ile somutlaşmıştır. Buna göre Konvansiyon ilk toplantısını 1 Mart 2002'de yapacaktır. Aday ülkeler de üye ülkelerle aynı statüde Konvansiyon'a katılacak, bu çerçevede ülkemizden de biri hükümet temsilcisi, ikisi Parlamento üyesi olmak üzere üç temsilci sözkonusu oluşumda yer alacaklardır. Ancak aday ülkeler, üye devletler arasında oluşabilecek görüş birliğini engelleyemeyeceklerdir.

Laeken’de yapılan Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Zirvesi’nde kabul edilmiştir. Laeken Bildirisi’nde Avrupa Birliği’nin geleceğine dair üç ana başlıktaki problemler dile getirilmekteydi. Bunlar; Birliğin karşılaştığı demokratik zorluklar, global dünyada Birliğin yeni rolü ve Birlik vatandaşlarının beklentileridir. Bu üç ana başlık, bize, tezimizin asıl problemi olan Birliğin politik kimliği ile ilgili sorunların Birlik üye devletleri tarafından sıklıkla ele alındığını da göstermektedir. Özellikle genişleme süreciyle birlikte sadece yeni devletlerin birliğe uyumlaştırılması değil aynı zamanda da Birliğin mevcut vatandaşlarının değerlendirmeleri, Birliğin yapısındaki eksiklikler ve karar alma süreçlerine dair yeni bakış açıları da ele alınmaktadır.

Nice’ten sonra gelen ve özellikle Birliğin politik kimliği ile alakalı olan asıl nokta, Anayasa ve Lizbon Antlaşması’dır. Bu iki gelişme, Birliğin devlet gibi hareket etme isteğini de ortaya koymaktadır. Bir sonraki başlıkta, Avrupa Birliği ve devlet arasındaki ilişkiyi tartışırken ele alacağımız Anayasa ve Lizbon Antlaşması ile birlikte Birliğin günümüzdeki kimliğine daha yakından bakmayı amaçlamaktayız. Bu bağlamda öncelikle devlet ve Avrupa Birliği gibi kavramlar, egemenlik kapsamında tartışılacaktır.

2) Avrupa Birliği ve Egemenlik Devrinin Devlet Kavramı ile Karşılaştırılması

Devlet kavramı, Antik Çağ’dan Orta Çağ’a ve daha sonrasında modern dönemlere gelene kadar, farklı düşünürler tarafından kesin ve net bir şekilde tanımlanmamıştır. Bunun sebeplerinden birisi, devlet sözcüğüyle açıklanmaya çalışılan kavramın ya da olayın her dönemde, siyasi düşüncede farklılaşması, değişim göstermesidir. Kesin olarak söylenebilen şey, önceden Orta Çağ’da Civitas

Başkanlığına eski Fransa Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing'in ve yardımcılıklarına eski İtalya Başbakanı G. Amato ve eski Belçika Başbakanı J.L. Dehaene'nin getirildiği başkanlık divanınca yönetilecek olan Konvansiyon, bir yıl sürecek çalışmalarının ardından Konsey'e, 2004 yılında düzenlenecek HAK'ta yararlanılmak üzere, tavsiye niteliğinde kararlar sunacaktır. Konvansiyon'a paralel olarak, Avrupa'nın geleceği tartışmasına tüm Avrupa vatandaşlarının katılmasının teminen geniş bir yelpaze içinde sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinden oluşacak bir forum teşkil edilmesi de kararlaştırılmıştır.(www.abgs.gov.tr)

site devleti karşılarken, Regnum'un yerel monarşileri tanımlamak için kullanılması, Respublica deyiminin ise tüm Hıristiyanları aynı çatı altında toplayan bir kavrama adanması, onun kilise ya da devlet şeklinde tanımlanması, bize göstermektedir ki özellikle Orta Çağ'a kadar devlet sözcüğünün eşit ve ortak bir anlamı içerecek biçimde siyasi literatürde yer almadığıdır.¹³³ Bununla birlikte, her ne kadar ortak bir tanım konusunda uzlaşılmamış olsa da, ne kadar farklı şekillerde adlandırılırsa adlandırılınsın, devlet kavramının özünde bir emir-itaat ilişkisi, bir iradenin diğerine dayatılması şeklindeki temel ilkeyle bağdaştırıldığı görülür.¹³⁴

Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı, diğer hiçbir uluslararası örgütlenmede görülmeyen kendine özgü (sui generis) bir yapı arz etmektedir. Avrupa Birliği'nin, temel uluslararası aktör olan devlet ile benzerlik gösterdiği noktalar vardır. Buna göre, belirli bir yönetime, toprağa, iç ve dış egemenliğe sahip bir birim olarak tanımlanan devlet ile Avrupa Birliği benzerlik göstermektedir.

Bir uluslar üstü kurumlaşma olarak Avrupa Birliği'nin, temsili demokrasi veya oy mekanizması gibi kavramlar açısından henüz yeterli meşruiyet sağlayarak içselleştirilemediği ve ulus-devletin yerini almayı başaramadığı şeklinde görüşler de ortaya çıkabilmektedir. Ulus üstü siyasi örgütlenme, demokratik bir meşruiyet kazanmadığı sürece ulusal devlet, demokratik siyasal sorumluluğun en üst aşamasını temsil etmesi itibariyle önemli bir siyasi model, aktör olmaya devam edecektir.¹³⁵ Bununla birlikte Avrupa Birliği'nin özellikle dış politika alanında uygulamaya geçirdiği yasalar ve antlaşmalarla birlikte daha etkin bir rol oynama potansiyeline sahip olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Avrupa Birliği'ne yöneltilen eleştirilerin başında gelen “devlet” gibi hareket etme zorunluluğu, yapısal değişikliklerle giderilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte genel görüş Birliğin devlet gibi özelliklere sahip olsa da devlet gibi hareket edemediğidir. Örneğin sınırları belli, üzerinde kendi halkının yaşadığı bir toprak parçası ve kısmen de olsa egemenlik haklarına sahip olması bakımından devletle

¹³³ Alessandro Passerin d'Entreves, “Devlet Kavramı”, **Devlet Kuramı**, Der: Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s. 195

¹³⁴ Alessandro Passerin d'Entreves, a.e., s. 199

¹³⁵ Keohane ve Nye, a.e., s. 262.

benzer özellikler gösterse de politik bağlamda karar alma süreçlerinde zaman zaman kararsız ve de yetersiz kalması onun halen uluslararası bir örgüt olduğunu ve kendisini oluşturan devletlere bağlı olduğunu göstermektedir. Gelişmeler ve yapılan değişiklikler uluslararası örgüt sınıflamasından bir adım ileriye götürse de Birlik henüz kendisini ulaşmak istediği noktada görmemektedir. Bunu, genişlemeyle birlikte üye sayısı artan devletlerin politikalarını uyumlandırmak için yaptığı reformlar ve anayasal gelişmelerden anlayabiliriz.

Özellikle klasik anlamda bir devletten ayrıldığı nokta, anayasal bir zemininin olmamasıdır. Bu anayasal zemin haricinde Birliğe katılım için gerekli olan kriterler başta olmak üzere genel olarak belli başlı argümanlara sahip olsa da henüz dünya politikasında söz sahibi olabilmek için yeterli ehliyete sahip gözükmemektedir. Bu olumsuzluklarla birlikte gene de Avrupa Birliği diğer uluslararası örgütlerden farklıdır. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında kendi düzenini tekrar oturtmaya çalışan uluslararası sistemde göze çarpan bir çıkış yakalamıştır. Daha sonrasında çıkan uluslararası krizlerde kendi egemenliğini gösterme ve bu amaçta işe yarayan politikalar üretme konusunda yetersiz kalsa da bu eksikliğini gidermek için çaba gösterdiği aşikardır. Birliğin kendi yapısını oluşturması konusunda ne klasik devlet düzenini savunan düşünürler ne de uluslararası organizasyonların etkinliğinin arttığını savunanlar tarafından tam anlamıyla takdir edildiği söylenemez.¹³⁶ Bunun en önemli sebebi Birliğin henüz dünya politikasında görülmemiş bir yapısının olması ve bu yapının siyasi kısmını henüz oluşturma çabasında olmasıdır. Bu yapıyı oluştururken yaptığı hatalardan ve gösterdiği eksikliklerden ders çıkarmaya ve gelişmiş bir kurumsal yapı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu yapı, avantajlara sahip olsa da aynı zamanda büyük sorunlar da gösterebilmektedir. Birliğin diğer organizasyonlardan daha farklı bir yapıda bulunması, bu konuyu araştıran görüşler tarafından da sorgulanmaktadır.

¹³⁶ Michael Smith, "The EU as an Internal Actor", **European Union, Power and Policy Making**, Edited by Jeremy J. Richardson, Routledge, London, 1996, s. 247.

Avrupa Birliği'nin aktörlüğü ya da varlığının uluslararası politikada ne ölçüde egemen olduğunun sorgulanması sırasında kavram kargaşası da yaşanabilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi klasik devlet sisteminden ve uluslararası örgütlenmelerden farklı olan Birlik, bu iki uluslararası aktörün de kriterlerine göre yargılanamamaktadır. Devlet gibi, günümüze kadar gelen düzende tek temel yapı taşı olan bir aktör gibi kurumsal bir yapıya ve en önemli özelliği olan zor kullanma yetkisine sahip değildir. Aynı zamanda uluslararası örgütler gibi ortak çıkarlar etrafında ya da devletlerin yalnız kalmamak uğruna katıldıkları bir organizasyondan da fazlasıdır. Avrupa Birliği kendisini oluşturan üye devletlerle birlikte diğer aktörlerle ilişki kuran, ve kendi içerisindeki yasal kurumsallaşmasını da tamamlamış ve kendine özgü bir yapısı olan bir aktör olarak günümüzde varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda sorgulanacak en önemli iki özelliği, bu aktörlük potansiyelini gerçekleştirebilecek bir yapısının olup olmaması ve ait olduğu coğrafya itibariyle yeniden şekillenen Avrupa politik yapısında kendisine yer bulup bulamayacağıdır. Günümüze kadar gelen ekonomik entegrasyonunu tamamlamış ve üye devletler nezdinde yürürlükte olmasını garantilemiş olsa da daha karışık bir alan olan siyasi entegrasyonda ise nasıl bir yapı oluşturacağı konusunda henüz acemilik çekmektedir. Bu ekonomik-siyasal entegrasyon arasındaki temel fark, siyasi entegrasyonun dış politika açısından uygulanmasının daha zor olmasıdır. Siyasi bakımdan entegre olmuş bir Avrupa Birliği, kendi üyeleri ile birlikte diplomasi, savunma ve güvenlik konularında ortak bir politika yürütmeyi amaç edinmektedir.¹³⁷ Bu durum özellikle 1990lı yıllardan sonra değişen politik alanda da kendisine yer bulmakta zorlanmaktadır.

Uluslararası sistemi oluşturan yapı taşlarında değişiklikler olması ve ekonomik alan ile siyasi alanın farklılık göstermesi, Birliğin gelişmesini zorlaştırır niteliktedir. Günümüze kadar gelen zaman dilimi içerisinde Birliğin kendisine uzun vadeli hedef olarak ekonomik sistemlerin uyumlandırılmasını sağlama konusunu koyması, siyasi entegrasyonu ise daha sonraya bırakması, bu amaca yönelik araçların da henüz uygulanmakta olduğunun bir göstergesidir. Kuruluşundan itibaren

¹³⁷ Michael Smith, a.e., s.249

gerek antlaşmalar gerekse diğer yazılı ve sözlü bildirimler aracılığıyla bütün gücünü ortak bir ekonomik Pazar yaratmaya adanmış bir Birlik, 1990lı yıllardan itibaren siyasal bakımdan da harekete geçmek istemesinin ardından bu sistemi oluşturacak girişimleri henüz oturtmaya başlamıştır.

Uzun vadeli amaçlarının ardından Birliğin nüfuz ettiği coğrafya da önem kazanmaktadır. Özellikle Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra bağımsızlıklarını ilan eden irili ufaklı eski Sovyet devletleri, kendilerini Batı'ya entegre etmek için Birliğin genişleme dalgasına katılmayı tercih etmişlerdir. Bu durum kuşkusuz Birliğe ekstra külfet getirdiği gibi genişlemesi sayesinde nüfuz ettiği alanların da çoğalmasına ve etkisinin artmasına sebep olacaktır.¹³⁸ Etki ettiği coğrafyanın genişlemesi ve kurumsal yapısının ve hedeflerinin değişmesiyle birlikte Birliğin politikası ve ilişkide bulunduğu kurumlar ve devletler de değişecektir. Sadece ekonomik birlik olsa idi temas edeceği devletler ve organizasyonlar ekonomik kazanç sağlama amacı güden devletler olacakken, siyasi bir bakış açısına sahip olmasıyla birlikte temas halinde bulunduğu aktörler de farklılık göstermektedir. Bu aktörlerin en önemlisi, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında arasında ihtilaflar çıkan ABD'dir. Birliğin ilişki kurduğu devletlerin ya da organizasyonların değişiklik göstermesi kuşkusuz kendi yapısı ile de yakından ilgilidir. Birlik üyesi her ülkenin karşı taraf ile kendi ulusal çıkarlarının olması ya da olmaması, Birliğin dış politikasını ve karar alma süreçlerini etkiler niteliktedir.¹³⁹

Avrupa Birliği'ni kategorize ederken yapılan en yaygın kıyaslama, Birliğin bir devlet gibi hareket edip etmediğiyle ilgili olmuştur. Burada belki de asıl sorulacak soru, Birliğin devlet gibi hareket etme zorunluluğunun olup olmadığıdır. Avrupa Birliği, yukarıda da kısaca açıkladığımız gibi, ne bir devlet ne de klasik bir uluslararası örgüt olma iddiasındadır. Günümüzde Birliğin üyesi olan ulus devletler, kendi varlıklarını Birlik dahilinde ve haricinde zaten sürdürmektedirler. 21. yüzyılda

¹³⁸ Dinan, "Ever Closer Union", s. 493.

¹³⁹ Stelios Stavridis ve Natividad Fernández Sola, "Conceptualizing the EU as an international actor after enlargement, constitutionalization and militarization", (http://www.unizar.es/union_europea/files/Conceptualizing%20the%20EU%20as%20an%20international%20actor.Doc), 17.05.2005.

devletler ne sadece kendi başlarına hareket etmeyi ne de kendileri dışındaki bir organizasyona bağımlı olmayı tercih etmektedirler. Bunun yerine, çıkarlarına göre politik, askeri ya da ekonomik organizasyonlarda ya da örgütlerde yer alarak çeşitli girişimler, ortaklıklar kurma amacı gütmektedirler. Bununla birlikte ulus devlet günümüzde her ne kadar uluslar üstü güçlerden etkilense de yerel, bölgesel ve özel güçlerin gelişimiyle varlığını daha geniş bir alana yaymaktadırlar.¹⁴⁰

Egemenlik, tezimizin konusu olan Avrupa Birliği ile devletler arasında var olan ilişkilerde öne çıkan noktalardan en önemlisi olarak görülebilir. Özellikle devlet, egemenlik, güç dengesi ve uluslararası hukuk açısından bakacak olursak, aslında uluslararası hukuk kurallarının ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlerin, devletlerin kendi aralarındaki güç dengesini koruma amacıyla oluşturulduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Birliğin tarihçesine baktığımız zaman bunu açıkça görebilmekteyiz. Devletlerin kendilerinin egemen olması bir tarafa, uluslararası hukuk da o devletlerin üzerinde daha büyük bir egemen irade, bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Egemenliğin kökenini araştırırken günümüzde devletlerin durumu ile bağlantılı olan nokta da buradadır. Nasıl ki egemenliğin kökeninde, bireylerin doğal özgürlük hallerinden vazgeçip, kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla bir üst otorite yaratmalarını gördüysek, günümüzde de devletlerin kendilerinde bulunan özgür iradelerini, özellikle dış politika, vergi, para, ekonomi gibi alanlarda, daha üst bir otoriteye devrettiklerini, ya da kendilerinin tek başına olmadığını kabullendiklerini görebiliriz.¹⁴¹

Devletlerin egemenliğini açıklarken uluslararası hukuk ile birlikte geçirdikleri dönüşüme de değinmemek, kavramı açıklamak bakımından eksik kalacaktır. Nasıl ki bireyler kendi egemenliklerinden devlet lehine vazgeçebiliyorlarsa, onu yetkilendirebiliyorlarsa, aynı şekilde Avrupa Birliği'nde de üye devletlerin kendilerinde bulunan haklardan feragat ettiklerini görebiliriz. Bu feragat durumu, nasıl ki halkın devlet karşısında aciz bir şekilde bırakılmayacağını gösteriyorsa, aynı

¹⁴⁰ Michael Smith, a.e., s.251.

¹⁴¹ Roy H.Ginsber, "Conceptualizing the Eu as an International Actor: Narrowing the Theoretical Capability Expectations Gap", s. 449.

şekilde devletlerin de Birlik ya da başka herhangi bir uluslararası örgüt karşısında tamamen aciz bir şekilde bırakılmayacağı konusunda kesinlikle nettir. Burada, devletler üzerindeki egemen iradenin, devletler arasındaki gerginliği azaltması ve eşitsizlikleri gidermesi açısından uluslararası hukuk olması daha uygun olmaktadır.

Nasıl ki egemen devlet karşısında bireyler eşit konumda oldukları takdirde düzen ve adalet sağlıklı bir şekilde yürürse aynı şekilde de uluslararası hukukun devletler üzerinde egemen olmasıyla da devletler arası ilişkilerin belli bir düzen çerçevesinde yürümesi daha da kolaylaşmaktadır. Bu durum güç – çıkar dengesi ve savaş-barış gibi uçlarda gezen yöntemler yerine politika yapmanın da daha kolaylaştığı bir düzeni ortaya çıkarabilmektedir. Avrupa Birliği gibi geniş üyeye ve nüfusa sahip olan Birlikte dahi, üye devletler arasındaki eşitsizliklerin tamamen ortadan kaldırılamaması, Birliğin etkin bir güç olarak işlemesini de geciktirmektedir.

142

Devletler ve uluslararası örgütlerden, uluslararası hukuk ve egemen kavramından bahsederken daha önce de bahsedilen devlet tanımından yola çıkarak Max Weber'in devlet tanımını hatırlamakta yarar vardır. Weber'e göre, devlet meşru güç tekeline sahiptir. Buna göre gerektiği takdirde bu şiddeti, düzeni ve adaleti sağlamak amacıyla kullanabilir. Burada devletin şiddeti kullanması sonucunda, egemen iradenin, kendisini var eden halka karşı zor kullanması, etik açıdan yanlış olabilir. Doğal durumdaki insan formundan çıkan birey özgürlüğünü, örneğin Hobbes'un Leviathan'ına verdiği gibi, kendi isteğiyle özgürlüğünden vazgeçmiş olur ve egemen iradenin kendisi üzerindeki yaptırımlarını da baştan kabullenmiş olur.¹⁴³ Bu durumda kendisinden alınan yetkilerin tekrar kendisini sınırlamak için kullanılması ne derece doğrudur? Bu sorunun cevabını, aynı şekilde Avrupa Birliği'nin, kendisinin varolmasını sağlayan devletleri, kendi istekleriyle egemen iradelerinin bir kısmını devretseler dahi, belli konularda kısıtlaması üye devletlerce neden kabul edildiği sorusu ile de derinleştirebiliriz. Avrupa Birliği, hem üye devletlerinin en can alıcı politika alanlarında egemenliklerini devralmak isteyip hem

¹⁴² Fredrik Söderbaum ve Luk Van Langenhove, "The EU as a Global Actor and the Role of Interregionalism", s. 256.

¹⁴³ Leo Strauss, "Tabii Hak ve Tarih, s. 281.

de nasıl 27 üyeli ve yaklaşık 500 milyona yaklaşan nüfusu ile birlikte bu kadar geniş çapta bir örgüt olabilmiştir? Egemenliğin en başta sivil barışı ve adaletli bir düzeni sağlamak için ortaya çıkmış olması, günümüzdeki gibi modern devlet tarzına uyabilmesi, yani kaynağının İlkçağlarda olduğu gibi doğa düzeni ya da Orta Çağda olduğu gibi Tanrı kaynaklı olmaması, onun günümüzde halk egemenliği ile kendisini göstermesini de sağlamıştır. Özellikle egemenliğin, eşitlik ve özgürlük gibi kavramlarla birlikte tüm dünyaya yayılmasını sağlayan Fransız İhtilali, imparatorlukların boyunduruğu altında yaşayan halkların kendi kimliklerinin ortaya çıkmasına yardımcı olmuş ve bu sayede bağımsızlığını kazanan halklar kendi ulus devletlerini kurmuşlardır. Bu modern ve kaynağını ne Tanrı'dan ne de doğadan alan ulus devlet, artık sivil barışın garantisi olmaya başlamıştır. Eskiden kilisenin sağladığı barışı, şimdi egemen iradeyi kullanan kuvvet sağlamaktadır. Bu kuvvet kral da olabilir halk da. Egemen kuvvetin farklılaşması, egemenliğin kaynağını değil ama yönetim şeklini değiştirebilmektedir. Nasıl ki bireyler doğa durumundaki özgürlüklerinin sınırsızlığından, düzenli yaşam uğruna vazgeçebilmişlerse aynı şekilde devletlerin de daha büyük fayda uğruna egemenliklerini sınırlandırmaları, faydalı bir alışveriş olarak görülebilir.

Egemenliklerin bir üst otoriteye devredilmesi ile birlikte üye devletler Avrupa Birliği'ni klasik uluslararası örgütlerden farklı bir yere koymuşlardır. Bu durumu incelerken Avrupa Birliği'nin anayasa yapma çalışmalarına da kısaca değinmemiz gerekmektedir. Genişleme süreciyle birlikte üye devlet sayısının artması, anayasayı zorunlu bir hale getirmiştir. Avrupa Birliği'ni oluşturmak sadece belli antlaşmalar ve yapılan düzenlemeler, yayınlanan deklarasyonlar ya da toplanılan zirveler neticesinde yapılabilecek bir şey değildir. Klasik anlamda uluslararası aktör niteliklerine bakacak olursak günümüzde devlet, eskisi kadar olmasa da, güçlü bir aktördür. Buna göre üye devletlerin, geniş bir alana yayılan bir Birlik oluşturur ve de bunu yapısal reformlarla destekleyip bir üst düzeye çıkarırken devlete benzer bir yapı yaratmak istemeleri de kaçınılmazdır. Birliğin kurumsal alanlarında çıkan problemlerden birçoğu işleyiş ve uyumlandırma ile ilgilidir. Özellikle devletlerin egemenliklerini paylaştıkları bir sistemden söz ediyorsak eğer, bu sistemin sadece

merkezde bulunan bürokratlar eliyle yürümeyeceği de açıktır.¹⁴⁴ Üye devletlerin her birinin ulusal programları ve çıkarları olduğunu göz önünde bulundurursak, bunları zedelemeyen içinde buldukları Birliğe katılmak istediklerini söyleyebiliriz. Bu durum sadece Brüksel'den idare edilen bürokratik bir sistem yerine AB genelinde yaklaşık 450 milyon vatandaşın da aktif olarak katıldığı bir sistem daha uygun gözükmektedir. Elbette ki halkların buna katılması sağlanırken her kararda aktif bir şekilde yer almaları beklenemez. Ancak bir devletin en önemli yapıtaşı olan Anayasa olmadan da devlet gibi güçlü bir uluslararası aktör olmak isteyen bir örgütün istediği hedeflere ulaşması zor gözükmektedir.

Öncelikle Birliğin Temel Haklar Şartı'nı kabul etmiş olması ve Avrupa Birliği vatandaşlığı kavramını öne sürmesi, uluslararası alanda Birliğin etkin bir rol oynama şansına sahip olmasını sağlayacaktır. Bu durum, giderek genişleyen Birliğin yaklaşık 450 milyon civarında olan vatandaşlarının kendi ulusal devletleri haricinde Birliğe de aidiyet duygusu hissetmelerini beraberinde getirecektir.¹⁴⁵

Bu durumun haricinde, Birliğin işleyişi konusunda büyük problem yaratan nitelikli oy çokluğu ilkesinin kullanıldığı alanların artması olumlu bir nokta olarak görülse de hala istenilen alanlara yaygınlaştırılamamıştır. Oybirliği yerine oyçokluğu ilkesinin uygulandığı bir Avrupa Birliği kuşkusuz uygulamaya çalıştığı politikaları daha kolay bir şekilde kabul ettirebilme potansiyeline sahiptir. Yapılan Anayasa Taslağı, Birliği daha kolay, hızlı ve etkin bir şekilde işleyen bir kurumsal yapıya kavuşturmak amacı güdüyorsa o halde Birlik üye devletlerini ortak bir noktada buluşturup ortak karar alarak yapısını daha işler hale getirebilmelidir.¹⁴⁶

Birliğin taslakta ifade edilen “Birlik, üye ülkelerin yardımcısı konumundadır ve yapılan eylem eğer devletlerin tek başlarına başarılı olmayacağı bir alan ise amaca ulaşmak için Birlik dahilinde hareket edilebilir” ifadesi ile aslında devletlerin ulusal egemenlik haklarını ellerinden almak yerine onlarla ortaklaşa işbirliğine giderek daha

¹⁴⁴ J.H.H. Weiler, “A Constitution for Europe? Some Hard Choices”, *JCMS*, 2002, Volume 40., Number 4., s. 566, <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/118909247/PDFSTART>, s. 565.

¹⁴⁵ Doç. Dr. Ercüment TEZCAN, “Avrupa Birliği Anayasa Taslağı Ve Öngördüğü Yenilikler”, <http://www.abchukuk.com/makale14.html>

¹⁴⁶ J.H.H. Weiler, a.e., s. 566.

güçlü bir yapısal alan sunmayı hedeflediğini göstermektedir. Birliğin Anayasa Taslağı oluşuncaya kadar meydana getirdiği yapılanmalar zaten kendisinin halihazırda dış ticaret, gümrük birliği, tarım vb. konularda yasal hakları elinde bulundurduğuna işaret etmektedir. Yeni taslakla birlikte Birliğin egemenlik haklarını, üye devletlerin haklarını gasp etmeden artıracığını, kimi zaman hükümetlerarası bir pozisyonda hareket edebileceğini kimi zaman ise sadece üye devleti destekler nitelikte hareket edeceğini belirtmiştir.¹⁴⁷

2002 yılında Anayasa Taslağı ile ilgili Kurultayın başlaması neticesinde tarihsel olarak yapılan sıraya kısaca göz atarsak taslak metin 2003 Haziranında AB zirvesine sunulmuş, 2004 Haziranında da kabul edilmiştir. Mayıs 2004'te tarihinin en büyük genişlemesi ile 25 üyeli bir Birlik haline gelen AB, yapılan Anayasa Taslağını 2005 Mayıs ve Haziranında sırasıyla Fransa ve Hollanda'da halkoylamasına sunmuş ve Avrupalı iki devletin halkları tarafından reddedilmiştir. Avrupa Birliği'nin kurulduğu tarihten itibaren yapılan antlaşmaları bir potada birleştirmeyi hedefleyen Avrupa Birliği Anayasa Taslağı, AB'nin güçlerini ve imkanlarını belirlerken Birliğin nerede güç kullanıp yetkilerini gösterebileceğini ve bunun karşısında da üye devletlerin veto etme haklarını hangi koşullarda ellerinde bulundurduğuna dikkat çekmektedir.¹⁴⁸

Birliğin yasal kapasitesi ve üçüncü kişilerle ilişkiye geçebilmesi (örneğin anlaşma imzalayabilmesi) için yapılan reformlar, Birliğin genişlemesi ve etkinleşmesi ile birlikte hız kazanmıştır. Avrupa Birliği'nin devlet kadar önemli bir uluslararası aktör olmasını konusunda çalışmalar yapan Birlik üyeleri, bir devlet için önemli olan dış politika konusundaki karar alma süreçleriyle ilgili yapısal değişikliklerde bulunmuşlardır.¹⁴⁹ Dış politika, çoklu dış ilişkiler bütünü olarak değil bir sistem olarak ele alınmalıdır. Burada önemli olan nokta, giderek artan Birlik üye ülkelerinin karar alma süreçlerinde tutarlılık gösterip gösteremeyeceği sorunudur. Dış politika, bir devlet için hayati önemdedir ve hükümetlerin değişmesi, genel itibariyle dış politikadaki amaçları ve yöntemleri değiştirmemelidir. Aynı şekilde, 6

¹⁴⁷ J.H.H. Weiler, a.e., s. 568

¹⁴⁸ E.Tezcan, a.e., s. 7.

¹⁴⁹ John McCormick, "Understanding the European Union", s. 192.

ayda bir değişen dönem başkanlığı gibi kısmen tutarsızlık gösteren bir uygulamanın yenilenmesi, ve Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası kapsamında üye ülkelerin karar alma süreçlerine engel olmaması için, Avrupa Birliği kurucu antlaşması sayılan Maastricht'ten itibaren birçok değişiklik yapılmıştır. Bunlardan sonuncusu, 13 Aralık 2007'de, Portekiz'in başkenti Lizbon'da imzalanan ve 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'dır.

Taslak Anayasa'nın Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlar sonucunda reddedilmesinin ardından 2007 yılında, başta kurumsal değişikliklerin yapılması ve karar alma süreçlerinin basitleştirilmesi amacıyla Lizbon Antlaşması üzerinde çalışmalar başlamıştır. 13 Aralık 2007 tarihinde Lizbon'da imzalanan Antlaşma, reddedilen Anayasa'da yer verilen sembolik öğeleri kapsamamakta ancak kurumsal ve işleyişe ilişkin değişiklikleri korumaktadır.

Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği'nde demokrasinin güçlenmesi, Birlik üye ülkelerinin vatandaşlarının değişen dünya dinamiklerine ayak uydurması ve toplam 27 üyeye sahip Birliğin, zamanla gelişen reformlara ihtiyaç duyması sebebi ile yapılmış bir antlaşmadır. Özellikle Birliğin hantal kalan kısımlarının etkinleştirilmesi ve önemli bir yere sahip olan ODGP'nin işlerliğinin sağlanması için faydalı olacağı düşünülmektedir.¹⁵⁰

Antlaşma, Birliğin dış politika ve güvenlik stratejisi konusunda söz sahibi olan bir "Yüksek Temsilci" mevkisi oluşturulmasını öngörmüştür. Bu Yüksek Temsilci, ODGP konusunda söz sahibi olacak, Avrupa Komisyonu başkan yardımcısı olacak ve AB Dış İlişkiler Konseyi toplantılarında Başkanlık yapacaktır. Yüksek Temsilci, Avrupa Birliği ODGP Yüksek Temsilcisi ve Dış İlişkilerden Sorumlu Komisyonerin yetki ve görevlerini birleştirerek Birliğin, özellikle dış

¹⁵⁰ Sylvia Gloggnitzer, "The Treaty of Lisbon, Amendments to the EU Treaties and Their Consequences for EMU", **Monetary Policy & the Economy**, Q1/08, http://eptypen.oenb.at/en/img/mop_2008_q1_analyses4_tcm16-84830.pdf, s.72.

politika konusundaki eylem ve tavırlarının daha tutarlı, istikrarlı ve etkili olmasını sağlamak amacıyla. ¹⁵¹

Lizbon Antlaşması, AB'nin yapısal anlaşmalarını iki şekilde yenilemeyi amaçlamıştır. Birincisi, dış politikanın Avrupa Birliği kısmında nasıl ele alındığına dair bir yenilik getirirken Birliğin dış politikada daha görünür bir hale gelmesini arzu etmektedirler. İkinci olarak da kuruluşundan beri tartışmalara neden olan ulusal politikalarla AB'nin kendi politikası arasındaki farklılıkları gidermeyi ve hatta ulusal temsilcilerle Birliğin kurumsal çalışanlarını yan yana çalıştırmayı hedeflemiştir. ¹⁵² Bu bağlamda AB çalışmalarına katılmak için ulusal parlamentolara daha fazla imkan tanınmıştır, Bu sayede Birliğin sürekli eleştirilen demokrasi eksikliğinin bir kısmının da giderilmeye çalışıldığını görebiliriz. Ulusal parlamentoların Birliğin egemenlik paylaşımı neticesinde yaptığı eylemlerin daha rahat denetlenmesini de getirmesi itibariyle meşruluğunu arttıracak bir atılımdır.

Bunun yanı sıra vatandaşların Avrupa Birliği'ndeki karar alma süreçlerine daha yakından katılımlarının sağlanması da amaçlanmıştır. Birden fazla devletten bir milyon AB vatandaşının Komisyon'da yeni politikaların getirilmesi konusunda etkin bir şekilde rol alabileceği, Lizbon Antlaşması sayesinde belirlenmiştir. Bu sayede vatandaşların yasama sürecine katılımının sağlanması ve Birlik ile ilişkilerinin artırılması amaçlanmıştır.

Birlik için en hassas konulardan biri olan üye devletlerin parlamentoları ve onların karar alma süreçleri ile Avrupa Birliği'nin uyumlandırılması konusunda ise Lizbon Antlaşması'nda kimin hangi yetkileri bulundurduğu da ortaya konulmuştur. Bu antlaşma ile Birlik, kendisine hangi konularda yetki devredildiyse onu kullanacak, geri kalanını üye devletlere bırakacaktır. ¹⁵³ Üye devletler ve Birlik arasındaki yetkilerin sınıflandırılması ile de iki taraf arasındaki ilişkiler daha şeffaf

¹⁵¹ Sanem Baykal, "İrlanda'nın Lizbon Antlaşması Referandumu ve Avrupa Birliği'nin Yeni Krizi", <http://www.asam.org.tr/temp/temp790.pdf>, 24.6.2008

¹⁵² Sylvia Gloggnitzer, a.e., s.76.

¹⁵³ **Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşma'yı tadil eden Lizbon Antlaşması**, [çev.] Zeynep Özler, Can Mindek ve Fulya Batur, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, s.173.

ve etkili yürüyebilecektir. Lizbon Antlaşması ile getirilen yeniliklerden biri de isteyen ülkenin Birlik'ten çıkabilme olanağının dile getirilmiş olmasıdır.

Birliğin kimliğinin dünyadaki olaylarda etkin bir şekilde belirmesi ve uygulamaya geçmesi, ekonomik birlikten siyasi bir birlik olma sürecinin temel hedeflerinden biri olmuştur. Özellikle sınırları genişleyen ve yeni ülkeleri de bünyesine katarak farklı coğrafyaları ve farklı sistemleri ortak bir potada buluşturmaya hedefleyen Birlik, bunu, dünyada sözü geçen ve uyumlu bir aktör olabilmek için yapmaktadır. Şimdiye kadar olan diğer bütün örgütlenmelerden farklı olan Avrupa Birliği, Lizbon Antlaşması ile özellikle 2005 yılında Fransa ve Hollanda tarafından reddedilen anayasa gibi toptan bir reform yerine kısmi değişiklikler ve iyileştirmeler öngörmektedir. Bunu yaparken de ülke üyelerinin ulusal parlamentosuyla ters düşmek ya da yetki çatışmasına girmek yerine Birliğin hedefleri doğrultusunda yetki ve güç paylaşımına gitmeyi hedeflemektedir. Özellikle üye devletlerin parlamentolarının, antlaşmayı gözden geçirmek ve kendi alanlarını tehdit edip etmediğini anlamak için belirli bir süreleri vardır. Birliğin özellikle 27 üye ülke kapsamında genişlemesi, üye ülkeler arasındaki nüfus, etkinlik ve oy farklılıklarını da su yüzüne çıkarmıştır. Lizbon Antlaşması bu açıdan da önem kazanmaktadır. Nitelikli oy çokluğu uygulamasının yeni politika alanlarını da katarak genişlemesi, etkili bir karar alma sürecine doğru gidildiğinin de bir habercisidir.¹⁵⁴

Lizbon Antlaşması, Birliğin uyumlu ve tutarlı bir aktör olma potansiyelini de beraberinde getirmektedir. Uluslararası krizlerde hızlı ve etkin bir rol oynamadığı gerekçesiyle eleştirilen Avrupa Birliği'nin, yapılan reformlar ve yeniliklerle daha geniş bir bakış açısı ve etkin bir kararlılığa sahip olması tasarlanmıştır. Özellikle üye ülkelerin birbirinden bağımsız hareket etme potansiyellerinin olduğu dış politika alanında güçlendirilmiş bir işbirliği ve etkinlik kazanma arzusuyla kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Birlik için Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi'ne Catherine Ashton'un seçilmesi ve Konsey Başkanı olarak da Herman Van Rompuy'un seçilmesi ile birlikte bu ünvanlar somut bir kişiliğe bürünmüştür.

¹⁵⁴ Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşma'yı tadil eden Lizbon Antlaşması, s. 180.

Lizbon Antlaşması'nın getirdiği yeniliklerden kısaca bahsettikten sonra üzerinde önemle durulması gereken noktayı da belirtmek istemekteyiz. Bu nokta, üçüncü bölümde inceleyeceğimiz vatandaşlık kavramı ve halkların Avrupası ile ilgilidir. Avrupa Birliği'nin özellikle Lizbon Antlaşması ile ulaşmak istediği nokta, halkları kaynaştırıp aynı zamanda Birlik politikalarına etkin katılımını sağlamaktır. Bu bağlamda öne çıkan nokta Birliğe aidiyet hissi ve Avrupalı kimliğinin benimsenmesidir. Gelecek bölümde bu kavramlar üzerinde durularak Birlik, kimlik ve vatandaşlık ekseninden incelenecektir.

III.BÖLÜM

NE BİR ULUSLARARASI ÖRGÜT, NE BİR DEVLET: KİMLİĞİNİ ARAYAN AVRUPA

Kimlik, birçok faktörün bir araya gelmesi ve harmanlanmasıyla oluşmaktadır. Kimlik, bir kişinin kendisini betimlerken kullandığı bir argüman olduğu için, kendisini oluşturan tarihsel, coğrafi, siyasal, dini, ailevi, ırksal ve yaşam tarzı gibi belirleyici faktörlerden söz ederken aynı zamanda karşıt olduğu fikirlerden, yaşam tarzından ya da siyasal ideolojilerden de söz edebilir. Yani bir kişinin kimliğini belirleyen etmenler, onun savunduğu ya da karşı olduğu şeylerin bileşkesi halindedir. Sadece sahip olunan değil aynı zamanda reddedilen ya da uğruna mücadele edilen şeylerden yola çıkarak da kimlik belirlenebilmektedir.

Kimlik kavramından bahsetmemizin sebebi, son 20 yılda gelişen ve uluslararası arenada sıkça tartışılan Avrupa Birliği'ne farklı bir bakış açısı getirebilmektir. Bilindiği gibi, Avrupa Birliği, gerek Türkiye'de, Türkiye'nin üyeliği ve Türkiye-Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler bakımından, gerekse Birliğin günümüzdeki, özellikle anayasa çalışmaları ve referandumlar sonrasında içine düştüğü sıkıntılı durum nedeniyle üzerinde çokça görüş bildirilen bir alan haline gelmiştir. Avrupa Birliği'ni, tarihçesinden ve geçirmiş olduğu süreçlerden kısaca bahsettikten sonra bu bölümde kimlik oluşturma sürecinde yaşadıkları ve nedenleri açısından karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Bu çalışma Avrupa bütünleşme projesinin ortak bir kimliğe ihtiyaç duyduğu inancına dayanır; bu kimlik 'daha yakın bir birliğin' başarısı ve devamı için hayati bir araçtır.

Avrupa Birliği üye devletleri için ortak kimlik sorunu, Birliğin bugün karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Avrupa'da mevcut olan kimlikler ve onun Avrupa Birliği'ne etkileri her ne kadar

entegrasyonun daha genişlemesi ve derinleşmesiyle ilgili olarak yeni tartışılmaya başlanan bir konu olsa da özellikle anayasa tartışmalarıyla birlikte hız kazanmıştır.

Kimliklerin dilsel, dinsel, bölgesel, kültürel ve tarihi olarak çeşitlendiğini göz önüne alacak olursak, Avrupa Birliği içerisindeki çeşitli kimliklerin, Avrupa entegrasyonundan farklı düzeylerde etkilendiklerini söyleyebiliriz.¹⁵⁵

1980lerin ortasından itibaren Avrupa entegrasyonunda başlayan canlanma ve 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması oylaması, sonrasındaki süreç ve Soğuk Savaş sonrası düzenin yıkılması, politik düzen, meşruluk ve kimlik sorularını da beraberinde getirmiştir. Yeni Avrupa’da Almanya’nın rolü, Avrupa Birliği’nin kıtasal genişlemesi, bölgeselliğin artması ve Avrupa’nın sınırlarındaki göçmenlerin durumuyla ilgili sorular, Avrupalı kimliği ile Avrupa projesi arasındaki ilişkinin de gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ne kadar Avrupa ve kimin Avrupası soruları, Avrupa düzeninin geleceği ile ilgili yerel ve uluslar üstü düzeydeki tartışmaları yansıtmaktadır. Buradaki asıl soru, kimliğin politikası ile ilgilidir çünkü bu durum yeni Avrupa’da dikkate değer bir öneme sahiptir ve Avrupa Birliği de artık bir problem çözmekten ziyade kendi doğası hakkındaki yapısal sorunlarla uğraşmaktadır.

Avrupa projesi, üye devletlerdeki ve daha geniş Avrupa’daki kimlik problemlerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Entegrasyon dinamiği, farklı devletler ve halkların, toplulukların kendilerini politik ekonomik ve kültürel olarak nasıl tanımladıkları üzerinde bir etki sahibidir. Sınırsız Avrupa amacı, dahil etme ve hariç tutma sistemlerinin doğasındaki sınırları da değiştirmiştir. Aynı zamanda Avrupa vatandaşlığının konsepti, kapsamı da klasik vatandaşlık kavramına yeni bir boyut eklemektedir.

Entegrasyon, supranasyonel boyut ile şekillendirilen yoğun ve derin kurumların şekillendirdiği ekonomik işbirliğinin ortak paylaşılan yararları üzerine

¹⁵⁵ Franz C. Mayer and Jan Palmowski, “ European Identities and the EU , The Ties that Bind the Peoples of Europe”, *JCMS* 2004 V: 42. N: 3. s. 577, <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/118755491/PDFSTART>, 24.4.2009.

kurulmalıdır. Avrupa entegrasyonunda, üye devletler, vazgeçilmez bir öneme sahiptirler. Avrupa yönetiminin ulusal bileşenini tayin etmekteki en önemli güçlüklerden bir tanesi, aşırı gerilimli fakat kolay bulunmayan bir karaktere sahip olan ulusal deneyimlerin değişiklikleridir.¹⁵⁶

Bu girişten sonra, bu çalışmanın üzerinde sıklıkla duracağı kavramlardan en önemlisine kısaca bir göz atmak gerekmektedir. Bu kavram, kimliktir. Kimlik, kısaca tanımlandıktan sonra ulusal kimlik ve en sonunda da Avrupalı kimliği ile ilişkilendirilerek incelenecektir.

A) Kimlik

Kimlik kavramının anlamına basitçe bakacak olursak Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre kimlik; “toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü” olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁷ Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü olarak da aktarılan kimlik, özellikle bir bireyin toplum içerisinde kendisini tanımlayan özelliklerin bütününden oluşmaktadır. Bu anlamda kimlik kelimesi, toplumsal ve akademik anlamda doğası itibariyle çok çeşitli tanımlara denk gelebilmektedir. Tarihsel bakış açısından bakarsak, kimlikler, demokrasiyi yok saymak ve kişiler arasında hızlıca bir bağ kurmak amacıyla diktatörler tarafından kullanılan ve yabancıları dışlayan bir çağrışıma sahiptir. Bu bağlamda kimlik, kimi görüşlere göre, popüler olarak ve propaganda söylevlerinde kullanılmaktadır çünkü aslında var olmamaktadır. Bununla birlikte sosyologlar, kimliği toplum ve halk arasındaki bitişiklikten kaynaklanan bir kaygı ile düşünmüşlerdir. Bu anlamda bakarsak sosyologlar vatandaşların dönüşümünün sağlandığı 1990lı yıllardan itibaren kimliği en önemli karakterlerden bir olarak düşünmüşlerdir. Burada kimlik, bir obje

¹⁵⁶ Brigid Laffan, “The Politics of Identity and Political Order in The Europe”, *JCMS*, V: 34, No. 1, Mart 1996, [¹⁵⁷ <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=198317>](http://www3.interscience.wiley.com/search/allsearch?mode=quicksearch&products=journal&WISsearch2=1468-5965&WISindexid2=issn&contentTitle=JCMS%3A+Journal+of+Common+Market+Studies&contextLink=blah&contentOID=118502074&WISsearch1=identity&WISindexid1=WISall, 24.4.2009 , s.82.</p></div><div data-bbox=)

ya da bir insanın diğeri bir obje ya da insandan farklılığı, farklılaştırıcı bir özellik olarak tanımlanmaktadır. Burada kimlik çift yüzlü bir hal almaktadır, farklılaştırdığı ve bireyselleştirdiği kadar aynı zamanda toplulukçudur da. Kimlikler daimi olarak kurulmuş ve uzaklaştırılmıştır, içeride ve dışarıda kabul görmeye muhtaçtırlar. ¹⁵⁸

Avrupa Birliği, çeşitli kimlik ve formlara yardım eden, uluslar üstü, milletler üstü ve hükümetler arası özellikleriyle kompleks bir varlıktır. Kimlik çalışmalarındaki bu canlanma, bize Avrupa Birliği kimliği ile ulusal kimlik arasında diplomatik ya da politik bir mücadele olmadığını da göstermektedir. İnsanların her zaman birden fazla kimlikleri vardı ve şimdi AB, bu kimlikleri Avrupa kimliğiyle daha kolay kapsayabilmeyi örneklemektedir.

Avrupalı kimliği yaratma isteği, Birliğin giderek artan nüfusu ve genişleyerek nüfuz ettiği coğrafya bakımından tanınacak meşruiyetinin de sağlanması bakımından önemlidir. Birlik üyesi ülkelerin Birliğe üye olmaları doğrultusunda geçen süreçte referandumdan uyumlaştırmaya kadar birtakım yasal süreçlerden geçilse de, günümüzde halen Birlik üyesi ülkelerin vatandaşlarının Birliği tam anlamıyla benimseyemedikleri görülmektedir. Bu durum, Birliğin bürokratları tarafından kararların kapalı kapılar ardında alınmasından, demokrasi eksikliği iddiasına kadar bir çok nedenden kaynaklanmaktadır. Böyle bir durumda Birliğin neredeyse 500 milyona yakın sayıdaki vatandaşları için ortak bir kimlik tanımlaması yapması ve bu kimliği ulus kimliklerden daha üst bir düzeye yerleştirmeye çalışması, kendi mevcudiyeti için gerekli bir çabadır. Bu kimliği oluşturma konusunda çıkabilecek ne büyük zorluklardan bir tanesi de geçmişten gelen ve kuşaktan kuşağa benimsetilen, öğretilen farklı kültürlerin ve kimliklerin ortak bir noktada buluşup buluşamayacağı sorunudur.

Tanıma ve kimlik politikası üzerine disiplinler arası olan ve hızla büyüyen literatür, farklı kültürlerin nasıl bir arada yaşayacağı ve aralarını bulmak için nasıl bir yöntem izleneceği konusunu tartışmaktadırlar. Bu kaygılar özellikle Avrupa bazında

¹⁵⁸ Jean Leca, "Neden Söz Ediyoruz?", **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Jean LECA, çev. Siren İdemen, İstanbul, Metis Yayınları, Eylül 1998, s. 23.

hayli çeşitlidir. Liberal demokrasi, modern toplumların üzerine şekillendiği bu tip birliktelikleri beslemek için hayati bir öneme sahiptir. Her ne kadar bu tip toplumlar sağlam demokratik resimler olarak geliştirilmiş olsa da halen derin gerilimlere de sahne olmaktadır. Tanıma siyaseti büyük ölçüde eşitlik ve birey üzerine fazlasıyla önem atfeden bir yapıya sahiptir. Ayrıca tanıma siyaseti, grup bazlı bir doğal akışa sahiptir, ve sosyal ve etnik gruplar için tanıma taleplerini içerir. Önemli ve ihtilafli kısım ise her kültürün kendisine has bir özelliğe ve eşitliğe sahip olmasıdır.¹⁵⁹

Tezimizin konusuyla alakalı olarak Avrupalı kimliğinin üzerinde duracak olsak da, bireyin öncelikle ulusal kimliğinin günümüzde ön planda olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bir bireyde ulusal kimliğin oluşmasını saplayan ana etmenlerden biri o bireyin bağlı olduğu devlettir. Bu bağlamda kısaca günümüzde uygulanan ulusal kimliğe değinmek gerekmektedir.

1)Günümüzde Ulusal Kimlik

Ulusal kimlik, bir ulusun üyesi olmanın insana doğuştan kazandırdığı bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa Birliği'nde mevcut durumda bulunan halkların kaynaşmalarını ve ortak bir Avrupalı kimliğinde buluşmalarını, uygun bir ifadeyle belirtmek gerekirse, engelleyen şeylerin başında bireylerin ulusal kimlikleri gelmektedir.¹⁶⁰ Her ne kadar Avrupalı kimliğinin, bireylerin / halkların ulusal kimliklerine ek olarak ve tamamlayıcı bir şekilde varolacağı öngörülse de öncelikli olarak ulusçuluk kavramı ve ulusların oluşma süreçlerine kısaca bir göz atmak çalışmamız açısından faydalı olacaktır.

Ulusal kimlik, Vestfalyan ulus devlet sisteminde önemli bir imtiyaza sahiptir. Max Weber, devlet ve ulus arasındaki önemli farklılığın altını çizmiştir. Devlet,

¹⁵⁹ John Erik Fossum, "Identity Politics in the European Union", *Journal of European Integration*, V: 23, N: 4 2001 , http://pdfserve.informaworld.com/705035_758064766_788531690.pdf, 21.4.2009, s.380.

¹⁶⁰ Dr. Yalçın Akdoğan, *Kırk Yıllık Düş : Avrupa Birliği'nin Siyasal Geleceği ve Türkiye*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 12

politik bir kurumdur ve organizasyonel bir forma sahiptir, ulus ise kültürel bir birliktelik ve bir fikirdir. Benedict Anderson ulusu hayal edilmiş bir cemiyet olarak tanımlar çünkü en ufak bir ulusun bile üyeleri diğer üyeleri bilemez, onlarla tanışmamıştır, hatta haberi bile yoktur, gene de her biri kendi kafasında kendi komünyonunun hayalini yaşar.¹⁶¹ Topluluk olarak ulus bir birlik ve dayanışma üzerine kuruludur. Bazı semboller öne çıkarılmıştır, ve o topluluğun geçmişindeki bazı durumlar başkalarının emriyle vurgulanmıştır. Sadece halkların sembolik yapılanması, bir modern devleti ulus devlete dönüştürür.

Ulusçuluk ve ulus kavramlarına bakarken yararlanacağımız kaynaklardan biri, Benedict Anderson'un Hayali Cemaatler adlı eseridir.¹⁶² Anderson, milliyetçiliğin 18. yüzyılın sonlarına doğru, farklı tarihsel güçlerin kesiştiği noktada kendiliğinden meydana gelen bir sürecin ürünü olarak yaratıldığını, ancak bir kez yaratıldıktan sonra kopyalanabilir, model haline geldiğini ve birbirinden çok farklı coğrafyalara, farklı anlamlar yüklenerek yayıldığını ifade etmektedir. Anderson milliyetçiliği açıklarken, ilk olarak "ulus" kavramını sorgulamaktadır. Ona göre ulus "hayal edilmiş bir topluluktur". Ulusun üyeleri diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında bir bilgi sahibi olmayacaktır ama yine de her üyenin zihninde bir topluluk oldukları fikri/ hayali yaşamaya devam etmektedir; o halde ulus hayal edilmiştir. En büyük ulusun bile, dışında başka uluslara mensup insanların yaşadığı, esnek bile olsa sınırları vardır, ve hiçbir ulus kendisini insanlığın tümünü kapsayacak şekilde hayal etmez; buna göre ulus sınırlı olarak hayal edilmektedir. Ayrıca ulus, egemen olarak hayal edilmektedir, çünkü ulus hiyerarşik hanedanlık mülklerinin meşruiyetinin aşınmakta olduğu bir dönemde, aydınlanma ve devrim çağında ortaya çıkmıştır. Öte yandan, ulus bir topluluk, cemaat olarak hayal edilmektedir. Çünkü her ulusta, ilişkilerdeki tüm eşitsizliklere karşın, ulus daima bir yoldaşlık, bir kardeşlik olarak tasavvur edilmektedir. 18. yüzyılda aydınlanma ve akılcılık çağının doğmasıyla dinsel inançlar geri çekilmiş, ancak onların kısmen yatıştırılmış olduğu ıstırap ortadan kalkmamıştır. Bir başka deyişle insanlar için artık

¹⁶¹ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler : Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s.33.

¹⁶² Benedict Anderson, a.e., s. 53

ölümden sonraki dünyayı düşünerek rahatlama olanağı ortadan kalkmış, insan yeniden huzursuz bir varlık halini almıştır. İşte bu boşluğu bir anlamda milliyetçilik doldurmuş, modern çağda dinin yerini milliyetçilik almıştır.

Ulusçuluk konusunda çalışan bir diğer düşünür E.Gellner ise belki de en sonda söylenmesi gereken kavramı başta söylemektedir ve ulusların ulusçuluğu değil, ulusçuluğun ulusları yarattığını öne sürmektedir. Ona göre ulusçuluk, modernleşme ile birlikte öne çıkan bir olgudur. Ulusçuluk, siyasal birim ile ulusal birimin çakışmasını öngören siyasal bir ilkedir. Ulusçu duygu, ya bu ilkenin çiğnenmesinin yarattığı kızgınlıktan ya da onun gerçekleşmesinden duyulan tatminden kaynaklanmaktadır. .¹⁶³

Gellner'in kitabında ulusçuluk ve ulusla ilgili olarak göze çarpan kavramlardan bir tanesi de devlettir. Gellner, devleti uluslar ile bağdaştırırken öncelikli olarak Max Weber'in tanımına dikkati çekmek istemiştir. Buna göre devlet, toplumda meşru şiddet tekeli elinde bulunduran kurumdur. Ancak bu durum her zaman geçerli değildir, örneğin Gellner devleti böyle tarif etmektense, eğitim tekeli elinde bulunduran kurum olarak tanımlamayı yeğlemiştir. Böyle bir ifade seçmesinin nedeni, ulusçuluğun sanayileşmeyle ortaya çıkan bir kavram olduğunu, modernleşme olgusunun ve tek tip standart eğitimin ulusçuluk öğretisi ve ulus yaratma süreci bakımından hayati önemde olduğunu düşünmesinden ileri gelmektedir.

Konumuzla ilgili en önemli kavram olan kimlik, sanayi toplumlarında eğitim ile kendisini gösterebilmektedir. Bireyin aldığı eğitim onun toplum içerisindeki kimliği sayılmakta, hatta modernleşmeyle birlikte diploma hastalığı denilen şey ortaya çıkabilmektedir. Evrensel okuryazarlığa ulaşmak ve iletişimin tek tip dilden yapılması, sanayi toplumlarının genel özelliğidir. Toplum üyeleri, kendilerine kimlik kazandıracak eğitimleri başta örgün eğitimden geçerek almakta, daha sonra ise uzmanlaşmak istedikleri konu ile ilgili daha ayrıntılı bir eğitim almaktadırlar. Bu şekilde oluşan sistemde, tarım toplumlarının aksine, bireyler birbirlerinin yerini alabilmektedirler. Sanayi toplumlarında öne çıkan modern insan, eskiden olduğu gibi

¹⁶³ Ernest Gellner, **Uluslar ve Ulusçuluk**, Hil Yayın, İstanbul, 2006, s. 25

bir krala, prence, ülkeye ya da dine değil kültüre bağlılık göstermekte ve bu doğrultuda hayatını sürdürmektedir. Bu şekilde öne çıkan eğitim de, eskiden olduğu gibi bir sınıfın tekelinde olan bir şey olmaktan çıkmış, genelleşmiştir. Bu genel ve standartlaşmış eğitimi sağlayabilen tek örgüt ise karşımıza devlet olarak çıkmaktadır. Toplumun geneline ve standartlaşmış şekilde verilmesi itibariyle pahalı bir altyapıya sahip olan eğitimi, toplum içerisinde ancak devlet verebilecek haldedir.¹⁶⁴

Gellner'e göre, daha önce de belirttiğimiz gibi, ulusçuluk ulusları meydana getirmiştir. Ulusçulukla ölü diller yeniden canlandırılır, gelenek icat edilir, oldukça hayali, eskiye ait olduğu sanılan birtakım saf özellikler gündeme gelir.¹⁶⁵

Ulus olarak kendisini ifade eden toplumlarda vurgulanan iki nokta, irade ve kimliktir. Ulusun tanımına dair iki adet tanım ortaya çıkmaktadır, daha önce de belirttiğimiz gibi bunlar irade ve kültür esasına dayanan tanımlardır. Kültürel tanımda ulus, iki insanı, ancak ve ancak, düşünce, işaret, çağrışım, davranış ve iletişim biçimlerini kapsayan, ortak kültürden geliyorsa aynı ulustan saymaktadır. İradeci tanım ise iki insanın birbirlerini aynı ulustan kabul etmeleri neticesinde aynı ulusa mensup olduğunu ileri sürer. Burada ulusları insanların yarattığını söyleyebiliriz. Uluslar, insanların inanç, sadakat, dayanışmalarının ürünüdür. Bu grupları ulus yapanlar, aynı grupta olan üyeler olarak birbirlerini kabul etmelerinden ileri gelir, diğerlerini dışlamalarından değil. Burada gene göze çarpan özelliğin kültür olduğunu görmekteyiz.¹⁶⁶ Modernleşmenin gelgit dalgası dünyayı sallarken, şu ya da bu zamanda hemen hemen herkesin mutlaka haksız muamele gördüğünü hissetmesine ve suçluları da başka bir ulusun üyeleri olarak görmelerine yol açar. Eğer bu kimseler kendi ulusundan yeteri kadar kurban tanımlayabiliyorsa yeni bir ulusçuluk doğar, eğer bu ulusçuluk başarılı olursa o zaman bir ulus doğar.¹⁶⁷

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız kavramlar olan ulusçuluk ve milliyetçilik, sanayi toplumuna geçiş ve yüksek kültür yaratılması bakımından aynı anlama geldiği düşünülmüşür. Burada göze çarpan nokta, her iki yazarın da üzerinde

¹⁶⁴ Ernest Gellner, a.e., s. 54.

¹⁶⁵ Ernest Gellner, a.e., s. 109.

¹⁶⁶ Ernest Gellner, a.e., s. 118

¹⁶⁷ Ernest Gellner, a.e., s. 203

önemle durduğu noktanın, ulusların ya da milliyetlerin yaratılması sürecidir. Burada bizim çalışmamız açısından üzerinde önemle durduğumuz ve vurguladığımız şey ise Anderson'un deyimiyle milletlerin, Gellner'in deyimiyle ise ulusların yaratılma süreci ve onları bir arada tutan faktörlerdir. Bu faktörler ileride Avrupalı ortak kimliğini yaratma sürecinde karşılaşılan zorluklarda bizim referans noktalarımız olacaklardır.

Bununla birlikte başka yere bağlanma konusuna artık daha fazla bel bağlayamayanlar için bağlanacak, yaratılmış son bir topluluk kalmıştır: kalıcı, tahrip edilemez, ve üyeliği kesin olan bir yer: bir kez daha ulus, ya da etnik grup, toplum başarısız olduğunda kesin garanti olarak kendisini göstermektedir. Ona bağlı olmak için herhangi bir şey yapmak gerekmemektedir. Dışarı atılamazsınız. Orada doğmuşunuzdur ve orada kalacaksınız. Peki kadınlar ve erkekler bu topluluğa bağlı olduklarını nasıl bilirler? Bilirler çünkü ötekileri, bağlı olmayan, bağlı olmaması gereken ve asla bağlı olmayacak şekilde tanımlarlar. Ve her türlü insan ilişkilerinin ve değerlerinin krizde olduğu bir zaman diliminde yaşadığımızdan, yabancı düşmanlığı da bir ulusa bağlı olmanın neticesinde diğer uluslardan olanları yabancı ve düşman olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır.¹⁶⁸

Ekonomik ve teknolojik olduğu kadar yasal (meşru) algı olarak küreselleşme diğer faktörlerle birleştiğinde Vestfalyan devlet sistemi için derin bir meydan okuma teşkil eder. Bu yeni sistemi, ulus sonrası ya da yeni kozmopolit bir düzen olarak mı gördüğümüzle ilgili sorular belirlenmektedir. Vestfalyan sistemde ulusal kimlik kavramsal olarak imtiyazlıydı. Çeşitli değişim ve gelişimler, bu sisteme meydan okumuş ve değiştirmiştir. Küreselleşme önemli ölçüde devletleri etkilemiştir. David Held¹⁶⁹ bu faktörleri şöyle sıralamaktadır:

Öncelikle ekonomik, yasal ve askeri birliktelikler bu sistemi baştan aşağı değiştirmektedir. İkinci olarak yerel gruplar, hareketlenmeler ve ulusçuluk sayesinde ulus devlet sorgulanmaya başlamıştır. Üçüncü olarak da devletler birbirine kilitlenen

¹⁶⁸ Yves Santamaria, "Ulus- Devlet: Bir Modelin Tarihi", **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Jean LECA, çev. Siren İdemem, Metis Yayınları , Eylül 1998, 1. Basım, s. 22.

¹⁶⁹ John Erik Fossum , a.e., s. 388

politik kararları neticesinde küresel olarak birbirlerine zincirlerle bağlı hale gelmişlerdir.

Bu mantığa göre, Held'de, küresel olarak birbirine bağımlılık hali, ulusal kimliklere destek olan kurumsal mekanizmaları zayıflatmaktadır. Kendi rızaları olmadan devletlerin içinde bulunan azınlıklar , daha iddialı ve talepkar olmuşlardır. Bu durum devletlerin içinde gerginliklere neden olmaktadır. Daha da ötesi, göçler ve artan hareketlilik, etnik ve kültürel farklılıkları daha da arttırmıştır. Bu farklılık kendisini ayrılma, otonomi, kendi kendini yönetme hakkı ya da federasyon şeklinde göstermektedir. Aynı zamanda bu durum göçmenler için ise çok etnikli halkların doğması ile sonuçlanmaktadır.¹⁷⁰

Sanayi toplumunda kendisini gösteren ulusçuluk anlayışı, modernleşme ve sistemin değişimiyle birlikte dönüşüme uğramıştır. Günümüzde ulusal kimlik kendisini etiketleme yoluyla da göstermektedir. Toplumdaki isimsel sınıflama, herkesin yaygın isimler kullanması nedeniyle zaman zaman sekteye uğrasa da ismin önüne getirilen sıfatlar da o kişinin tanımlanmasına yardımcı olmaktadır. İsim ve form, bir kimliği belirlemek için kullanılan en yaygın araçlardır.¹⁷¹

Orta Çağ'da ismiyle birlikte o kişinin sosyal statüsü, ailesi, serfleri, ünvanı da kendisini ayıran özelliklerdendir. Kapitalizm ise vassal, serf ve ailesel ilişkilerin kimlik belirlemedeki etkisini yıkıma uğratan ve kişisel bağların değişmesine yol açan bir dönüşümdür. Modern devlet ise kiliseyi ve aileyi, yıkıntıya uğramayan sosyal bağları, ulusallaştırmıştır. Devletin bakış açısından onların hepsi de eşittir, subjelerdir. Fakat gene de herhangi bir şeyin tümünden değişmediğini varsayabiliriz, sadece kontrol etme olanağı daha afişe hale gelmiştir. Bu bireyleri birbirlerinden farklı hale getiren tek şey ise, devletin gözünden, o vatanın topraklarında ya da dışarıda doğup doğmamalarıdır. Günümüzde ulusal kimliği bu şekilde açıkladıktan

¹⁷⁰ John Erik Fossum, a.e, s.390.

¹⁷¹ Dieter Hoffman-Axthelm, "Identity and Reality : The End of the Philosophical Immigration Officer", **Modernity and Identity**, Blackwell Publishing, UK, 1992, s. 198.

sonra tezimizin asıl konusu olan Avrupa Birliği'ne etkisini incelemek yerinde olacaktır.

2)Ulusal Kimlik ve Avrupa Birliği'ne Etkisi

Ulusal kimlik, ulusla bireyin kurduğu ilişkinin yoğunluğu ve türüne bağlı olarak tanımlanabilmektedir. Daha spesifik olursak, ulusal kimlik, kendi ulusuna duyduğu pozitif eklentinin yoğunluğuna işaret etmektedir. Bireyin ulusal duyduğu bağ ne kadar güçlüyse, ekonomi ve politika üzerindeki ulusal etkiyi düşüren, azaltan ölçüler daha zor kabul edilmektedir. Daha önceden devletin kontrolü altında olan kültürel, ekonomik, siyaset gibi alanların artık Birlik alanına girmesi, bir nevi ulusal sınırlara tecavüz gibi gelmektedir. Bu da Avrupa Birliği'ne karşı, ortak Avrupalı kimliği konusunda çıkacak itirazların başlangıç noktası kabul edilebilir. Her ne kadar Avrupa Birliği ulusal kimliklerin yerini almak yerine onu tamamlayacağını öne sürse de bu durum kolaylıkla aşılamayacaktır.

Ulusal kimlikle ilgili diğer bir alan da bireylerin çeşitli bölgesel varlıklara duydukları bağ ile ilgilidir. Bireyler kendi mahalleleri, kendi bölgeleri, kendi ülkelerine karşı bir bağ hissetmektedirler. Bireylerin kendi sadakatlerini en yüksek politik ünite kendi ana topluluklarıdır. Bu mantıkla ortak bir Avrupalı kimliğini oluşturmayı mümkün gören ve buna inanan bireyler, ana toplulukları olarak Avrupa Birliği'ni görmektedirler ve Birlik otoritesini daha kolay kabul edebilmektedirler. Bu sayede onların Birlik üyeliğine daha olumlu baktıklarını söyleyebiliriz. Öte yandan ortak bir Avrupa kimliği olduğuna inanmayan insanlar kendi ana topluluğu olarak kendi ulus devletlerini ya da daha düşük düzeydeki bir organizasyonun (yerel yönetimler vs.) görmektedirler. Bu durumdaki bireyler, Avrupa vatandaşlığının kendi bağlı buldukları ulusun kendi kavramına ters olduğunu düşünürler. Bu görüşe göre Avrupa Birliği kendi vatandaşlarını idare etmek için herhangi bir otoriteye sahip değildir. Entegrasyon doğrultusunda atılan adımlar ana topluluğun gerçek

temsilcilerinden daha fazla güç alacaktır. Bu görüş, Birlik üyeliğine daha negatif bakmaktadır.¹⁷²

Bu durumun kavramsal açıklamasını yapmak isteyen araştırmacılar, kendi bölgelerine ya da ülkelerine bağlı olan bireylerin, Avrupa Birliği'ne direk olarak bağlı olma ya da sadakat duyma gibi durumları kolaylıkla kabul edemediklerini ileri sürmektedirler.¹⁷³ Halbuki bu iki aşamalı bir süreç olabilir, bireyler kendi ulus devletlerine bağlılık duyarlar, bu doğrultuda sadakatle bağlı oldukları ülkeler de Avrupa bütünleşmesine bağlı olduklarında, dolaylı yoldan da olsa kendilerini bu bağlılığın içerisinde bulurlar. Bu ikincil bağlılık, Avrupa entegrasyonunun ekonomik ve güvenlik konularında ulus devletlere yardımcı olacağı inancına dayanmaktadır.

Ulusal kimlik konusunun bir diğer yanı da yabancıya duyulan rahatsızlıktan ve onu tehdit olarak görmekten kaynaklanmaktadır. Şöyle ki ulusal kimliklerini, diğer alt kültürleri ya da kültürleri dışlayarak gösteren uluslar, Avrupa entegrasyonu doğrultusunda çeşitli kültürlerin ve kimliklerin yer almasına antipatiyle bakmaktadırlar. Avrupa entegrasyonu nedeniyle kendi ulusal kültürlerinin ve hükümetlerinin ihtiyacı olan ulusal kaynakların tehdit altında olduğunu hissetmektedirler. Kendi kimliklerini tehdit altında hisseden bireyler, Avrupa Birliği ve daha yakın bir Birlik fikrine daha soğuk bakmaktadırlar. Bu grup kendi ulusal kimliklerini ve ulus devletlerini daha korumacı bir yaklaşımla savunurken Avrupa Birliği'nden, yani dışsal etkenlerden de koruma ihtiyacı hissetmektedirler.¹⁷⁴

Kültürler arası diyalogun günümüzde Birliğin genişleyen sınırları, küreselleşme vb. neticesinde eskisinden daha yaygın bir şekilde gündeme gelmesi, halkların milliyetçi duygularını unuttukları anlamına gelmemektedir. Birlik üyesi ülkelerin halklarının, diyaloga açık olmalarına rağmen sıkı sıkıya tutundukları ulusal kimlikler milliyetçilik ile de yakından ilgilidir.¹⁷⁵

¹⁷² Eurobarometer, European Union Citizenship, Analytical Report, Şubat 2008

¹⁷³ Sean Carey, "Undivided Loyalties: Is National Identity an Obstacle to European Integration?", European Union Politics, Volume 3 (4), <http://eup.sagepub.com>, 24.4.2009 , s.388.

¹⁷⁴ Sean Carey, a.e., s. 390.

¹⁷⁵ Eurobarometer 72, Public Opinion in the European Union, Ekim-Kasım 2009, Globalisation, s. 17-19.

Bu araştırmalar bize göstermektedir ki Avrupa genişlemesi neticesinde yaratılmaya çalışılan ve bizim açıklamak istediğimiz ortak bir kimlik, basit hesaplamalar ya da kağıt üzerindeki planlar neticesinde kolayca oluşturulabilecek ve halkları pürüzsüz bir şekilde birleştirecek bir tutkal gibi görülmemelidir. Aksine halkların bu genişlemeye her ne kadar olumlu baksalar da kendi ulusal kimliklerinden kopmaya o kadar da hazır olmadıkları söylenbilir. Avrupalı kimliği, ulusal kimliklerden farkı ve Avrupa Birliği halkının bu kimliğe bakışı noktasında bir sonraki bölümde incelenecektir. Bu incelemeyi yaparken vatandaşlık kavramı da değerlendirmeye alınacaktır nkn vatandaşlık bir bireyin kendisini nereye ait hissettiği ile yakından alakalıdır.

B)Avrupalı Kimliği

Avrupa Birliği'nin ekonomik yönden işlevini tamamlayıp siyasal ortamda yerini almasıyla birlikte hakim olduğu coğrafyada ve ye devletler nezdinde kendisini meşrulaştırmak ve etkinleştirmek için kendi kimliğini kurma ihtiyacı hissetmiştir. Bu kimliğin, ulus kimliği gibi doğuştan kişilerde var olan kimlik yerine bütünleştirici bir st kimlik yönünde oluşturulması daha uygun görülmüştür. Avrupalı devletlerin halklarını, belirli bir siyasi kurum etrafında bütünleştirmek amacıyla kullanılan bu st kimlik, oluşturulması zor bir olgudur. Dar kapsamlı tutulması sonucu istenilen kabulü gerçekleştirememesine, geniş tutulması ise henüz bu sistemi benimseyememiş halkların tepkisine neden olabilmektedir.

Avrupalı kimliği oluşturma konusundaki zorluklar aslında bir takım sorularla ilişkilendirilebilmektedir. Bu soruların başlıcaları Avrupa coğrafyasının sınırlarının belirsizliği, Avrupa kültürünün temellerinin neler olduğu ve dini referanslara yer olup olmadığı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu sorulara ek olarak vatandaşlık ekseninde kimlik oluşturmanın zorlukları, tek bir Avrupalı kimliğinden bahsedilip bahsedilemeyeceği, ve de en önemlisi oluşturulacak Avrupalı kimliğinin ulus kimliğini eriterek ve yok ederek mi yoksa onu tamamlayacak bir st kimlik şeklinde

mi olacağı da cevap beklemektedir. Bu soruların hepsinin cevapları konusundaki belirsizlikler ve farklı bakış açıları, bize, Avrupalı kimliği oluşturma konusundaki zorlukları da açıkça göstermektedir.¹⁷⁶

Bir başka ele alınan konu da birliğin entegrasyonunun ve geçirdiği süreçlerin şeffaf bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Birliğin karakteristiği konusunda önemli olan bir başka unsur da Birlik dahilindeki halkların Birliği nasıl gördükleri ile yakından alakalıdır. Örneğin başlangıçta ekonomik bir birlik halinde olan Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği haline gelmek için üye devletlerin başlangıçta rızalarını doğrudan almamış, bunun yerine yavaş adımlarla ilerleyerek şeklini değiştirmiştir. Bu bağlamda sadece devletlerin değil halkların da Birliğe katılım süreçleri, aidiyet hisleri önem taşımaktadır.

1) Halkların Avrupası

Maastricht Antlaşması bu yöndeki en önemli adımlardan bir tanesidir. Maastricht'ten itibaren Birlik uluslar üstü yasal bir sistem inşa etmiş, halkları koruyan bir varlık haline dönüşmüştür. Bu varlık, çalışmanın başından itibaren ifade ettiğimiz ortak bir Avrupalı kimliği yaratma ve varlığını bu doğrultuda güçlenerek devam ettirme ihtiyacı hissetmektedir.¹⁷⁷ Bizce bu kimlik temeli daha önce de belirtildiği gibi, ulusal kimlik ve bir yere aidiyet duyarak kendisine yabancı gelenleri dışlamak yerine, ortak bir noktada buluşmayı içermektedir. Tıpkı ulusçuluk yaratma sürecinde olduğu gibi, kimliği benimseyecek halklar da ortak bir temel üzerinden birleştirilecek olurlarsa, bu süreç daha sağlam ve hızlı bir şekilde ilerleyecektir. Buradan, Avrupa'nın tarihsel kimliğinin halklara ne ölçüde hitap ettiğine bakmak yararlı olacaktır.

II. Dünya Savaşı'nın hatıraları ve Avrupa'nın savaş sonrası rejimlerini desteklemek için oluşturulan kahramanlık oluşturan ulusal mitler, Avrupalıların tarihsel kimliklerinin homojenize olmaları yerine farklılaşmasına sebep olmuştur.

¹⁷⁶ Franz C. Mayer and Jan Palmowski, “European Identities and the EU , The Ties that Bind the Peoples of Europe”, s. 588.

¹⁷⁷ Catherine Lee and Robert Bideleux, “Europe: What Kind of Idea?”, **The European Legacy**, 14:2, www.informaworld.com/smpp/title_content=713416679., s. 169.

II.Dünya Savaşı sonrasında pek çok politik ve entelektüel lider, Avrupa'nın tarihinin üstesinden gelmek için Avrupa'nın insancıl, aydınlanmacı ve demokratik geleneklerine önem vermeye , vurgulamaya başlamışlardır. Aynı anda batı Avrupa Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (1952) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (1958) ile yapısal bir boyut kazanmıştır. 1945 yılı, sadece Almanlara değil bütün Avrupa için aşağılayıcı bir yıl olmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu antlaşmasının imzalanması sadece Avrupa'nın gücünü ve tarihsel kimliğinin ifadesi değil, aynı zamanda zayıflığın ve Soğuk Savaş sırasındaki iki güç bloku arasında kendisine destek olacak bir pozitif kimlik yaratma gerekliliğinin de bir ifadesidir. Ortak tarihsel bir kimliğin yokluğu, sadece aydınlanmış bürokrasi ile yaratılmış modern Avrupa'yı yetersiz bırakacaktı. Aynı zamanda ortak bir Avrupalı tarihi kimliğinin yokluğu, 1950 Schuman Deklerasyonu'ndan önce Avrupa gününde Avrupalıların herhangi bir ortak paylaşılmış tarihinin kutlanmadığını da ifade etmektedir.

Avrupa'nın tarihsel kimliğinin yokluğu, ortaklığın önemli bir bölümü olan kültürel kimliğin aşılması konusunda da önemli bir problem teşkil etmektedir. Avrupa Birliği'nin, kendisine özgü kültürel semboller yaratma konusunda çok az başarı sağlayabildiğini düşünenler, küreselleşme sonucu meydana gelen kültürel meydan okumalara Birliğin cevap vermesinin daha güç hale geldiğini öne sürmektedirler. Belki de Birliğin ortak kültürel bir kimlik geliştirebilmesindeki en önemli sorunlardan bir tanesi ortak bir dilin varolmamasıdır. 2004'teki genişleme öncesinde 11 resmi dil için yaklaşık 3000 civarında tercümanın işe alınması, bu durumu ortaya çarpıcı bir şekilde koymaktadır.¹⁷⁸

Avrupa Birliği'nin, özellikle kimlik oluşturma sürecinde ulusal kimliklerle ilgili olarak da yapıcı bir tarafı bulunmaktadır. Bireyler kendi ulusal kimliklerini ne kendi istekleriyle, özgürce seçebilirler ne de aynı şekilde reddedebilirler. O kimlik onlara verilmiştir ve ancak çetin ve meşakkatli bir seviyeden ve işlemden geçildikten sonra başka bir kimliğe aidiyet (yasal ve duygusal olarak) sağlanabilir. Halbuki Avrupa kimliği, ulusal kimliğe yakın bir şekilde bağlanmıştır, fakat onun ötesinde de ilerleme şansına sahiptir. Avrupa kimliği bölgesel ve ulusal kimliklerle birlikte tüm

¹⁷⁸ Eurobarometer, Intercultural Dialogue in Europe, Aralık 2007.

Avrupalılara ortak bir kimliktir. Avrupa kimliği, ulusal kimliğin münhasırlığını çözümlenmekten ziyade onunla birlikte yürümeyi tercih etmektedirler.¹⁷⁹

Avrupa kimliğini tartışan görüşlerden bazıları, kimlik oluşturma tartışmasında ikiye ayrılmaktadır. Bir kısım, tek kültürcüler, Avrupa kimliğinin halihazırda mevcut olduğunu çünkü onun AB kalıplarında ve kurumlarında önceden varsayıldığını iddia etmektedirler. Bu görüşe göre Avrupalılar zaten AB tarafından temsil edilen öz kültürel değerleri paylaşmaktadırlar ve bunlar Avrupa kimliğinin özünü oluşturmaktadırlar. Bu, değerler, Avrupa vatandaşlarının ortak bir kimlik oluşturmaları için yeterli ve önemli düzeydedir. Öte yandan çok kültürcüler ise AB genelindeki farklılığı, bir gerçek olarak ele almakta ve sonuç olarak pek çok kültürel kimlik bulunduğunu ileri sürmektedirler. Bu farklı kimlikler vatandaşların günlük yaşamlarında tecrübe ettikleri yapılardır ve ortak karar alma mekanizmasını destekleyen şeylerdir. Ayrıca çok kültürcülüğü savunanlar, bu kültürel kimliklerin özlerinin birbirlerinden tamamen farklı olduklarına işaret ederler. Ve bu grupları birleştirmenin zor olduğuna işaret ederler. Buradan hareketle tek kültürcülerin Avrupa merkezli bir bakış açısında sahip olduğunu söyleyebilirken çok kültürcülerin ise kültürel tercihlerin dahil olduğu herhangi bir ortak normu kabul etmediklerini görebiliriz.¹⁸⁰

Kimliğin ana bileşenlerine bakacak olursak, özellikle ulus devlet kimliğini, diğerlerine nazaran daha önce çıkması nedeniyle, referans noktamız olarak aldığımızda, ulus devlet ya da ulus kimliğinin, içinde bulunulan birtakım şartlara göre şekillendiğini görebiliriz. Bu şartlar, kültürel, coğrafi, dini, siyasi, ırksal ve tarihi olabilmektedir.

Avrupa kimliğinde ise daha sınırlı bir şekilde ortaya çıkan bir takım etkenler görülmektedir. Bunların başında, Avrupa Birliği'nin yapısı itibariyle coğrafi yakınlık ve komşuluk esasını söyleyebiliriz. Bizim konumuz itibariyle Avrupa Birliği'nin

¹⁷⁹ Carlo Gamberale, "European Citizenship and Political Identity", **Space and Polity**, Volume 1, N: 1, Mayıs 1997 , http://pdfserve.informaworld.com/120548_758064766_777423099.pdf, 21.4.2009,(çevrimiçi),s.40.

¹⁸⁰ Rik Pinxten, Marijke Cornelis, Robert A. Rubinstein, " European Identity: Diversity in Union", **International Journal of Public Administration**, V: 30, N: 6 & 7 Mayıs 2007 , http://pdfserve.informaworld.com/854935_758064766_778363537.pdf, 21.4.2009, s.687.

coğrafi sınırlarının Avrupalı kimliği yaratma konusundaki etkisini göz önünde bulundurabiliriz. Avrupa, kimilerine göre Atlantik'ten Ural Dağları'na kadar olan bir kısmı kapsarken kimilerine göre ise, Büyük Britanya adası, Kıta Avrupası'nda yer almadığı için Avrupa'ya dahil edilememektedir. Eski Doğu Bloğu ülkelerinin, Avrupa Birliği'nin genişlemesi sonucunda Birlik üye sınırlarına dahil olmalarıyla birlikte Birliğin sınırları genişlemiştir. Bununla birlikte Avrupa Birliği coğrafyasında sadece Kıta Avrupası'nda yer alan devletleri göz önünde bulundurmanız da eksik olacaktır, o zaman Avrupa Birliği üyesi olan Malta, Kıbrıs gibi ada devletlerinin coğrafi sınırlar bakımından Birliğe dahil olmaması öngörülebilir, ki bu bakış açısının da eksik olduğu, genişleme sonucunda ortaya çıkmıştır.¹⁸¹

Avrupa Birliği, eğer devlet benzeri bir varlık, ya da daha yakın bir entegrasyon hedefliyorsa, kültürel farklılıklarla yüzleşmek durumundadır. Birlikte Avrupa çokulusluluğunu oluşturan ulus devletler, kendi ulusal azınlıklarını uzlaştırmış durumdadırlar. Avrupa'nın kültürel yapbozu için iki çözüm bulunmaktadır: Birincisi, ortak politik kimliği desteklemek için ortak Avrupa Kimliği geliştirmektir. İkincisi ise, farklı kültürel ve ulusal kimliklerin ortak bir politik kimlik ve vatandaşlık bağlamında beraber var olabildiği bir sistem meydana getirmektir. Birçok düşünürün göre, halihazırda bulunan ortak politik kimlik, Avrupa entegrasyonuna destek olmak için çok zayıf ve yetersiz bir durumdadır. Bu nedenle Avrupa projesi, ekonomik ve politik dalgalanmalardan bir nebze bağımsız olan, derin kültürel yapılanmalar temel alınarak gerçekleştirilmelidir. Ortak gelenekler, hatıralar ve mitler hiçbir zaman bütün Avrupa tarafından aynı zamanda paylaşılmış olmasa da herhangi bir zamanda bütün Avrupalı topluluklar bu geleneklerin herhangi birini mutlaka kullanmışlardır. Avrupa'nın kültürel kimliğinin gelenekleri arasındaki çaprazlama ilişkide çok güçlü bileşen vardır. Bununla birlikte bu kültürlerin birlikteliği, gerekli şekilde desteklendiği takdirde, paylaşılan mit ve hatıralarla ortak homojen bir ortak kültüre dönüşebilir.

¹⁸¹ Aziz Koluman, "Geniş Bir Üst Kimlik Olarak Avrupa Bütünleşmesi ve Türk Kimliği", <http://www.ugsad.8m.net/A.Koluman.htm>.

Bu durum, Avrupa Birliği için, farklılık yaratıcı haklar, var olan ulusal topluluklar ve göçmenlerin geniş topluluğu açısından gayet uygundur. Avrupa politik yapılanması, “halkların Avrupası” , farklı ulusal kültürleri ve Avrupalı olmayan göçmenlerin büyüyen gelgitlerini uzlaştırması açısından çok kültürlü olmalıdır.¹⁸²

Günümüzde Avrupalı kimliği şeklinde, Avrupa Birliği’nin oluşturmaya çalıştığı kimlik, sadece coğrafi etkenlere bakarak belirlenemez. Bize göre asıl olan Birliğin ortak kültürel temeller üzerinde şekillenmesidir. Buna göre, Avrupa’yı, tarihi de dahil olmak üzere, eski Yunan uygarlığından itibaren birleşmiş bir kültür bütünlüğu şeklinde gören bakış açısı uygun bir temel teşkil etmektedir.

Avrupa Birliği’nin Avrupalı kimliğini yaratma çabası, Birliğin genel olarak genişleyen sınırlarının meydana getirdiği kurumsallaşma sonucunda ihtiyaç duyulan bir şeydir. Bu ortak kimlik ve kurumsallaşma, Avrupa Birliği kurumlarının üye devlet vatandaşlarının yaşam tarzlarına, politik, sosyal ve ekonomik hayatına karışabilen bir yapı göstermesi nedeniyle Birliğe manevi bir şahsiyet ve ruh kazandırma çabaları neticesinde ortaya çıkmıştır. Bunun belki de en önemli nedeni, sadece kurumlar düzeyinde birleşen ve toplumun geneline nüfuz edemeyen bir dönüşümün, üye devlet halklarında sıkıntı yaratmasıdır. Avrupalı kimliği, giderek derinleşen bir entegrasyon neticesinde sınırların ortadan kalktığı ve günlük yaşamın da etkilendiği bir alan çerçevesinde hayati bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Aksi halde, günümüzde de örneklerini gördüğümüz (Örneğin Anayasa’nın reddi) tepkiler ortaya çıkacak ve bu entegrasyon süreci yavaşlayacak ya da duracaktır. Birliğin geniş sınırlara ve halklara ulaşması neticesinde geniş bir alanı yönetmesi ve kararlar alması, artık sadece bürokratların ve parlamenterlerin, siyasilerin kararlar alıp uygulatabileceği bir sistemin olanaksızlığını da gözler önüne sermiştir. Halkların benimseyemediği ve içselleştiremediği bir kimliğin, sadece görünüşteki bir üst kimlik olarak varolabilmesi imkansızdır.

¹⁸² Carlo Gamberale, a.e., s. 49

Avrupalı kimliğini etkileyen faktörlerden bir diğeri de din faktörüdür, ancak bunun diğeri kadar ön planda tutulması, Birliğin ortak kimliğini oluşturmaktan ziyade daraltacak bir etkiye sahiptir.¹⁸³ Avrupa coğrafyasında hakim olan dinin Hıristiyanlık olduğu gerçeğinden yola çıkarak ortak bir dinin temelleri üzerinden şekillenecek kimliğin başarılı olması ihtimali olsa da, Hıristiyanlık dininin mezhepsel farklılık, anlayış ve yorumları, ortak bir kimlik oluşturma çabası içerisinde olumsuz bir etki yaratacaktır. Aynı zamanda Avrupa coğrafyasında, ve hatta üye devletler içerisinde dahi Hıristiyanlık haricinde diğeri dinlerin de olduğu gözden kaçırılmaması gereken önemli bir etkidir.

Kimlik oluşturma konusunda, özellikle ulus kimliği, ve tabii ki konumuz olan Avrupalı kimliği bakımından, en önemli etkenlerden birisi de ırk ve dil birliğidir. Ulus kimliğinde, ırksal ve dilsel temeller kimlik oluşturma ve kabullenme sürecinde yadsınamaz bir paya sahipken ortak bir Avrupa kimliği oluşturma konusunda ise yetersiz kalabilmektedir. Herşeyden önce Avrupa Birliği dahilinde sayısız dil kullanılmaktadır. Birliğin resmi dillerinin 23 adet olmasını (Almanca, Bulgarca, Çekçe, Danca, Estonca, Felemenkçe, Fince, Fransızca, İngilizce, İrlandaca, İspanyolca, İsveççe, İtalyanca, Lehçe, Letonca, Litvanca, Macarca, Maltaca, Portekizce, Rumence, Slovakça, Slovence ve Yunanca) bir kenara bırakırsak bunun yanı sıra Avrupa Birliği içinde ortalama 50 milyon kişi tarafından yaklaşık 150 bölgesel dil ve azınlık dili konuşulmaktadır.¹⁸⁴

Dillerden başka kimlik için gerekli olan bir diğeri etken de ırk birliğidir. ırk birliğini, ulus kimlik inşası sırasında sıkça görmekteyiz. Bununla birlikte, ırksal birlik konusunda Avrupa Birliği'nin sıkıntısı, Avrupa genelinde böyle bir bütünlüğü oluşturma imkansızlığıdır. Tek bir milletin kimliğindeki ırksal bütünlük Avrupa kıtasındaki devletler için mümkün değildir, aynı şekilde tarihleri de, çokça ortak noktalara sahip olmalarına rağmen, kapsayıcı bir bütünlük göstermemektedir. Avrupalı devletlerin ve halkların tarihlerindeki ortak nokta ve birleştikleri ana etken; yabancı düşmanlığı ve işgaline karşı takındıkları ortak tutumdan kaynaklanabilir.

¹⁸³ Rik Pinxten, Marijke Cornelis, Robert A. Rubinstein, "European Identity: Diversity in Union", International Journal of Public Administration, s. 688.

¹⁸⁴ http://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birliği#Diller.

Diğer kıtalardan gelen tehditlere karşı zamanında ortak bir durum sergileyen Avrupalı devletler, kıta tarihi içerisinde, yakın tarihte de örneklerini gördüğümüz gibi, birbirlerine karşı mücadelede bulunmuşlardır. Siyasal bakımdan daha derin bir entegrasyon hedefi güdülen Avrupa'da ortak bir kimlik oluşturmak için sadece geçmişe dayalı bir tarihsel ve ırksal birleşimden yardım almak yeterli olmayacaktır, din, mezhep, ırk ve dil birliği gibi, aslında ulus kimliği inşasında sıkça kullanılan argümanlar Avrupa coğrafyasındaki ortak kimlik oluşturma süreci içerisinde fayda sağlamamaktadır. Bunun yerine ortak bir Avrupalı kimliği oluşturmak isteyen devletler ve halklar, kendilerini geçmişin anlaşmazlıklarından ve farklılıklarından soyutlayarak ortak değer ve hedefleri göz önünde bulundurarak geleceğe dönük bir Avrupalı oluşturma sürecinde bulundurlarsa daha verimli ve faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu değerler, Maastricht Antlaşması ve sonrasındaki bildiri ve antlaşmalarda da belirtilen insan haklarına saygılı, demokratik toplum vb. gibi özellikleri içermektedir.

Kimliği oluşturma süreci içerisinde Avrupalı kimliğini bir üst ve bütünleştirici kimlik olarak ele almamızın daha faydalı olacağını düşünmemizin sebebi, Avrupa coğrafyasında birbirlerinden farklı ulusların ve bu uluslar içerisinde de farklı alt kimlikler olduğunun farkında olmamızdan kaynaklanmaktadır. Bu farklı ulus kimlikleri (İngiliz, Alman, Fransız, İtalyan vs .) ve onların içerisinde mevcut olan alt kimliklerin (İskoç, Flemenk, Katalan, Bask vs.) bütünleştirilmesi güç ve zorlayıcı bir faaliyettir.¹⁸⁵ Bunun yerine kültürel temelleri referans alarak ortak değerler etrafında ortak bir Avrupalı kimliği oluşturmak daha faydalı ve kabullenilebilir olacaktır. Avrupa coğrafyasındaki farklı temellere ve tarihsel birikime sahip devletler arasında, ortak bir kimlik yaratma arzusu, özellikle yaşam tarzlarının da farklı olması nedeniyle güç bir süreçtir. Avrupa coğrafyasında olmaları sebebiyle ortak bir yaşam tarzına sahip olması beklenen Avrupalı devletler ve halklar aslında birbirlerinden eğitimden dine bakışlarına ve gündelik yaşamlarına kadar farklı alışkanlıklara sahiptirler. Tarihsel birikimleri itibariyle Rönesans ve Sanayi devrimi geçirmiş, Roma İmparatorluğunun mirasçıları olarak düşünülen Avrupalı

¹⁸⁵ Aziz Koluman, a.e.,s. 8.

devletler ve halklar, bu saydığımız devrimlerin ve imparatorlukların Avrupa'nın farklı yerlerinde doğup gelişmesi nedeniyle aynı tarihsel mirası bünyelerinde barındıramamıştır.¹⁸⁶ Buradan bir İtalyan ile bir Alman vatandaşının tarihsel temellerinin benzer olsa da aynı olduğunu iddia etmek bizi bir yere götürmeyecektir. Özellikle genişleme süreciyle birlikte eski Doğu Bloku ülkelerinin de Birliğe katılmaları sonucunda farklı devlet sistemleri ve ideolojilerine sahip insanların bir arada tutulmaları için bu saydıklarımızdan daha farklı ve kapsayıcı bir kimliğe ihtiyaçları vardır.

Sonuç olarak kimlik oluşturma sürecinde üzerinde durduğumuz coğrafi, iktisadi, dini, dilsel vb. etkenlere baktığımızda bunların ulusal kimlikleri oluşturma konusunda yararlı olacağını ileri sürmek mümkünken, Avrupa Birliği'nin ortak kimlik yaratma konusundaki çabasında ise yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu durum Birlik nasıl klasik bir uluslararası örgüt ya da devletten farklı ise, aynı şekilde kimlik oluşturma sürecinin de farklı ve kendisine özgü bir özellik taşıyacağını düşünmemizden ileri gelmektedir. Bu kimlik oluşumu, bizim görüşümüze göre, geçmişe değil geleceğe odaklanarak gerçekleştirilebilir.

Geleceği temel alarak yapılan oluşumlar, geçmişten gelen farklılıkları törpülemesi ve yerine yeni şeyler koyabilmesi açısından daha mantıklıdır.¹⁸⁷ Avrupa bütünleşmesi, özellikle günümüzde, geçmişteki kazanımlara bakılarak değil, ortak bir temel inşa edilerek yapılırsa daha sağlıklı ve kalıcı olacaktır. Bu kimlik inşasının temelini, bir üst kimlik olarak da olsa, devletlerin ulus kimlikleri oluşturmaları gibi ele alabiliriz. Nasıl ki devletler zaman zaman ulus oluşturma süreci içerisinde ulusal kimlikleri yaratma sürecinden geçebiliyorlarsa Avrupalı kimliğinin de aynı şekilde oluşması mümkün olabilir. Kendiliğinden oluşmasının imkansızlığını göz önüne alarak Avrupa Birliği kurumları ve deklare edilen paylaşılan değerleri ile birlikte oluşturulamaması için herhangi bir sebep yoktur. Meğer ki bu üst kimlik inşası, devletlerin gönüllü olarak katıldıkları ve gelişerek derinleşmesini arzu ettikleri bir entegrasyon süreci dahilinde süregelsin.

¹⁸⁶ Lee and Bideleux, a.e., s. 168.

¹⁸⁷ Daniel Dunne, "Political Identity in the European Union", DanielDunne.com, January 1997.

Avrupalı kimliğini oluştururken bireylerin kendilerini Avrupa Birliği'ne, değerlerine ya da ilkelerine bağlı hissetmesi gerekmektedir. Nasıl ki birey ulusal kimlikte ulus devlete vatandaşlık bağı ile bağlıysa, aynı şekilde Avrupa Birliği içinde de vatandaşlık kavramının geliştirilmesiyle, aynı kendi ulusal devletine bağlandığı gibi ait hissedilen bir toplum yaratılmaz arzusundadır. Bu bakımdan vatandaşlık ve Avrupa vatandaşlığına değinmek yerinde olacaktır.

2) Vatandaşlık ve Avrupa vatandaşlığı

Avrupa Birliği vatandaşlığı, 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Maastricht Antlaşması'yla oluşturulmuştur. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin vatandaşlarının ulusal kimliklerine ek olarak verilmiştir ve kişilere bazı özel haklar sağlar.

1992 Maastricht Antlaşması öncesinde, Avrupa Toplulukları antlaşmaları ekonomik bakımdan etkin kişilere hareket özgürlüğü sağlıyordu ama genellikle diğer kişilere bu hak tanınmıyordu. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması bu sanayi alanlarında işçilerin ülkelerarası serbest dolaşımına izin veriyordu. 1957 Roma Antlaşması ise, tüm işçilerin ve hizmet sektörünün üye ülkeler arasında serbest dolaşımını sağladı. Ancak bu antlaşma hükümleri Avrupa Adalet Divanı tarafından yalnızca ekonomik alanda sınırlı olarak yorumlanmadı ve daha geniş bir toplumsal düzeye yayıldı. Genel anlamıyla Maastricht Antlaşması'nda oluşturulan Avrupa Birliği vatandaşlığı kavramı Amsterdam Antlaşması'nda daha da geliştirilmiş ve koşulları iyileştirilmiştir. Bu antlaşmada Avrupa Birliği vatandaşı olmanın, ulusal kimliğin yerini almadığı, onu yalnızca tamamladığı belirtilmiştir.¹⁸⁸

Günümüzde milliyetten ziyade ikamet ettiği yere dayanan yurttaşlık, Avrupa yurttaşlığı, mikro ve makro milliyetlere dayanan yurttaşlık, ulusal ve bölgesel niteliklerle belirlenen milliyetçiliklerin yükselişi sebebiyle yurttaş ve ulus arasındaki farklılık artmaktadır.

¹⁸⁸ Carlo Gamberale, "European Citizenship and Political Identity", s.49.

Catherine Withol De Wenden'in "Uluslar Ve Milliyetçilikler" adlı kitapta yer alan "Ulus Ve Yurttaşlık : Hem Rakip Hem Ortak" makalesine dayanarak yurttaş tanımını, devletin hakları ve siyasi ödevleriyle tanınan bir üyesi olarak verebiliriz.¹⁸⁹ Yurttaşlık, değişken, dinamik ve belirsiz bir alanda yer almasından dolayı milliyetçilikten ve milliyetten daha soyuttur ve değişiktir. Bir haktan ziyade değişik bölge, oluşum, organizasyonlar içerisinde de kendisini tanımlayabilmektedir. Bununla birlikte çoğu zaman yurttaşlık, milliyetle bağlantılı sınırlar içerisinde kendisini betimler. Yurttaşlık, belirli bazı haklar ve nitelikler sayesinde kazanılabildiği gibi, milliyete dayalı ya da milliyeti hiçbir şekilde kapsamayan yönlerde de kendisini tanımlayabilir.

Buna göre Avrupa vatandaşlığı kavramı, milliyetten ziyade halkların karşılıklı eşitliği ilkesini de ortaya koymaktadır. Yani bir milletin diğerinden üstün olup olmadığı şeklindeki subjektif yargılara bakılmaksızın Avrupa Birliği dahilindeki bütün halkların karşılıklı olarak eşit durumda olduğunu savunmaktadır. Avrupa Birliği vatandaşlığı, ulus üstü ve bütünleştirici vatandaşlık tanımlaması itibariyle, vatandaşların toplum tarafından beklentilerini ve yapılması gerekenleri içermektedir. Maastricht Antlaşması ile Avrupa vatandaşlığı öncelikle ortaya çıksa da bu projenin hemen tamamlanması beklenemez. Bu bakımdan vatandaşların ve Birliğin geleceğinde ne olacağına ilişkin konular merak uyandırmaktadır. Bu süreç, hemen tamamlanması beklenmeyen ve dinamik bir süreçtir. Vatandaşlık, Avrupa vatandaşlığı konusunda Maastricht'ten itibaren çözülmesi beklenen üç problemden bahsedebiliriz. Bunlar, kimin oy hakkı olduğu, bu yeni düzende kimler vatandaş sayılmakta olduğu ve yeni vatandaşlık kapsamında sırada ne bulunmakta olduğudur.¹⁹⁰

Maastricht Antlaşması ile belirtilen vatandaşlığın kaynakları, demokrasi, bağlılık, sadakat ve diğer vatandaşlar ile paylaşılan değerleri kapsamaktadır. Gelecekteki entegrasyon için ortak ve paylaşılan amaçları içermekte, aynı zamanda

¹⁸⁹ Catherine Withol de Wenden, "Ulus ve Yurttaşlık : Hem Rakip Hem Ortak", **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Jean Leca, çev. Siren İdemen, Metis Yayınları, Eylül 1998, 1. Basım, s. 41

¹⁹⁰ Hans Ulrich Jessurun d'Oliveira, "European Citizenship: Its meaning, Its Potential", **Europe after Maastricht. An Ever Closer Europe?**, edited by Renaud Dehousse,, München : Law Books in Europe, 1994, s.130.

bu amaçların Topluluğun günden güne yakınlaşan ilişkileri için de günlük hayata yansımaları içermektedir.

Ulus devlet ve ulusal kimlik, Birlik vatandaşlığı ve üye devletlerin ulusçuluklarından hareketle, Avrupa vatandaşlığı ve kimliğinin gelişiminin doğal bir modelini temsil eder çünkü Avrupa politikasının politik elemanları ulus devletlerin kendileridir. Birliğin ortak bir kimlik ve vatandaşlık yaratma konusundaki isteği, başlangıç olarak kabul edeceğimiz Maastricht Antlaşması ile resmi bir şekilde vurgulanmıştır. Avrupa Antlaşması'nın 8. Maddesinde de belirtildiği üzere “ Üye devletin vatandaşlığını taşıyan her birey Birliğin de vatandaşı hakkına sahiptir”.¹⁹¹

Vatandaşlık uygulamasına dayanan ortak Avrupalı politik kimliği, vatandaşlar Avrupası yaratması açısından büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda kültürel ve ulusal kimlikler ile de bağlantı halindedir. Birlik Antlaşması Bölüm F2, Birliğin üye devletlerin ulusal kimliklerine saygı göstermesi gerektiğini belirterek ortak Avrupalı kimliğinin sınırlarını belirler. Bu durum, Avrupa'da var olan ulusal kimliklere saygı göstermek adına ortak Avrupalı kimliğine sınırlama getirmektedir.

192

Kimlikten bahsederken sıkça vurgulanan vatandaşlık kavramı, Avrupa'da birkaç yüzyıl boyunca, ulusçuluk çerçevesinde kolektif kimlik bağlamında ele alınmıştır. Bu durum, ortak kültür temel alınarak yaratılmış ve hayata geçirilmiştir. Bu durumun Birlikte de etkili olup olmadığına bakmadan önce şunu belirtmek gerekir ki birkaç asırdır bu durum periyodik olarak öğretilmiştir. Aynı zamanda eğitimde ve sosyal hayatta vatandaşlık bağı anlatılırken bu durum kültürel ve ideolojik bir kapsamda öğretilmiştir. Bu yolla birlikte vatandaşlar kendi toplumları konusunda düşünecek ve demokratik bir toplumun parçası olabileceklerdir. Bu şekilde yaratılan “ sosyal cemaatler “, 17. yüzyıldan itibaren topluma daha fazla grup katılmasıyla ve sosyal ve kültürel etkileşime daha fazla alanın katılmasıyla giderek büyümektedir . Bu yöntemle AB vatandaşları da aynı şekilde eğitilebilir. Bu eğitim ve eğilimler de Birlik vatandaşlarının Birlik dahilinde yaratılan sosyal ve politik

¹⁹¹ Carlo Gamberale, a.e, s. 45

¹⁹² Carlo Gamberale, a.e, s. 48

alanlardan maksimum avantaj sağlayabileceği zamana kadar mümkündür. Kişilerin kendi hakları, ödevleri ve kimliklerini tartışabilecekleri bir alan doğurması ile mümkün olabilir.¹⁹³

Avrupa vatandaşlığı, Avrupalı vatandaşlar arasında ortak bir vatandaşlık bağı oluşturma işlemi konusunda bir değere sahiptir. Politik kimlikle alakalı olarak, Birlik vatandaşlarının kaldıkları yerlerdeki ülkelerdeki, aktif ve pasif seçim haklarını sayabiliriz. Burada bireyler, bağlı buldukları ulus devletlerin vatandaşları olmaktan ziyade birliğin vatandaşları sayılabilirler. Ayrıca Birlik Antlaşması Madde 8b(2) 'de birlik vatandaşlarına politik karar verme süreçlerinde etkin bir şekilde yer alma hakkı da vermektedir. Bu durum özellikle onların günlük yaşamlarıyla yakından alakalı olduğu için büyük önem kazanmaktadır.

Avrupa vatandaşlığı, anlamlı bir Avrupa kimliğinin olmazsa olmaz bir parçası haline gelmiştir, her Avrupa Birliği vatandaşının her üye devlet vatandaşı gibi eşit ve özgür bir şekilde yaşamasına izin vermektedir.¹⁹⁴

Avrupa kimliği ve vatandaşlığı tanımlandığında, öncelikle iki önemli problemle karşı karşıya gelmekteyiz: Biri, demokratik sistemdeki çoğulculuktur. Ortak politik kimlik, diğer kimliklerle çakışmamalıdır, özellikle ulusal, dini, kültürel olan şeylere sadakatleri Avrupa Birliğine duyulan sadakatten daha üstündür. Avrupa Birliği'nin meydan okuması, bu kimlikleri desteklemeyi ve koordine etmeyi içerirken, aynı zamanda Avrupa vatandaşları arasında ortak politik bağ yaratmayı da amaçlar. Diğer problem ise politik birliğin içerisinde dışlama ve kapsamayı da tartışmaktadır. Dışta bırakma ve kapsama eninde sonunda kimliğin bir parçasıdır. Politik kimlik ve vatandaşlık, dışlamayı içermez, çünkü onlar Birliğin politik birimleri ve değerleri üzerine dayanmaktadır.¹⁹⁵

Avrupalı kimliği ve vatandaşlığı, kararların Brüksel'deki bir takım bürokratlar tarafından kapalı kapılar arkasında alınması nedeniyle tam oturmamışsa da günümüzde özellikle öğrenci değişim programları, tatil imkanları, profesyonel ve

¹⁹³ Rik Pinxten, v.d., a.e.690.

¹⁹⁴ Mayer ve Palmowski, a.e., s. 590

¹⁹⁵ Carlo Gamberale, a.e., s. 42

bilimsel konferanslar, ile kültürel bakımdan bir Avrupalı kimliği yaratılmaya uğraşmaktadır.

Vatandaşlık konusunda Birlik Maastricht Antlaşması'ndan itibaren çok yol katetmiş olsa da artık 27 üyeye sahip olması nedeniyle, gene de vatandaşlık konusunda problem çıkabilmektedir. Özellikle kıdemli olan diğer üye ülkelerin, yeni gelen ülkelere sınırlarını açma konusundaki gönülsüzlüğü, bu periyoda ciddi ölçüde zarar verebilecek düzeydedir.

Ulusal vatandaşlık ve Avrupa Birliği vatandaşlığı konusunda Birlik vatandaşlığını analiz ederken belki de en iyi yol onu ikili vatandaşlık kapsamında tutmaktır. Yani tamamlayıcı vatandaşlık kavramı yerine ikili vatandaşlık kavramı bazı düşünürlere göre daha uygun olmaktadır.¹⁹⁶

Özellikle 27 üye ülkenin kendi iç hukukları ve içtihatları yerine Birliğin , o hukuk kurallarının bir uyumu ve toplamı şeklinde sunulması daha mantıklı olabilir. Bu sayede üye ülkelerin kendi kuralları da hiçe sayılmamış olmaktadır.

AB vatandaşlığı konusunda 3. devletlerin vatandaşlarına olan uygulamaları sayesinde daha evrensel bir tutuma sahip olduğu söylenebilir. Özellikle vatandaşlığa göç ve entegrasyon kavramları doğrultusunda bakıldığında, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık gibi yükselen eğilimler neticesinde zorluklarla karşılaşılacağını söyleyebiliriz. Burada demokratik katılım konusunda öne çıkan noktalardan bir tanesi yerel seçimlerde oy kullanmak ise eğer, bunun demokratik ve eşitlikçi bir yapıya sahip olmasından ötürü Birliğin uygulaması esas olan politikalarından biri olarak sayabiliriz. Bununla birlikte gene de üye devletler nezdinde üçüncü ülke vatandaşlarına karşı katılımcı davranmakla ilgili genel bir iyimserlik hali olduğunu söyleyemeyiz. Özellikle vatandaşlık konusunun, üye ülkeler açısından hassas bir noktaya sahip olduğu açıkça görülmektedir Burada ulusalcıların iç baskılarıyla

¹⁹⁶ Jo Shaw, "Conclusions : Citizenship and Electoral Rights in the Multi-Level "Euro-Polity ", **The Transformation of Citizenship in the EU: Electoral Rights and the Restructuring of Political Space**, UK, Cambridge Uni. Pres, 2007, s. 353.

birlikte aynı zamanda ulus devlet yapısının bozulacağına dair korkuların egemen olduğunu söylemek mümkündür.¹⁹⁷

Vatandaşlık konusunda öne çıkan nokta, dahil etme ve dışlama konularında ortaya çıkmaktadır. Yani kimin bu sınırlara dahil edileceği ve haklardan yararlanacağı konusu, üçüncü ülke vatandaşlarını da kapsama açısından önem teşkil etmektedir.¹⁹⁸ Burada sınırların eskisi kadar belirgin olmadığını görebiliriz. Önceden ulusa bağlı olan bireylerin şimdi Avrupa Birliği sınırları dahilinde kendi ülkeleri haricinde nereye bağlı oldukları konusunda emin olmamaları problemlere yol açabilmektedir. Özellikle halklar Avrupası yaratılmak istenirken aynı zamanda ırkçılık ve yabancı düşmanlığına da yol açmak mümkündür. Bu bağlamda Avrupa vatandaşlığı kavramının bütünleyici bir noktası olduğu kadar aynı zamanda dışlayıcı bir yönü de mevcuttur.

Avrupa vatandaşlığı incelenirken ulusal vatandaşlıklardan ayrılan noktası, coğrafi alanla da ilgilidir. Öncelikle belirtilmelidir ki, Avrupa, ifade edilmesi zor bir kavramdır. Coğrafi sınırlarını belirlemenin zorluğu, Avrupalı kimliğini tanımlamayı da zorlaştırmaktadır. Coğrafi sınırlarının yanı sıra kültürel olarak da homojen bir bütün olmak yerine, zaman zaman birbirleriyle çatışma halinde olan birimlerden oluşmaktadır. Kültürel kimlik konusunda öne çıkan öğelerden en önemlisi ulus devlettir. Bağlı bulunduğu ulus devlete göre kimlik tanımlaması yapan vatandaşların ortak Avrupalı kimliğine geçiş yapabilmesi, ve homojen bir yapı oluşturması zor gözükmektedir. Buradan ulus devletin modasının, iddia edildiği gibi, henüz geçmediği görülebilmektedir. Bununla birlikte gene de Avrupa parlamentosu, Komisyon, ve Adalet Divanı gibi kurumlar ulus üstü bir yapılanma oluşturabilmek için çabalamaktadırlar.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Jo Shaw, a.e., s. 360.

¹⁹⁸ Bernard Giesen, and Klaus Eder; "European Citizenship, An Avenue for the Social Integration of Europe", **European Citizenship Between National Legacies and Postnational Projects**, ed.by. Klaus Eder and Bernhard Giesen, NY, Oxford Uni. Pres, 2001, s. 5.

¹⁹⁹ M.Rainer Lepsius, "The European Union, Economic and Political Integration and Cultural Plurality", **European Citizenship Between National Legacies and Postnational Projects**, ed.by. Klaus Eder and Bernhard Giesen, NY, Oxford Uni. Pres, 2001, s. 209.

Avrupa Birliği sadece Avrupa vatandaşlığını düzenleyen yasal normlar, kurallar ve politik yapılanmalardan oluşan bir sistem değildir. Aynı zamanda hatıraların, toplu deneyimlerin ve Avrupa'nın insanların tanımlandığı sembolik bir yerdir. Avrupa'nın coğrafi ve siyasi anlam haricinde kültürel bir anlamı da bulunmaktadır. Avrupa vatandaşlığını, sadece bürokratik bir kavram olmaktan çıkaran birkaç etken vardır. Birincisi, Avrupa vatandaşlığı, Birliğin inandığı değerler olan demokrasi ve adalete önem veren, aynı zamanda uluslar üstü yapılanmayı ve evrenselliği de kapsayan bir yapıya sahiptir. Politik zgrlk ve sosyal adalet kavramlarının oluşturduğu politik düzene, ulusal vatandaşlıktan daha yakın bir noktada durmaktadır.²⁰⁰ Ayrıca, Avrupa vatandaşlığının Avrupa sınırları kapsamında, dahil olan veya dışlanan, ulusal topluluklara ait olmayan unsurlara da yer vermesi de onu ulusal vatandaşlıktan ayıran bir diğer noktadır. Ulusal vatandaşlık gibi dil, din, ırk birliğini aramaz. Daha genel, zgr, eşitlikçi ve demokratik bir yapısı vardır.²⁰¹

Avrupa vatandaşlığını, aslında deneysel bir proje olarak da ele alabiliriz. Buna göre, Maastricht ile birlikte ortaya çıkan bu kavram, 1993'ten itibaren dönüşen Birliğin de bu yeni halini meşrulaştırma amacındayken kullandığı araçlardan bir tanesidir. 19. yüzyıldan itibaren vatandaşlığın tanımı, kapsamı, nasıl ulus devletle ilişkilendiriliyorsa, Avrupa vatandaşlığının bundan farklı olarak ulus devlet kimliklerinden ayrılmayı sağladığını varsayabiliriz. Farklı Avrupa uluslarının egemenlik haklarından vazgeçmesi, ve tekrar Benedict Anderson'a referansla, bir ulus yaratma süreci gibi, bir araya getirilmesi, Avrupa vatandaşlığının oluşması süresince yaşanan durumlardır.

²⁰⁰ Bernard Giesen and Klaus Eder, "Conclusion, Citizenship and the Making of a European Society, From the Political to the Social Integration of Europe", **European Citizenship Between National Legacies and Postnational Projects**, ed.by. Klaus Eder and Bernhard Giesen, NY, Oxford Uni. Pres, 2001, s. 253.

²⁰¹ Bernard Giesen and Klaus Eder, "Conclusion, Citizenship and the Making of a European Society, From the Political to the Social Integration of Europe",s. 260.

Avrupa vatandaşlığını, kapsamı ve ulusal vatandaşlıktan farklılığı itibariyle merkez-çevre ilişkileri (ulus devletler ve AB), sınırların yeniden yapılandırılması, politik egemenlik, kültürel homojenlik ve sivil haklar bağlamında değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Avrupa Birliği'nin çok kültürlü bir kimlik yaratabilmek ve diğer organizasyonlardan farklı olarak devlet benzeri bir yapılanmaya gitmesinin nedenlerini yukarıda açıklamaya çalıştık. Bunun yanı sıra Birliğin neden Anayasaya ihtiyaç duyduğu konusunda da çeşitli görüşler hakimdir. Bu fikirlere ve karşıt fikirlerine yer veren makaleyi, J.Habermas'ın kitabında "Does Europe Need a Constitution? Response to Dieter Grimm" bölümünde kısaca da olsa yer verilmektedir.²⁰² Buna göre, anayasal bir perspektiften bakarsak Avrupa Birliği'nin güncel halinde bir tezat bulabiliriz. Bir tarafta AB, uluslararası antlaşmalardan oluşan bir uluslar üstü organizasyon olarak kabul edilmektedir fakat kendi anayasası halihazırda mevcut değildir. Yani bu bir devlet olarak kabul edilemez, diğer taraftan Birlik kurumlarının, üye devletleri bir arada tutan bir Birlik hukuku yarattığı da göz ardı edilmemektedir. Bu sonuçlardan, demokrasi eksikliği konusundaki yakınmaları anlayabiliriz. Komisyon ve Konsey açıklamaları, Avrupa mahkemesinin kararları kadar, üye devletlerin içişlerine karışmaktadırlar. Egemenlik yetkilerinin Birliğe bağış edilmesiyle birlikte, Avrupa Birliği'nin idari işleri, üye devletlerin ulusal hükümetlerine iyi ya da karşıt anlamda karışma hakkına sahip olmuştur.

Grimm Avrupa Anayasasını, henüz ortada bir Avrupa halkı olmadığı gerekçesiyle reddetmektedir. Fakat aynı zamanda Grimm, demokrasi için önceden varsayılan haklardan değil, kendisini politik bir birim olarak kurumsallaştırmak isteyen bir toplum tarafından geliştirildiğini öne sürer. Bu aynı zamanda, eğer kendi çelişmelerini şiddet olmadan çözecekse, çoğunluğun düzenini kabul edecekse ve Birliği eyleme geçirecekse, kolektif bir kimliği de gündeme getirmektedir. Bu durum, kolektif kimliğin nasıl olacağı sorusunu da açık bırakmıştır. Demokratik vatandaşlık, yabancılar arasındaki bağlılığın ve uzlaşının yasal olarak yapıldığı bir

²⁰² Jürgen Habermas, "The Inclusion of the Other, Studies in Political Theory, Ed.by. Ciaran Cronin and Pablo de Greiff, The MIT Press, Cambridge, 2001, s.155.

öze sahiptir. Bu tip bir sosyal entegrasyon öncelikle ulus devlet ile birlikte hayata geçmiştir.²⁰³

Grimm'in görüşüne göre bir ulusun vatandaşlarının kimlikleri etnik bir köke bağlı olmak zorunda değildir, başka temelleri de olabilir. Bunun aksine Habermas, mutlaka başka bir temelin olması gerektiğini, özellikle artan bir şekilde farklılaşan toplumda, ifade etmektedir.²⁰⁴ Eğer aynı kültürel, dini, etnik olarak ayrılmış demokratik politik toplum eşit terimlerde var olmayı seçiyorsa, o zaman çoğunluk kültürün, bütün vatandaşlar tarafından paylaşılan politik kültür ile kendi gelenekseli tarihsel birleşmesinden çözülmüş olması gerekmektedir. Normatif bir perspektiften bakarsak Avrupa demokrasisine uygun herhangi bir Avrupa federalist devleti olamaz, meğer ki Avrupa çapında entegre olmuş toplumsal alan ortak politik kültür çevresinde gelişsin.

Ortak bir toplumsal kimlik oluşturmak için toplumsal hareket ve ilgi, sadece sivil, politik ve sosyal haklarla değil, Avrupalı vatandaşın politik hayata katılımının da sağlanmasını amaçlar. Bu durum kolektif politik kimlik yaratma açısından büyük önem taşımaktadır, özellikle Avrupalı vatandaşların ulus devletlere karşı, uluslar üstü değerler ve kimlik dolayısıyla daha üstün hakları olduğundan dolayı da önemlidir.²⁰⁵

Avrupalı kimliği ve vatandaşlığını açıklarken fark edebiliriz ki artık devletler bireylerin yaşamını yönlendiren tek ve güçlü aktör olma iddiasını kaybetmeye başlamışlardır. Değişen koşullar, küreselleşme, sınırların eskisi kadar sıkı ve kapalı olmaması gibi sebepler başta olmak üzere devletin birincil uluslararası aktör olma konumundan çıktığını söylemek yanlış olmaz. Bununla birlikte herhangi başka bir uluslararası aktörün, örgütün de kısa vadede devletin yerini alabilmesi olanaklı gözükmemektedir. Bu bakımdan günümüzdeki uluslararası sisteme ve aktörlük yapısını göz ardı etmeden Avrupa Birliği'ni bu bilgiler ışığında değerlendirmek bizce daha sağlıklı olacaktır.

²⁰³ Dieter Grimm, "Does Europe Need a Constitution?", **European Law Journal**, Vol.1, No.3, November 1995, s.282-302

²⁰⁴ Jürgen Habermas, "Why Europe Needs a Constitution", **New Left Review** 11, Sept-Oct 2001, <http://newleftreview.org/A2343>, s. 19.

²⁰⁵ Carlo Gamberale, a.e. , s. 50

SONUÇ

Avrupa Birliği, ulus devletler tarafından oluşturulmuş bir örgütlenmedir. Avrupa genelinde devletlerin kendi iradeleri ile böyle bir örgütlenme içerisine girmeleri kısa aralıklarla iki dünya savaşı yaşamaları ve sonuçlarının ağır olması ile de bağlantılıdır. Savaşın bitmesinin ardından aynı coğrafyayı paylaşan devletlerin kendi sınırları dahilinde ve dış dünyada istikrara sahip olmaları için gereken şeyin birlik olduğunu anlamaları sonucu kurulan Avrupa Birliği, öncelikle ekonomik temelli bir birlik olarak kendisini göstermiştir. 1950li yıllardan günümüze kadar gelen süreç içerisinde hızlı bir şekilde genişleyen ve yapısal değişiklikler geçiren Avrupa Birliği ile ilgili analizler ve tartışmalar günümüzde de halen devam etmektedir. Bu bakımdan Avrupa Birliği'nin her ne kadar diğer örgütlenmelerden farklı bir yerde olsa da gene de tam anlamıyla kendisini etkin bir aktör olarak kabul ettirebilmesi zaman alacaktır.

Avrupa Birliği'nin yapılanmasını ve geçirdiği evreleri incelerken göze çarpan en önemli noktalardan bir tanesi genişleme hızı, bir diğeri de üye devletler ile olan ilişkisi olmuştur. Bu bağlamda diyebiliriz ki genişleme hızı ile paralel bir şekilde yapısal dönüşümlerini gerçekleştirememesi, beklentileri karşılayamamasına neden olmaktadır. Zaman zaman sıkıntılı geçen bekleyiş dönemleri sonucunda gerek üye devletler gerekse üye devlet halkları tarafından tam anlamıyla benimsenme ihtiyacı içerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum yapısal değişikliklerle ilgili olduğu kadar, küreselleşme ve sonucunda ortaya çıkan aşırı akımlar, milliyetçilik, yabancı düşmanlığı, kültürel ilişkiler açısından da önem taşımaktadır. Avrupa Birliği içerisinde 500 milyon nüfusa yaklaşan halkların, Birliğin istikrarlı bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi açısından kaynaşması hayati önemdedir.

Ulus devletlerin Vestfalya Barışı'ndan itibaren dünya politikasında söz sahibi olma durumları 20. yüzyıl ile birlikte değişime uğramıştır. Bu alanda öne çıkan nokta egemenliktir. Egemenlik kuramı Avrupa bütünleşmesi için hayati önemdedir. Klasik egemenlik düşüncesinden günümüze kadar gelen süreç içerisinde egemenliğin, bireyin ve toplumun ihtiyacına göre şekillendiğini görebiliriz. Öncelikle doğa ya da Tanrı kaynaklı olan egemenlik, Orta Çağ'dan sonra kendisini bireyin ifadesinde göstermiştir. Kendisine insan olması sebebiyle verilen hakkı kendi isteğiyle bir üst otoriteye devreden bireyin bunu belli bir amaçla yaptığı kesindir. Bu amaçla devletin doğuşunu sağlayan egemenlik, bireyden ulus devlete geçmiştir. Bu sayede düzeni kurmak, adaleti dağıtmak ve güvenli yaşama hakkını sağlamak mümkün olmuştur. Fransız İhtilali ile yayılan ve günümüzde kullanılan şekline gelen egemenlik ile bireyin ulus devlet sayesinde kendisini güvende, eşit, özgür hissetmesini sağlamıştır. Günümüzde ise ulus devletlerin, Avrupa Birliği'ne üyelikleri konusunda yetki paylaşımı sorunu tartışılırken egemenlik sorunu da ön plana çıkmaktadır.

Egemenliği analiz eden düşünürlerden Machiavelli modern politikanın tanımını değiştirirken, egemenliğin başlıca kuramcıları arasında gösterilen Bodin'de ise devletin teorileştirilmesini görebiliyoruz. Modern devletin gelişmesiyle birlikte egemenliğin kaynağının Tanrı'dan ya da ilahi bir güçten alınarak halka verildiğini söyleyebiliriz. Günümüzde bu sistem devam etmekte, ancak devletler artık tek egemen kuvvet olmak yerine kimi zaman gerekli koşullarda egemenliklerini paylaşmayı tercih etmektedirler. Bu paylaşım, egemenliğin temel özelliklerinden olan bölünmez ve devredilmez özellikleriyle başlangıçta çelişkili bir durum olarak görülmüştür. Ancak nasıl ki birey kendisinde doğuştan varolan egemenlik hakkını, daha özgür, adil bir düzen için bir üst otoriteye devretmişse, aynı şekilde devletin de bireyden alınan iradeyle kurulan egemenliğini bir üst organa devretmesi kendisi yararına olduğu sürece sakıncalı görülmemektedir. Özellikle küreselleşmeyle birlikte devletin ve uluslararası alandaki diğer örgütlenmelerin yapısının değişmeye başlaması bu gidişat için bir sebep oluşturmuştur.

Avrupa Birliği'nin üye devletler nezdinde egemenliklerini kullanması onun uluslararası örgüt olarak değerlendirilmesi konusunda yardımcı olmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde değerlendirdiğimiz bu durum, Avrupa Birliği'nin klasik bir uluslararası örgüt olmadığını kanıtlar niteliktedir. Devlet dışı diğer aktörlerin sahneye çıkması ile devletin egemenlik anlayışı da zorunlu olarak değişime uğramış, liberal görüşle birlikte devletin tek egemen aktör olarak durumunu devam ettiremeyeceğini kabul edilmiştir.

Avrupa Birliği'nin uluslararası örgüt yapısından günümüzdeki şekline dönüşmesi analiz edilirken başlangıç tarihi olarak Maastricht Antlaşması alınmıştır. Tezimizin başlığında da görüldüğü gibi Avrupa Birliği kendisine uygun politik kimliği ararken Maastricht Antlaşması'ndan itibaren geçirdiği yapısal değişiklikler esas alınmıştır. Bu bakımdan kendisini, halen birincil konumdaki uluslararası aktör olan devletle kıyaslamamızı ikinci bölümümüzde gerçekleştirdik. Özellikle daha önce de değindiğimiz egemenlik noktası ve kaynağı, Birliğin oluşumu açısından kilit noktada bulunmaktadır. Maastricht'ten itibaren yapılan antlaşmalar, anayasa çalışmaları ve son olarak Lizbon Antlaşması'nda gördüğümüz gibi Avrupa Birliği artık sadece ekonomik temelli bir örgüt olmaktan çıkmış, kendisine ait dış politika ve güvenlik konularında açılımlar gerçekleştirmek adına adımlar atmıştır. Bu bağlamda öne çıkan nokta vatandaşların da Birliğin bu gelişimini kabullenmeleri olmuştur.

Nasıl ki devlet kendisini oluşturan insanlar neticesinde ayakta kalabiliyorsa Avrupa Birliği için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Birlik sadece birtakım bürokrat ve politikacıların elinde şekillenmeyecek kadar geniş bir alana nüfuz etmeye başlamıştır. Bu bakımdan halkların da kendi aralarındaki farklılıkları kabullenerek Birlik çatısı altında hayatlarını sürdürmeleri Avrupa Birliği'nin geleceği açısından, en az yasal ve yapısal değişiklikler kadar büyük önemdedir.

Üçüncü bölümde ele aldığımız Avrupa Birliği'nin kimliği, tezimizin asıl sorusunun cevabını bulduğu yer olmuştur. Ele alınan kimlik, ulusal kimlik ve son olarak Avrupalı kimliği gibi konular, ağırlıklı olarak vatandaşlık çerçevesinde şekillenilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle 2005 yılında yapılan Anayasa referandumlarının Fransa ve Hollanda'da reddedilmesi sonucunda anlaşılmıştır ki

sadece yapısal ve kağıt üzerinde kalan değişimler yeterli gelmemektedir. Bu gelişmelerin yanı sıra Birliğin yaklaşık 500 milyona yakın vatandaşı ile de sıkı bağlar oluşturması gerektirmektedir. Maastricht Antlaşması ile başlayan Avrupa vatandaşlığı kavramı, son olarak Lizbon Antlaşması ile düzenlenmiştir. Tabii ki bu değişimler, zamanla benimsenerek hayata geçirilecektir. Bütün gelişmelerin yaklaşık 20 senelik bir süreç içerisinde bir anda halkların hayatına etki etmesi beklenmemektedir. Zamanla değişen koşullar neticesinde eksiklikler fark edilecek ve bu yönde çeşitli çalışmalar yapılarak mevcut durum iyileştirilemeye çalışılacaktır. Ki Maastricht Antlaşması'ndan itibaren genişleme ve derinleşme süreçlerinin durmaması da bunu kanıtlar niteliktedir.

Son 20 yılda yaşanan gelişmelerle birlikte söyleyebiliriz ki dış politika alanında sadece devletler, karar alan ana organ olmaktan çıkmışlardır. Bu bakımdan Avrupa Birliği büyük önem taşıyan bir yapıdadır. Egemenliğin paylaşılması konusunda ikili bir sistemden bahsetmek bu durumda daha yapıcı bir tavır olacaktır. Egemenliğin ulus devletler eliyle Avrupa Birliği'ne kimi alanlarda devredilmesi bu sistemin birinci kısmını oluştururken asıl önemli olan nokta ise halkların da bunu kabullenmesinde ve yürütmeye istekli olmasında yatar. Özellikle üçüncü bölümde ele alınan kimlik sorunu ile birlikte görebiliriz ki bireylerin öncelikle kendilerini tanımladıkları alan ulusal kimlikleri olmakta, daha sonra Avrupalı kimliği gelmektedir. Yapılan kamuoyu araştırmalarıyla da görülebilen bu durum yapılan referandumlar sonucunda Birliğin genişlemesini isteyen kesimin de dikkatini çekmiştir.

Avrupa Birliği'nin ulus devletlerin ve ulusal kimliğin yerini almadan, ikincil ve tamamlayıcı bir kimlik oluşturarak kendisini kabul ettirebilmesi daha olası bir yöntem olarak kendisini göstermektedir. Böylece bir anda yaşanan değişimlerden kaçınarak derinleşme ve genişleme sonucunda yeni üye devletlerle kaynaşılması daha kolay olacaktır. Birliğin 27 farklı üye devlete sahip olması, etkilediği alan bakımından kendisini güçlü kılsa da aynı zamanda farklı politik değerlere ve tarihsel geçmişe sahip devletlerin ve halkların uyumlaştırılması konusunda da zorlayıcı bir etkiye sahiptir. Bu bakımdan son olarak söyleyebiliriz ki Avrupa Birliği'nin uyumlu

ve güçlü bir politik kimlik olarak yoluna devam edebilmesi için sadece devletler esas alınarak ve yasal yapılanmalarla değil aynı zamanda halkları da birleştirerek yoluna devam etmesi daha sağlıklı olacaktır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Köker, Levent: **Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı**, Ankara, İmge Yayınevi, 1994.

Akdoğan, Yalçın : **Kırk Yıllık Düş : Avrupa Birliği'nin Siyasal Geleceği ve Türkiye**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.

Anderson, Benedict **Hayali Cemaatler : Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, İstanbul, Metis Yayınları, 2004.

Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Bursa, MKM Yayıncılık, 2008.

Arı, Tayyar: **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, Alfa yayınları, 2004.

Akal, Cemal Bali: **Sivil Toplumun Tanrısı**, İstanbul, Engin Yayıncılık, 1995.

Akal, Cemal Bali, (Der.): **Devlet Kuramı**, Ankara, Dost Kitabevi, 2005.

Akal, Cemal Bali: **İktidarın Üç Yüzü**, Ankara, Dost Yayınları, 2005.

Aybay, Rona: **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004.

Bacık, Gökhan: **Modern Uluslararası Sistem**, İstanbul, Kaknüs Yay., 2007 .

Başlar, Kemal: **Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar Vestfalya Sonrası Süreçte Küresel Sivil Toplum**, Ankara, USAK Yayınları, 2005.

Bretherton, Charlotte and Vogler, John: **The European Union as a Global Actor**, NY, Routledge, 2000.

Breuilly, John: “Approaches to Nationalism”, **Mapping The Nation**, Ed.By. Gopal Balakrishnan, Londra, Verso, 2000, s. 146-175

Brown, Chris ve Ainley, Kirsten : **Uluslararası İlişkileri Anlamak**, İstanbul, Yayın Odası Yay, 2008.

Canbolat, İbrahim S.: **Uluslararası Sistem : Avrupa Birliği, Bir Dönüşümün Analizi**, İstanbul, Alfa Yayınları, 1998.

Dedeoğlu, Beril: **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, İstanbul, Boyut Kitapları, 2003.

Dedeoğlu, Beril: **Adım Adım Avrupa Birliği**, İstanbul, Çınar Yayınları, 1996.

Dinan, Desmond: **Avrupa Birliği Tarihi**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2008.

Dinan, Desmond: **Ever Closer Union : An Introduction to European Integration**, Ed: Neill Nugent, William E. Paterson, Vincent Wright, New York, Palgrave, 1994.

Elfriede Regelsberger, Philippe De Schoutheete de Tervarent, Wolfgang Wessels

Hardcover (Ed.by): **Foreign Policy of the European Union : From EPC to CFSP and Beyond** , London , L.Rienner Publishers, 1997.

Falkner, Gerda: “Enlarging the European Union”, **European Union, Power and Policy Making**, Edited by Jeremy J.Richardson, London, Routledge, 1996.

Feus, Kim: “Substantive Amendments, The Treaty of Nice Explained” , **The Treaty of Nice Explained**, ed.by. Martyn Bond and Kim Feus, UK, the Federal Trust, 2001

Forster, Anthony and Wallace, William: “CFSP: A New Policy or Just a New Name?”, **Policy-Making in the European Union**, Ed. by: Helen Wallace and William Wallace, NY, Oxford University Pres, 1996

Gellner, Ernest: **Uluslar ve Ulusçuluk**, İstanbul, Hil Yayın, 2006.

Giesen, Bernard and Eder, Klaus: “European Citizenship, An Avenue for the Social Integration of Europe”, **European Citizenship Between National Legacies and Postnational Projects**, ed.by. Klaus Eder and Bernhard Giesen, NY, Oxford Uni. Pres, 2001, s. 1-13.

Giesen, Bernard and Eder, Klaus: “Conclusion, Citizenship and the Making of a European Society, From the Political to the Social Integration of Europe”, **European Citizenship Between National Legacies and Postnational Projects**, ed.by. Klaus Eder and Bernhard Giesen, NY, Oxford Uni. Pres, 2001, s. 245-269.

Gilpin, Robert G.: “No One Loves a Political Realist”, **Realism: Restatements and Renewal**, Edited by Benjamin Frankel, NY, Routledge, 1996.

Gülalp, Haldun (Haz.): **Vatandaşlık ve Etnik Çatışma, Ulus-Devletin Sorgulanması**, İstanbul, Metis Yayınları, 2007.

Habermas, Jürgen: **Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak, Siyaset Kuramı Yazıları**, çev: İlknur Ata, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Habermas, Jürgen: **The Inclusion of the Other, Studies in Political Theory**, Ed.by. Ciaran Cronin and Pablo de Greiff, Cambridge, The MIT Press, 2001.

Hain, Peter: “The Treaty of Nice: Enlargement and the Reunion of Europe”, **The Treaty of Nice Explained**, ed.by. Martyn Bond and Kim Feus, UK, the Federal Trust, 2001.

Hakyemez, Yusuf Şevki: Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı, Doğuşu, Gelişimi, Kavramsal Çerçevesi ve Dönüşümü, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004.

Hobsbawm, Eric J.: “Ethnicity and Nationalism in Europe Today”, **Mapping The Nation**, Ed.By. Gopal Balakrishnan, Londra, Verso, 2000, s. 255-267

Hoffman-Axthelm, Dieter:“Identity and Reality : The End of the Philosophical Immigration Officer”, **Modernity and Identity**, UK, Blackwell Publishing, 1992

Hoffman, Stanley: **World Disorders, Troubled Peace in the Post-Cold War Era**, USA, Rowman and Littlefield Publishers, 2000.

Ilgaz, Turhan (Haz.) : **Dersimiz Yurttaşlık : Balibar, Borne, Bouineau, Copeaux, Leca, Schnapper**, İstanbul, Kesit Yayıncılık, 1998.

Keating, Michael and Hooghe, Liesbet: “Bypassing the Nation State? Regions and the EU Policy Process”, **European Union Power and Policy Making**, edited by: James Richardson, NY, Routledge, 2005, s. 261-279.

Kennedy, Paul: **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1990.

Keohane, R.O., ve Nye, J.S. : “The End of the Cold War in Europe”, **After the Cold War, International Institutions and State Strategies in Europe, 1989-1991**, Ed.by:R.O.Keohane, J.S:Nye, S.Hoffman, USA, Harvard Uni.Press, 1997,s. 1-23.

Keohane, Robert O., Nye, Joseph S.:“**Power and Interdependence**”, Longman, New York, 2001.

Kostakopoulou, Dora: “The Institutional Construction of European Identity, **Citizenship, Identity and Immigration in the European Union: Between Past and Future**, NY, Manchester Uni. Pres, 2001, s. 39-63.

Kostakopoulou, Dora: New Horizons, old Constraints and the Amsterdam Compromise, **Citizenship, Identity and Immigration in the European Union: Between Past and Future**, NY, Manchester Uni. Pres, 2001, s.65-80.

Leca, Jean: “Neden Söz Ediyoruz?”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Jean LECA, çev. Siren İdemem, İstanbul, Metis Yayınları , Eylül 1998.

Lepsius, M.Rainer: “The European Union, Economic and Political Integration and Cultural Plurality”, **European Citizenship Between National Legacies and Postnational Projects**, ed.by. Klaus Eder and Bernhard Giesen, NY, Oxford Uni. Pres, 2001, s. 205-243.

Lokrantz-Bernitz, Dag: “Egemenliğin Devri”, **Avrupa Birliği Hukuku**, AB Hukuku Semineri İsveç Başkonsolosluğu, 10-12 Ekim 2002, yay.haz. İdil Işıl Gür ve Lami Bertan Tokuzlu, İstanbul, 2003.

Lütem, İlhan: “**Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk**”, Sakarya Basımevi, Ankara, 1947.

McCormick, John: **Understanding European Union, A Concise Introduction**, New York, PalgraveMacmillan, 2008.

Mann, Michael: Nation States in Europe and Other Continents: Diversifying, Developing, Not Dying”, **Mapping The Nation**, Ed.By. Gopal Balakrishnan, Londra, Verso, 2000, s. 295-317

Meray, Seha L.: **Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler**, Ankara, Ankara Üniversitesi SBF yayınları, 1977.

Newman, Michael: **Democracy, Sovereignty and the European Union**, NY, St.Martin’s Pres, 1996.

Nye Jr, Joseph S.: **Power in the Global Information Age, From Realism to Globalization**, NY, Routledge, 2005.

Örs, Birsen : **Siyasal Gelişme ve Modernleşme Kuramları**, İ.Ü.SBF Masa Üstü Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Özkan, Abdullah: **Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2004.

Pazarıcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Ankara, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, 1989.

Poggi, Gianfranco: **Modern Devletin Gelişimi**, Çev: Binnaz Toprak, Şule Kut, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, Nisan 2005.

Santamaria , Yves: “Ulus- Devlet: Bir Modelin Tarihi”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Jean LECA, çev. Siren İdemen, Metis Yayınları , Eylül 1998, 1. Basım, s. 20-31.

Sarıca, .Murat : **100 Soruda Fransız İhtilali**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1970.

Shaw, Jo: Conclusions : Citizenship and Electoral Rights in the Multi-Level “Euro-Polity”, **The Transformation of Citizenship in the EU: Electoral Rights and the Restructing of Political Space**, UK, Cambridge Uni. Pres, 2007, s. 351-365.

Smith, Karen E.: **European Union Foreign Policy in a Changing World**, UK, Polity Press and Blackwell Publishing Ltd, 2005.

Smith, Michael: “The EU as an Internal Actor”, **European Union, Power and Policy Making**, Edited by Jeremy J.Richardson, London, Routledge, 1996 .

Sönmezoğlu, Faruk: **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul , Filiz Kitabevi, 2000.

Sur, Melda: **Uluslararası Hukukun Esasları**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2000.

Tayfur, M.Fatih: **Dış Politika, Devlet ve Ötesi**, yay.haz.: Atilla Eralp, İstanbul, İletişim Yayınevi, 2005.

Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim: **Türkiye ve AB : Ulus Devleti Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı**, Ankara, Ümit Yayınları , 2000.

Torna, Ben and Christiansen, Thomas: **Rethinking European Union Foreign Policy**, Manchester and NY, Manchester University Press, 2004.

Tunçay, Mete: (Der): **Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi – 2, Seçilmiş Yazılar**, Ankara, Teori Yayınları, 1986.

Wallerstein, Immanuel: **Dünya Sistemleri Analizi, Bir Giriş**, Türkçesi: Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy, İstanbul, Aram Yayıncılık, 2004.

Waltz, Kenneth ve H.Quester, George: **Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dünya Siyasal Sistemi**, Çev: Dr. Ersin Onulduran, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.

Waltz, Kenneth: **Neorealism and its Critics**, Edited by Robert O Keohane, NY, Columbia University Press, 1986.

White, Brian: **Understanding European Foreign Policy**, Great Briatin, PALGRAVE, 2001.

Whitman, Richard G.: “The Common Foreign and Security Policy After Enlargement”, **The Enlargement of the European Union:Issues and Strategies**, Edited by:Victoria Curzon Price, Alice Landau and Richard G. Whitman, NY, Routledge, 1999, s.135-163.

Wiener, Antje: “Fragmented Citizenship Practice Post – Maastricht, **European Citizenship Practice : Building Institutions of a Non-State**, UK, Westview Press, 1998, s. 280-302.

Withol de Wenden, Catherine: ”Ulus ve Yurttaşlık : Hem Rakip Hem Ortak”, **Uluslar ve Milliyetçilikler** , Jean Leca, çev. Siren İdemen, İstanbul, Metis Yayınları , Eylül 1998.

SÜRELİ YAYINLAR

Ağaoğulları, Mehmet Ali: “Halk ya da Ulus Egemenliği’nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt XLI, Sayı 1-4, Ocak-Aralık 1986, s. 131-152.

Ağaoğulları, Mehmet Ali: “Fransız Devrimi’nde Birey-Devlet İlişkisi”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Sayı 3-4, 1989, s. 195-228.

Efegil, Ertan ve Musaoğlu, Neziha: “Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sisteminin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri”, Gazi Üniversitesi, Akademik Bakış Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, Yaz 2009, s. 1-24.

Bülent Uğrasız, “Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım : Realizm ve İdealizm”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2003, s.139-145.

Halil Bilecen, “Maastricht Antlaşması’ndan Günümüze Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, yay. USAK ve Bahçeşehir Üniversitesi, Yıl 1, Sayı 1-2, 2005, s. 143-166.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Baykal, Sanem: “İrlanda’nın Lizbon Antlaşması Referandumu ve Avrupa Birliği’nin Yeni Krizi”, <http://www.asam.org.tr/temp/temp790.pdf>, 24.6.2008.

Bellamy, Richard and Castiglione, Dario: “ Building the Union: The Nature of Sovereignty in the Political Architecture of Eeurope”, **Law and Philosophy**, Vol: 16, N:4, 1997, <http://www.springerlink.com/content/v408910144768616/fulltext.pdf>, 10.11.2004, s. 421-445.

Buzan, Barry And Little, Richard: “Beyond Westphalia? Capitalism after the ‘Fall’”, **Review of International Studies**, 1999, 25: Cambridge University Pres, http://journals.cambridge.org/download.php?file=%2FRIS%2FRIS25_05%2FS0260210599000893a.pdf&code=86c7259ccbba7af4388169c5ae3c5095., s.89-104.

Carey, Sean: “Undivided Loyalties: Is National Identity an Obstacle to European Integration?”, **European Union Politics**, Volume 3 (4):, <http://eup.sagepub.com>, 24.4.2009 , s. 387–413.

Carlo Gamberale, “European Citizenship and Political Identity”, **Space and Polity**, Volume 1, N: 1, Mayıs 1997, http://pdfserve.informaworld.com/120548_758064766_777423099.pdf, 21.4.2009, s. . 37 – 59.

Den Boer, Monica and Monar, Jörg: “Keynote Article: 11 September and the Challenge of Global Terrorism to the EU as a Security Actor, **JCMS** , Volume

40 Issue s1, September 2002, (<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/1468-5965.40.s1.2>), s. s. 11-28.

Devuyst, Youri: “Treaty Reform in the European Union : The Amsterdam Process”, **Journal of European Public Policy**, Vol:5:4, Aralık 1998, <http://www.informaworld.com/smpp/ftinterface~content=a778384773~fulltext=713240930>, s.615-631.

Dieter Ehlermann, Claus: “Differentiation, Flexibility, Closer Co-Operation: The New Provisions of the Amsterdam Treaty”, **European Law Journal**, Vol:4, No:3, Eylül 1998, <http://www3.interscience.wiley.com/user/accessdenied?ID=119135137&Act=2138&Code=4727&Page=/cgi-bin/fulltext/119135137/PDFSTART>, s.246-270.

Dunne, Daniel: “Political Identity in the European Union”, DanielDunne.com, January 1997.

Eriksen, Erik O.: The Question of Deliberative Supranationalism in the EU, **ARENA, Working Papers**,15.02.1999,v:99/4, http://www.arena.uio.no/publications/wp99_4.htm , 2.4.2008.

Fossum, John Erik: “Identity Politics in the European Union”, **Journal of European Integration**, Volume 23, N: 4 2001 , http://pdfserve.informaworld.com/705035_758064766_788531690.pdf, 21.4.2009, s. . 373 – 406.

Frank, David John, Hironaka, Ann and Schofer, Evan: “The Nation-State and the Natural Environment Over the Twentieth Century”, **American Sociological Review**, Vol. 65, No. 1, 2000, <http://www.jstor.org/stable/2657291>, s.96-116.

Ginsber, Roy H.: “Conceptualizing the Eu as an International Actor: Narrowing the Theoretical Capability Expectations Gap”, **JCMS**, Vol:37, N:3, 1999, <http://www.blackwellsynergy.com/action/showPdf?submitPDF=Full+Text+PDF+%28180+KB%29&doi=10.1111%2F1468-5965.00172>., 16.12.2002, s. 429-454

Gloggnitzer, Sylvia : “The Treaty of Lisbon, Amendments to the EU Treaties and Their Consequences for EMU”, **Monetary Policy & the Economy** , Q1/08, http://eptypen.oenb.at/en/img/mop_2008_q1_analyses4_tcm16-84830.Pdf, s. 70-87.

Grant, Charles: “The Eleventh of September and Beyond:The Impact on the European Union”, **The Political Quarterly**, Volume 73, Issue s1, August 2002, <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/1467-923X.73> , s. 135-153.

Gray, Mark: “Keynote Article: The Treaty of Nice - Negotiating a Poisoned Chalice?”, **JCMS**, Vol. 39/1, <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/118994100/PDFSTART,s>. 5-23.

Grimm, Dieter: “Does Europe Need a Constitution?”, **European Law Journal**, Vol.1, No.3, November1995, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=2&hid=103&sid=8edf4562-8c52-4fa3-a24f-63c06403c1ec@sessionmgr112> , s.282-302.

Habermas, Jürgen: “ Why Europe Needs a Constitution”, **New Left Review** 11, Sept-Oct 2001, <http://newleftreview.org/A2343>, s.5-26.

Hill, Christopher: “CFSP: Conventions, Constitutions and Consequentiality”, **The International Spectator**, 4/2002, <http://www.iai.it/pdf/articles/hill.pdf>, (10/02/03), s. 75-90.

Hill, Christopher, “Renationalizing or Regrouping? EU Foreign Policy Since 11 September 2001”, **JCMS**, 2004, Volume 42, Number 1, (<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.0021-9886.2004.00480.x>), s.143-163.

İnceoğlu, Sibel: “Türkiye: AB’ nin Yetkilerinde Nasıl Bir Egemenlik Anlayışı?”, www.anayasa.gov.tr/eskisite/anyarg22/sibel.pdf, 16.7.2009.

Kagan, Robert: “Power and Weakness”, **Policy Review**, No. 113,) <file:///G:/Classes/Kagan%20power%20and%20weakness.htm> , 18/6//2003, s.1-22.

Koluman, Aziz: “Geniş Bir Üst Kimlik Olarak Avrupa Bütünleşmesi ve Türk Kimliği”, <http://www.ugsad.8m.net/A.Koluman.htm>, 12.8.2009.

Laffan, Brigid: “The Politics of Identity and Political Order In The Europe”, **JCMS**, Vol. 34, No. 1, Mart 1996, <http://www3.interscience.wiley.com/search/allsearch?mode=quicksearch&products=journal&WISsearch2=14685965&WISindexid2=issn&contentTitle=JCMS%3A+Journal+of+Common+Market+Studies&contextLink=blah&contentOID=118502074&WISsearch1=identity&WISindexid1=WISall>, 24.4.2009 , s.81-102.

Lee, Catherine and Bideleux, Robert : “Europe: What Kind of Idea?”, **The European Legacy**, 14:2, www.informaworld.com/smpp/title_content=t713416679., s. 163-176.

March, James G. and Olsen, Johan P.: "The Institutional Dynamics of International Political Orders", **International Organization**, 1998, No:52/4, Cambridge University Pres, Published online by Cambridge University Pres, 4/4/2005,
<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=173285> , s. 943-969.

Mayer, Franz C. and Palmowski, Jan: "European Identities and the EU , The Ties that Bind the Peoples of Europe", **JCMS**, 2004 Volume 42, N: 3.
<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/118755491/PDFSTART>,
24.4.2009 , s. 573–98.

Mishra, Ramesh: "Beyond the Nation State: Social Policy in an Age of Globalization", **Social Policy and Administration**, Vol:32, N.5, 1998,
<http://www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/1467-9515.00110>., s.481-500.

Moravcsik, Andrew and Nicolaïdis, Kalypso: "Explaining the Treaty of Amsterdam:Interests, Influence, Institutions", **Journal of Common Market Studies**, Mart 1999, Vol. 37, No. 1,
<http://www3.interscience.wiley.com/user/accessdenied?ID=119063389&Act=2138&Code=4727&Page=/cgi-bin/fulltext/119063389/PDFSTART>, s.59-85.

Nye JR, Joseph S: "What new World Order?", **Foreign Affairs**; Spring 1992; Vol:71,2,<http://proquest.umi.com/pqdweb?index=18&did=414483&SrchMode=3&sid=2&Fmt=6&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1258716622&clientId=46927&aid=1>, s. 83-96.

Pinxten, Rika, Cornelis, Marijke and Rubinstein, Robert A.: “ European Identity: Diversity in Union”, **International Journal of Public Administration**, Volume 30, N: 6 & 7 May 2007 , http://pdfserve.informaworld.com/854935_758064766_778363537.pdf, 21.4.2009, s. 687 – 698.

Prokhovnik, Raia : “The State of Liberal Sovereignty”, **British Journal of Politics and International Relations**. Vol. 1, No. 1, (1999), <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/119099396/PDFSTART>., s.63-83.

Ruggie, John Gerard: “Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations”, **International Organization**, Vol. 47, No. 1, (Winter, 1993), <http://www.jstor.org/stable/2706885>., s.139-174.

Sjursen, Helene: “The Common Foreign and Security Policy: an Emerging New Voice in International Politics?”, **ARENA Working Paper**, 99/34, http://66.102.9.104/search?q=cache:A0W9nG2LWakJ:www.arena.uio.no/publications/wp99_34.htm+common+foreign+and+security+policy+an+emerging+new+voice+in+international+politics&hl=tr&ct=clnk&cd=1&gl=tr., (15.12.1999).

Sjursen, Helene: “Understanding the Common Foreign and Security Policy: Analytical Building Blocs”, **ARENA Working Paper**, 9/03, http://www.arena.uio.no/publications/wp03_9.pdf , (1.4.2003), s. 1-26.

Smith, Karen E.: “Still ‘civilian power EU?’”, <http://www.arena.uio.no/cidel/WorkshopOsloSecurity/Smith.pdf>,s.1-19.

Söderbaum, Fredrik and Langenhove, Luk Van: “The EU as a Global Actor and the Role of Interregionalism”, **Journal of European Integration**, 27:3, 2005, <http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t713393849>,s.249-262.

Zürn, Michael: “Democratic Governance Beyond The Nation State: The EU and Other International Institutions”, **European Journal of International Relations**, 2000; 6; <http://ejt.sagepub.com/cgi/content/abstract/6/2/183>, s.183-221.

Stavridis, Stelios and Sola, Natividad Fernández: “Conceptualizing the EU as an International Actor After Enlargement, Constitutionalization and Militarization”, http://www.unizar.es/union_europea/files/Conceptualizing%20the%20EU%20as%20an%20international%20actor.doc, 17.05.2005.

Tezcan, Ercüment : “Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları Çerçevesinde Avrupa Birliği ve Batı Avrupa Birliği İlişkileri”, http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dergi/pdf/54/1/10_ercument_tezcan.pdf, 15.9.2009

Tezcan, Ercüment: “Avrupa Birliği Anayasa Taslağı Ve Öngördüğü Yenilikler , Eylül 2003,Sayı:8, http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/09_2003_03.pdf,

Wallace, Helen : “The Changing Politics of European Union: An Overview”, **JCMS**, Kasım 2001, Vol:39/4, <http://centers.law.nyu.edu/jeanmonnet/hauser/TheChangingPoliticsoftheEU.pdf> s. 581-594.

Weiler, J.H.H.: “A Constitution for Europe? Some Hard Choices”, **JCMS** ,2002, Volume 40., Number 4.

<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/118909247/PDFSTART>, s. 563-580.

Zürn, Michael: “Democratic Governance Beyond the National State, The Eu and Other International Institutions”, **European Journal of International Relations**, V:6, N:2, 2000, <http://ejt.sagepub.com/cgi/content/abstract/6/2/183>., s. 183-221.

TEZLER

Kodakçı, Devrim: “Genişleme, Avrupa Birliği’nde Demokrasi Eksikliği ve Çözüm Önerileri”, Uzmanlık Tezi, ABGS, Mayıs 2004, Ankara.

Coşkun, Gülçin Balamir : “Avrupa Anayasal Düzeni Çerçevesinde Egemenlik Kavramının İncelenmesi ; Dnş. Rauf Versan., Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2007.

- Treaty On European Union, <http://eurlex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>)
- İktisadi Kalkınma Vakfı, <http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1224>
- <http://tdkterim.gov.tr/>
- http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm
- Wikipedia.org